

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII CLUJ.
DUPLICAT

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

DIRECTOR: Dr. C. DIACONOVICH.

Anul al ~~XXXI~~-lea
1900.

Editura Asociațiunii.

SIBIIU, 1900.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECESANE.

Sumar.

Partea literară.

	Pag.		Pag.
Istorie.		Literatură și știință.	
— Âncă odată la „petiția cu pricina“ a lui Avram Iancu, de Iosif Sterea Șuluțu	258	Academia română. (Sesiunea generală din 1900).	73
Câteva pagini din suferințele Românilor bănățeni, de Patriciu Drăgălina	233	Academia maghiară	271
Cetatea Bihorului (din „Századok“), de Nicolau Togan.	183	Ântăia lovitură oficială îndreptată împotriva literelor cirilice, de N. Togan	118
Cronica de Eisenstadt despre rescoala lui Horia, de Nic. Togan	1	Bertha, A. de, Magyars et roumains devant l'histoire. Recensiune, de L. Kropf, din „Századok“	133, 278
Cum se face istoria ardeleană, de Ios. Sterea Șuluțu	87	Concurs literar	72
Din literatura geografică a Transilvaniei. Serierile geogr. în secl. XIX. Studiu de Silv. Moldovan 17, 55, 93, 114,	169	Din estetica tragicului (Polemică cu dl' Ghiță Pop) de Dr. Ios. Blaga	137
Din trecutul Băilor Herculane (Mehadia), de Dr. G. Vuia	219	La chestiunea bunăstării poporului Limba română, din „Erdélyi Muzem“, de Nicolau Togan	135
Documente istorice: Decorarea preoților Iorgovici din Varadia. — Decorarea preotului Valuțan din Calina. — Venirea Sârbilor. Comunicate de S. Liuba.	99, 207, 270	Producțiunea noastră literară. (Raportul secretarului I. despre producțiunea literară română din țeară în timpul dela 1 Iulie 1899—30 Iunie 1900). Vezi partea oficială pag. 137.	
Jancsó Benedek: Cea mai veche statistică autentică a României ardelenene, de Nic. Togan	41	Secțiunile științifice-literare conferesce partea oficială	
Miscările etnograf. române mai nouă în patria noastră, din „Ethnographia“, de Nic. Togan	67	<i>Bibliografie.</i>	
O constatare istorică, de V. Șotropa	267	Al doilea capitol din contabilitatea dublă, de I. C. Panțu	70
O petiție a lui Avram Iancu, de Ios. Șterea Șuluțu	217	Alsóféhé vármegye Monografiája	71
O rescoală în Reșinari la mijocul secl. XVIII, de Nic. Togan	263	Antropomorfisme și antiantropomorfisme în limba română, de N. Sulică	277
Paralele etnologice	68	Anuarul Băncilor Române	33, 274
Recensemântul general al populațiunii Regatului român din Decembre 1899, de N. Togan	185	Anuarul școlii comerciale sup. gr-or. din Brașov	198
Românii din peninsula balcanică, de Ioan Popovici	25	Anuarul III al Soc. pentru crearea unui fond de teatru român	181
Românii din Selagiu, din „Erdély“, de Nic. Togan	65	Anuarul XXXVI al gimnasiului mare public român de relig. gr-or. din Brașov	195
Statueta Hermafroditos din Jidovin, de At. Marienescu	205	Anuarul I, al reuniunii sodalilor români din Sibiu	276
„Századok“, Repertoriu, de N. Togan	103	Băncile de emisiune, de A. D. Damianoff	200
Weigand G.: Românii în Serbia, Trad. de t v p	105	Biblioteca „Reun. rom. de agricult. din cott. Sibiiului“	132
		Biblioteca populară a Asociațiunii Nr. 1	275
		Biblioteca teatrală a „Auroriei“	132
		Bunea, Dr. A.: Din istoria Românilor Episcopul Ioan Inocențiu Klein. Recensiune de Nic. Togan	(191)
		Călătoriile patriarhului Macarie de Antiochia în țările române, de Emilia Cioran	183
		Cântecul lui Adam	133
Chestiuni culturale.			
Adunarea gen. a Societății pentru crearea unui fond de teatru român	204		
Biblioteca națională din Paris.	229		
Sărbările iubilare dela Brașov	202		

	Pag.		Pag.
Carp A., Discurs rostit în senat	133	Pentru conservarea portului național	277
Carte de cântece, de I. Dariu	200	Pentru memoria lui Avram Iancu.	
VI. Catalogul de semințe al grădinei botan. din București	133	Apelul Drului Amos Frâncu către ministrul de interné	33
Cestiunea pedeps. în școalele noastre populare, de Ios. Velcean	34	Predice ocazionale și funebreale, de Dr. Em. Elefterescu	102
Concentrațiunea învățământului în școala Herbart-Zilleriană, de George Joandrea	228	Programa gimnasiului sup. gr. cat. și a școalelor elem. din Beiuș	194
Conferențele pedagogice ale corpului profesoral din Brașov	196	Programa gimnasiului sup. gr.-cat. din Blaj	195
Cum să fotografiăm?	34	XVI Programă a Institutului pedagogico-teologic gr.-or. din Sibiu	193
Curs elementar de botanică și zoologie, de G. Chelariu	276	XIV Programă școlii civile de fete cu internat și drept de publicitate a Asociațiunii	198
Cuvânt funebru, de I. Dariu	276	Protocolul adunării gen. a reun. învăț. din diecesa Aradului	33
Dicționar român-germân și germân-român, de S. P. Barcian, rev. și completat de Dr. D. P. Barcianu	199	Publicațiunile ministeriului cultelor și instrucțiunii publice și ale Academiei Române	101, 227
Die Repser Burg, von Dr. H. Müller	202	Raportul al XXXVI-lea despre gimnasiul sup. fund. din Năsăud	197
Dietetica populară, de S. Stoica.	128	Raportul anual al soc. acad. române „Junimea“ din Cernăuți	132
Din literatura populară	132	Raportul anual al soc. „România Jună“	71
Documente privitoare la istoria Românilor, de E. de Hurmuzaki	131	Raportul comitetului Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina	193
„Enciclopedia română“	130	Raportul gen. al Reun. rom. de agricult. din cott. Sibiului	35
Epistola pastorală a archiep. Iosef-Xaver de Hornstein	102	Raportul III al școalelor capitale ort. or. rom. din Lugoj	229
Epistola pastorală pentru iubileul sântei uniri	275	Recompensele și pedepsele în școala populară, d. I. Dariu	276
Extras din tarifele de poștă și telegraf	35	Regulament de serviciu, de D. Bardoși	70
Familiele boerești române, de O. G. Lecca	275	Respuns la darea de seamă a d-lui Sim. Popescu, de Dr. P. Barbu	228
Filarot și Antusa	133	Sămbăta morților, de T. V. Păcățian	275
Fragmente din istoria Românilor, de E. bar. de Hurmuzachi, trad. de I. Slavici	102, 277	Schematismus historicus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadiensis graeci ritus catholicorum	182
Geografia pentru școalele populare, de V. Goldiș	133	Scrisori către eleve, de Maria Cioban	199
Începuturile ziaristiceii noastre, de Iurie Chendi	200	Semințe din agrul lui Christos, de Z. Boiu	70
Îndrumări date agenților Domeniilor Coroanei, de I. Kalinder	201	Sirbu, G., Mateiu-vodă Băsărabă's auswärtige Beziehungen. Recensiune din „Századok“	201
Istoria Legii nouă, de Dr. V. Szmi-gelski	102	Statutele soc. „Patria“ din München	133
Istoria naturală, de V. Dumbrava și Victor Borlan	228	Taina norocului, de T. Brânduș	131
Istoria politiceii, de T. V. Păcățian	228	Treptele culturale-istorice și școala Herbart-Zilleriană, de G. Joandrea	200
Istoricul Seminarului din Curtea-de-Argeș, ds G. C. Drăgănescu	277	Țiganiada	131
Istoriore biblice, de Dr. P. Barbu	133	Valorarea poamelor, de P. Jeremia	70
Jahresbericht des Vereins für Landeskunde 1898/9	131	Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereines für Naturwissenschaften zu Hermanstadt XLIX Band	278
A magyar honfoglalás kútfoi, de Pauler și Szilágyi	278	Viața și operele lui Andreiu Mu-reșan, de Ioan Rațiu	275
Masa studenților rom. din Brașov	197		
Musica națională, de A. Sequens	277	<i>Reviste.</i>	
Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV-e siècle, par. N. Jorga	131	„Archiva“	72
Notice sur le Domaine de la Couronne de Roumanie	277	„Convorbiri literare“	39
Novela și schițe, de I. Pop Reteganul	34	„Embrionul“	40
Păcățian, T. V., Buna chiverniscală. Recensiune, de N. Togan	128		
Poesii, de Carol Scrob	228		

	Pag.
„Familia“	39
„Foia Pedagogică“	40
„Foia scolastică“	72
„Literatura și Arta Română“	39
„Noua Revistă Română“	35
„Revista Economică“	40, 274
„Revista Ilustrată“	71
„Veselia“	71

Calendare.

Amicul Poporului (an. XLI)	226
Călinarul Poporului (an. XVI)	227
Călinariu pe anul visect dela Christos 1900	35
Calendar portativ pe anul visect 1900	35

Folklore.

Din credințele popor.: „Boala mare“ sau „boala rea“, „nevoe“, de Liubalana	61
Jocuri de copii	64
Obiceiurile de nuntă ale Românilor din comit. Caraș-Severin	68

Din sinul Asociațiunii.

	Pag.
Adunarea generală	122, 205
Asociațiunea la Băile Herculane	209
Discurs presidial rostit la inaugurarea adunării gen. dela Băile Herculane	215
Examenele la școala civilă de fete cu internat	204
Loteria Casei Naționale (Cf. și partea oficială)	121, 230
Membrii Asociațiunii la finea lunii Martie 1900	123

Din despărțeminte.

Agnita, Bran, Caransebeș	231
Dej	232
Făgăraș, Hida-Huedin, Năsăud	126
Orăștie	127
Sebeș	125
Seliște	124
Sighișoara	128
Șimleu	127
Verșet	232
(V. și la partea oficială)	

Partea oficială.

	Pag.
Abrud-Câmpeni, desp., raport anual șed. comitet. cerc. din 25 Iunie	13, 48
șed. „ „ „ 30 Iulie	75
adunarea cerc. din 19 August	202
Adunarea generală, se va ține la Băile Herculane	54
raport general către ea	77, 83, 184, 186
convocarea ei	81
programul	168
împărțirea de cărți între popor	169
protocolul ședinței I.	183, 191
„ „ „ II.	186, 191
deschiderea adunării	183
disertațiuni intrate	184
alegerea comisiunilor	184
propuneri intrate	184, 186
telegrame de felicitare	188
locul viitoareii adunări generale	189
multămită organelor autorităț. publ.	194
Agenturile Asociațiunii	224
Agnita, desp., (raport anual v. partea literară pag. 231) adunarea de reorganizare din 5 August	181
„Albina“ din Sibiu, donat. școlai	49
Albini Tit. L., sentință în cauza colectei Iancu	37, 51
Albini Sept., procesul contra lui	195, 210
Album cu modele de cusături românești	13, 41, 213
Ardelean G. propune înființarea unei secțiuni arheologice	187
Avis, către dir. desp.	218
Baderca G., donează bancnote p. muzeu	42

	Pag.
Bădilă Ioan, repostat	1
„ „ testamentul	35
„ „ pertractarea lăsamântului	35
Bădilă Ioana	35
„ Ioan, donat. din biblioteca lui	37
Baltes, Elena și Maria, dispensare de didaectru	50
Barbu, Elena n. Grecu, decedată	177
Bardosi, D., dăruiesce 25 exemplare „Regul. de serviciu“	38
Barițiu, monument	214
Beiuș, desp. șed. com. cerc. din 24 Decembre 1899	4
șed. com. cerc. din 3 Iunie	69
concurs pentru două premii à 25 cor.	80
șed. com. cerc. din 24 Iunie	169
șed. com. cerc. din 26 August	202
adunarea cercuală din 2 Septembrie	202
șed. com. cerc. din 14 Octobrie	209
raport anual	218
Biblioteca Asociațiunii, conspectul cărților intrate în sem. II. 1899	13, 14
cumpărări de cărți	14, 68, 173, 216
consemnarea cărților intrate în semestru I. 1900	173
legare de cărți și ziare	211
Bibliotecii populare, repertoriu de cărți pentru ele	20
Bisa Iulia, donează sigilul lui Iancu	11
Bistrița, desp. șed. com. cerc. din 12 Iun.	70
adunarea cercuală din 24 Iunie	
șed. com. cerc. din 25 Iunie	
șed. com. cerc. din 7 Iulie	170

	Pag.		Pag.
Bistrița , desp., raport anual	79	Comit. centr. prot. șed. din 8 Febr.	9
șed. com. cerc. din 21 Novembre	216	prot. șed. din 8 Martie	33
Blaj , desp. raport anual	49, 61	prot. șed. din 5 Aprilie	41
șed. com. cerc. din 29 Iunie	170	prot. șed. din 10 Maiu	49
șed. com. cerc. din 26 Iulie	172	prot. șed. din 24 Maiu	52
adunarea cercuală din 5 August	180	prot. șed. din 29 Maiu	54
Bocșa , desp. șed. com. cerc. din 3 Febr.	35	prot. șed. din 30 Maiu	55
raport anual	37, 45	prot. șed. din 7 Iunie	57
șed. com. cerc. din 24 Aprile	53	prot. șed. din 19 Iunie	59
șed. com. cerc. din 7 Iulie	171	prot. șed. din 5 Iulie	65
adunarea cercuală din 2 August	178	prot. șed. din 11 Iulie	68
Bran , desp., (raport anual în partea literară p. 231).		prot. șed. din 17 Iulie	76
adunarea de constituire din 3 Febr.		prot. șed. din 19 Iulie	77
șed. com. cerc. din 28 Martie	199	prot. șed. din 9 August	168
adunarea cercuală din 12 August		prot. șed. din 27 August	177
Brașov , desp., ședința com. cerc. din 1 Dec. 1899	2	prot. șed. din 3 Septembrie	182
șed. com. cerc. din 21 Dec. 1899 și 5 Ian. 1900	12	prot. șed. din 27 Septembrie	189
raport anual	12, 38	prot. șed. din 4 Octobree	191
șed. com. cerc. din 2 Febr.	36	prot. șed. din 25 Octobree	198
șed. com. cerc. din 16 Aprilie	49	prot. șed. din 15 Novembre	209
șed. com. cerc. din 17 Maiu	67	prot. șed. din 6 Decembrie	212
șed. com. cerc. din 13 și 16 Iunie	74	Comloș-S.-Miclăuș , desp., șed. com. cerc. din 18 Martie	45
adunarea cercuală din 17 Iunie	210	adunarea cercuală din 24 Aprilie	53
șed. com. cerc. din 20 Sept.	171	Concurs literar istoric : rezultatul, escriere nouă	33
Caransebeș , desp., raport anual (v. și partea literară p. 231).		pentru bibl. popor. a Asoc.	34, 41, 57
Casa națională , donațiuni 11, 42, 52, 69, 185		scrieri premiate	65
lucrările loteriei	33	Consistoriul arhidieceșan din Sibiuu cere local pentru catechisarea elevelor dela mănăstiri	203
taxele fundatorilor	51, 53, 69, 214	Constantin, I. , donează bani vechi pentru museu	52
amânarea tragerii la sorți a loteriei	54	Dan , Ioan, demisiune	215
prospectul loteriei	56, 64	Dej , desp., (raport anual v. partea literară p. 232), adunarea de constituire din 14 August	179
raport către ad. generală	114, 169	șed. com. cerc. din 10 Novembre	211
raport despre tragerea la sorți a loteriei	198	Delegații desp. , prezența lor la adunarea generală	183, 184
lista tragerii la sorți a loteriei	205	Despărțeminte , veđi numele localităților respective și rubrica „Din sinul Asociațiunii” în partea literară.	
Cassa Asociațiunii , scontarea rațiociniile pro 1899	13, 124	Despărțeminte nouă , raport despre organizarea lor	212
proiect de budget pro 1901	69, 130	Despărțemintele și membrii Asoc. la finea a. 1900	222
aprobarea rațiociniilor	76, 187	Dicio-S.-Martin , desp., șed. com. cerc. din 13 și 27 Iunie	74
rațiociniul ajutoarelor pentru elevii meseriași	77	adunarea cercuală din 31 August	201
raport către ad. gen.	117	Disertațiuni intrate la adunarea gen. „Enciclopedia română”, raportul vicepreșed. Dr. II. Pușcariu despre terminarea vol. II și mersul lucrărilor	184
inventarul Asociațiunii	121	„Economia” din Lugos, don. 10 Cor.	66
Ciceiu , Cornelia, cere concediu e absolvată dela serviciu	50	Făgăraș , desp., (raport anual v. partea literară p. 126).	51
cere reprimirea în post	60	Felicitări de anul nou , rescumpărarea lor	33, 213, 217
se reangajază	177, 194	Filep, G. , lăsămîntul, pertractări cu eredi	10
Çintea , Ioan, cere primirea ficei sale în internat cu taxă redusă	202	Florian , Traian, cere primirea ficei sale în internat cu taxă redusă	200
Çioban , Maria, colecțiune de cusătură românească	13, 41, 213	Forró, G. , lăsămîntul: competența de moștenire	3
abdice dela postul de învățătoare	132		
Cluj , desp. șed. com. cerc. din 21 Ian.	67		
șed. com. cerc. din 15 Iulie	170		
șed. com. cerc. din 18 Aug.	181		
raport anual	60		
Cohalm , desp., ședința com. cerc. din 29 Dec. 1899	3		
șed. com. cerc. din 29 Iulie	173		
adunarea cercuală din 26 August	201		
Comitetul central , prot. șed. din 2 Ian.	1		
prot. șed. din 11 Ianuarie	1		

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. I.

Sibiu, Ianuarie 1900.

Anul XXXI.

CRONICA DE EISENSTADT DESPRE RESCOALA LUI HORIA.

Sub titlul „*Die Eisenstädter Chronik des Hora-Aufstandes in Siebenbürgen*“ găsim în foisoara diarului „Budapester Tagblatt“ Nr. 28—30 din anul curent un studiu interesant asupra unei cronice până acum cu totul necunoscute, care privesce foarte de aproape istoriografia noastră. E vorba de o nouă cronică, descoperită de curând de Dr. *Ludovic Merényi* în archiva familiei princiare *Esterházy* din Eisenstadt (Kis-Márton, cott. Șopronului), cronică în limba germană asupra rescoalei lui Horia. „Budapester Tagblatt“ introduce studiul asupra acestei cronice, semnat de Dr. *G—y*, cu următoarele cuvinte:

„Ne găsim în plăcuta poziție de a pute prezenta cetitorilor nostri o publicațiune de mare valoare istorică. Administrația vestitei archive a familiei princiare *Esterházy* din Eisenstadt avu bunătatea să ne pună la dispoziție nisce scriori și documente needitate pân'acum și cu totul necunoscute chiar și în cercurile istoricilor nostri, privitor la rescoala lui Horia în Transilvania, cari prin aceasta le aducem la cunoștința marelui public. Prețiosul material, pus noue la dispoziție cu amabilitate, a fost studiat și censurat de cătră un cunoscător al istoriei transilvane, care l-a prelucrat în trei articole, dintre cari pe cel dintâiu îl publicăm în cele următoare. Cetitorii nostri vor găsi în aceste studii o icoană nouă, interesantă și surprindătoare a rescoalei lui Horia, care va rectifica de sigur unele expuneri istorice false, și care prin

reproducerea fidelă a povestirilor naive și intuitive ale unui contemporan câștigă un farmec deosebit“.

Iată care este gena acestei cronice după Dr. G—y: Esterházy-eștii se pregăteau tocmai pe timpul rescoalei lui Horia să reclame pe cale procesuală bunurile transilvane ale familiei Thökölyi, pe cari pusese mâna fiscul, dar la cari Esterházy-eștii făceau pretensiuni în urma înrudirii lor cu contesa Eva Thökölyi. Archivarul-șef de pe atunci al familiei princiare Esterházy, *Michael Schenk*, mai târziu director al bunurilor, trimisese pe actuarul seu, *Ludovic Siess*, la Sibiu, ca să culeagă material pentru acest proces. Lucru firesc, că acest funcționar fû provădūt cu numeroase scrisori de recomandățione, cari îi deschiseră și salonul guvernatorului Transilvaniei. Lud. Siess era acolo adese-ori oaspe binevădūt și la masă, și umblând în aceea casă, unde se concentrău firele administrației Transilvaniei, putea să-și câștige informațiuni autentice cu privire la rescoala lui Horia, care erupse tōcmai pe atunci, cum și privitor la singuraticele fase ale aceleia. Scirile aflate le împărtășise Siess într'un număr de scrisori șefului seu din Eisenstadt, care din parte-și întroduse aceste interesante scrisori private într'un protocol, le provădū cu întroducere și adause pe urmă la acelea și un epilog, așa că acest manuscript se presintă ca o cronică. Dr. Merényi, care desgropă acest manuscript dintr'o grămadă de acte, îl boteză: *Eisenstädter Chronik der Hora-Welt* (Cronica de Eisenstadt a lumii lui Horia). Manuscriptul folio mai gros de un deget poartă pe învălitoare următoarea înscripție latină cam pocită, după cum o presintă „*Budapester Tagblatt*“: „*De annis 1784 et 1785 Relationes Domini Actuarii Ludovici Siess de Tumultu et Insurrectione Gentis Valachico in Transsylvania contra Nobilitatem et Natione Hungaram ibidem, da tempore in tempus Dno Archivaris Ioanni Michaeli Schenk Kis Martonium submisse*“.

Studiul lui Dr. G—y, scris asupra acestei cronice cu o obiectivitate, ce rar o întâlnești la scriitorii străini, când e vorbă mai ales de Horia, cum și cronica însași, sunt interesante din mai multe puncte de vedere, deși de altfel nu ni se descoper lucruri, cari nu le-am fi cunoscut chiar de loc

până acum. Un lucru se confirmă și prin această cronică, că adevărat Horia și oamenii sei, ori cât de simpli și pe lângă toate atrocitățile ce li se impută, atrocități comise în extrema desperațiune și furie, la care au fost aduși prin opresiunea seculară, au avut un ideal: idealul libertății.

Ținem deci să facem cunoscut și cetitorilor nostri studiul publicat de „Budapester Tagblatt“ și prin acesta însași cronică lui Siess, ca să se vadă cum presintă și acesta cele petrecute în drama sângeroasă a lui Horia. Nu vom uita, că Siess a fost un străin pripășit pe aici pe scurt timp, și că în cercurile prin cari s'a învârtit în Sibiiu, numai bine nu va fi aușit vorbindu-se de poporul român preste tot.

În timpul din urmă — ȕice Dr. G—y — s'a vorbit de repetite-ori de rescoala lui Horia, de acea revoltă sângeroasă a iobagilor valachi din Transilvania, care fu asemenea unui preludiv sângeros al celor-ce avea să le producă în privința grozăveniilor cu cinci ani mai târziu revoluțiunea franceză. Aici și acolo s'au manifestat patimile masselor ațitate ale poporului în crușimi ne mai aușite, ca și când opresiunea seculară, ce le-a știrbit drepturile omenesci, le-ar fi instrăinat de tot ce este uman și le-ar fi transformat în animale selbatice. *Deosebire între cele doue revoluțiuni: curând suprimata rescoală a lui Horia și triumfătoarea revoluțiune franceză, este numai în ceea-ce privesce intinderea și poate în privința bestialităților săvârșite.* Uciderile dela 1784 în Transilvania întrec de sigur în ceea-ce privesce crușimea animalică pe cele din timpul teroarei în Franția, dar între cauzele rescoalei țărănesci transilvane va găsi istoricul multe, cari nu se pot asemăna cu cele ale revoltei „tiers etat“—ului din Franția.

În tot cazul se pare, că istoria deplin vrednică de încredere a rescoalei lui Horia încă nu este scrisă. Adevărat, că aceasta revoluțiune țărănească a fost tractată în repetite opere, dar acestea după poziția de partid a autorilor lor trec cam repede peste unele momente, pe când alte momente le accentuează cu atât mai mult; tot așa rămân în toate expunerile multe lucruri nelămurite, dar mai ales ținuta împăratului Iosif II.

Apoi ne stau la îndemână privitor la drama sângeroasă din iarna anului 1784/5 și puține isvoare, și nici acestea nu sunt peste tot cunoscute. Astfel s'a descoperit numai acum de cătră Dr. Ludovic Merényi o cronică germană a „lumei lui Horia“, de care se pare, că n'a avut cunoscința nici Francisc Szilágyi, savantul autor poate al celei mai obiective lucrări în aceasta materie: „A Horavilág Erdélyben“ (Lumea lui Horia în Transilvania), nici Benedict Jancsó și Alexandru de Bertha, cari se ocupă în cărțile lor despre chestiunea română foarte pe larg cu rescoala țărănească din secolul precedent. Francisc Szilágyi, care înseamnă cu mare conscientiositate fiecare isvor disponibil și folosit de el, n'ar fi întrelăsat de sigur să facă o

privire și în aceasta cronică, dacă ar fi avut numai cunoștință de existența ei, și ar fi citat-o tocmai așa, cum citează cele două memorande ale lui Eder, colecțiunea de manuscrise a lui Nicolae Jancsovcics din Muzeul național din Budapesta, numeroasele manuscrise referitoare la chestii ale Muzeului transilvan din Cluj, originare în mare parte din colecțiunea baronului Brukenthal, și în sfârșit scrisorile contemporane ale profesorului gimnasial Iosif Gábri, păstrate în biblioteca Batthyányi-ana din Alba-Iulia.

În cronică de Eisenstadt a reșcoalei lui Horia câștigă studiul istoriei fără îndoială un material foarte prețios, căci cuprinsul ei nu numai că este deplin adevărat prin rezultatele depuse în operele istorice nepreocupate, ci aceea lămurește totodată și unele detaieri mai puțin considerate. În general istoricul, la folosirea însemnărilor contemporanilor, trebuie să-și impună mare precauțiune, căci acelea de cele mai multe-ori sunt scrise sub impresiunea indignațiunii, durerii și urei; contemporanii dau loc unor exagerări, pe când pentru alte lucruri, ce le găsim după poziția lor de partid ca dela sine înțelese, sunt orbi. Cronică de Eisenstadt se pare totuși, că formează în aceasta privință o excepțiune; autorul ei înșiră fără nici un adaus subiectiv, în mod cu totul sēc. acele întâmplări, la cari a fost martor, sau de cari a auzit. El nu are nici un interes de a înfrumșeța ori schimonosi faptele. Aceasta reiese cu totul clar din modul cum s'a urzit această cronică. . . .

Cu privire la cauzele adevărate și mai adânci ale reșcoalei ai căuta înzădar lămuriri în aceste *relationes*; cronistul nu face critică și nu filosofează, el dă în cuvinte nemăiestrite: „atata despre reșcoala țeranilor valachi din Transilvania, cât s'a putut afla din diferitele rapoarte incurse și din povestiri“.

Adevărat, că el dă în prima lui scrișoare o scurtă genesă a revoluției, dar numai chiar pe atât, cât plutea la suprafață. Asuprirea aproape ne mai auzită, ce dela reșcoala țărănească a lui Dózsa până pe timpul lui Iosif apăsa asupra iobagilor din Ungaria, după despărțirea țerii de dincolo de Dealul Craiului s'a mai agravat încă prin legislațiunea transilvană; în *Approbate* și *Compilete*, cari de altfel cuprind numeroase instituțiuni liberale (?), poporul iobăgit era pus într'o categorie cu dobitoacele și aceasta dejosire era înmatriculată în lege. Iobagiul față cu domnul său era lipsit de ori-ce drept și lăsat cu totul la discrețiunea aceluia. După determinațiunile *Approbatelor* iobagiul avea necesitate de o permisiune specială a domnului seu, ca să poată ține și folosi un cal; țeranului sau robului îi era strict oprit să poarte vestminte de postav, pantaloni, cisme, șapcă dublă sau cămăși de jolj. Din remasul mobil al iobagiului primia văduva aceluia numai a treia parte, celelalte două părți erau ale domnului. Tot asemenea era liber domnul să determine însuși măsura robotei, iar iobagiul era legat de permisiunea și invoirea domnului în toate acțiunile vieții sale, în ceea-ce privește dispunerea peste persoana și avutul său. Împăratul Iosif II prin un ordin autograf datat din Sibiu la a. 1783 desființă (?) iobăgia și în

Transilvania, cum dicea: „ca fără amânare să se desființeze în tot locul aceasta dejosire a omenimei la servitute și sclavagiu“. Într'aceea însă acest ordin autograf remase un pictus masculus, căci autoritățile comitatense nu se prea grăbiau cu punerea lui în practică. Dacă motivul mai depărtat al rescoalei a fost asuprirea ne mai audită exerciată de domni și ura iobagilor lipsiți de ori-ce drepturi cetățenesci față cu nobilimea, ură suptă de odată cu laptele mamei, — impulsul nemijlocit la rescoală fù procedura deosebit de nedreaptă a administrației domeniului erarial din Zlatna, ai cărei funcționari deschiseră ușa și poarta celor mai mari abusuri și pedepsiră în mod exemplar pe țăranii, cari au cutezat să se plângă la superioritatea din Sibiu. Despre aceste rapoarte, ce i se vor fi părut de sigur ca dela sine înțelese, Ludovic Siess ne spune tot atât de puțin, ca și despre audiența, ce o avură la împăratul Iosif II în Viena câți-va delegați de ai iobagilor fiscali conduși de Horia. La el se începe gena rescoalei numai cu conscripția militară, care le sugeră țăranilor credința, că ei s'ar pute scăpa de iobăgie în statul militar.

„În anul acesta“ — așa-și începe el povestirea — „a sosit la laud. guvern transilvan prea înaltul ordin, ca prin laud. autorități militare și cu intervenirea statului provincial să se conscrie și militarizeze toate satele mărginașe cu Valachia și Moldova. Abia ajunse aceasta la cunoștința țăranilor valachi din Transilvania, când pe la începutul lui Iulie unii țărani și nu mai puțini și din satele mărginașe, anumit însă supuși de ai d-lui conte Gregoriu de Bethlen dela Hepria, comitatul Albei-Iulie, merseră la comisarul de războiu de acolo și se rugară să fie consemnați și ei ca soldați și luați în conscripție; deoare-ce într'aceea mai multe sate se însinuară în modul amintit și din aceasta cauză și denegară să mai facă domnilor lor serviciile și darurile obligate, mai ales asigurați fiind de unii și alții, că pe viitor nu vor mai plăti contribuțiune, nu vor mai servi de loc domnilor și ce posed va fi proprietatea lor perpetuă, acestea au fost aduse la cunoștința comandei generale; de aici s'a dat ordin amintitului comisar de războiu din Alba-Iulia, ca să le spună atât oamenilor amintiți din Hepria, cât și altor sate, cari cer să fie militarizate, că cererea lor de a fi primiți în statul militar se va lua în posibila chibșuință, ei însă într'aceea să preste domnilor lor de pân'aci fără de cea mai mică denegare și opunere punitibilă toate serviciile și robotele prescise și să aștepte în liniște hotărîrea ulterioară“.

Aceasta explicare cam cu două înțelesuri a comisarului de războiu „jucă mereu în mintea țăranilor începând din Iulie și August, până-ce în sfârșit la 31 a lunii trecute Octobre se puse în frunte în satul Curechiu un anumit valach Horia, fugit din arestul domeniului Zlatna, și făcù pe țărani să creadă, că el a fost la Maiestatea Sa împăratul și pe lângă primirea unei cruci de aur și a unei patente, fără îndoială numai fictivă, a înțeles, că Înalt Același este învoit să se exterminaze toți nobilii țării, iar ei să fie așezați în fericita stare a acelora; și numai decât se adună o

ceată de oameni în amintitul comitat al Zarandului, vagabondând prin diferite localități, mai ales însă pe unde erau curți nobiliare, nobili sau funcționari dominiali. Aceasta turburare după aceea în 3 și 4 Novembre fu adusă prin stafete la cunoștința guvernului, raportându-se totodată, că amintiții rebeli, al căror număr stă din câte-va mii, au ucis în Brad 7 nobili, în Criscior 2 infanteriști din regimentul Orosz și 2 solgăbirăi, au aprins sate, și au răpit sau au prefăcut în fum tot ce le-a căzut în mâni.“

Țilele următoare aduc deja rapoarte despre creșterea resoalei și nouă crușimi, cari le spune cronistul nemijlocit. Între nobilii uciși „s'a aflat și o femeie nobilă îngrecată, pe care nelegiuții o uciseră mai întâiu, apoi îi scoaseră fătul din pânțec și-l înfipseră în suliță. Unui nobil să-i fi tăiat mâna și piciorul lăsându-l viu, să chinuiască; altuia i-au strimtorat capul cu ușa și i-au tăiat gâtul. În 7 a primit Excel. Sa domnul Guvernator 2 stafete în decursul mesei, la care ni s'a acordat grația să luăm și noi înșine parte, că Franciscanii din Baia de Criș au fost uciși, iar în Brad i-au tăiat preotului reformat capul în biserică; că arderea și devastarea satelor, cu deosebire însă a curților și castelelor nobililor, ia dimensiuni tot mai mari, iar nobilii sunt uciși. În tot locul amenințat rebelii sbiară *Vivat Josephus Secundus*“.

Cronistul spune, cum sosesc Țilnic și în fie-care oară domni, cari putură scăpa, la Sibiu, „cântând să-și salveze viața și că porțile cetății de aici sunt păzite cu toată precauțiunea“. El raportează și despre presupusa prindere a unei cete de 40 inși și despre încăierări, ce ar fi avut loc între rebeli și miliția trimisă în contra lor. În sfârșit aclude la prima sa scrisoare și o copie a raportului trimis guvernatorului din partea vicespanului Ludovic Nopesa dela Deva, în care sunt înșirate satele aprinse și devastate.

În a doua a sa scrisoare, datată din 16 Novembre 1784, constată cronistul ca fiind „de tot adevărată“ vestea despre turburări, la cari operează acum și fanatismul religios. Pe lângă nobili și funcționari, sunt mai ales preoții, cărora le sting rebelii viața; se dau și convertiri cu forța. „În Abrud un pastor calvin împreună cu altul arian, sau cum se Țice aici, pastor unitar, și 20 persoane de diferite religii au fost silite să depună mărturisirea credinței schismatice pe crucea, ce o poartă cu ei, iar cei din urmă au fost botezați cu forța ca schismatici“.

În aceasta scrisoare raportează cronistul și asupra unei încercări de împăciuire, un intermezzo, care pune într'o lumină intensivă Ținuta dubioasă a factorilor militari, Ținută atât de fatală cât pentru întinderea resoalei.

„În 11 ale curenteii a sosit la Comanda generală de aici domnul locotenent-colonel Schulz dela husarii sēcui, care s'a ciocnit cu unii din ficiorii sei la Thoroczko S. Georgiu cu resculații, aducând scirea, că el a încheiat un armistițiu de 8 Țile cu tumultuanții și în deosebi cu vice-căpitanul lor, care ar fi un ficior al principalului rebel Horia, și presentă cererile lor în scris de următorul cuprins: ca mai întâiu națiunea ungurească să fie total exterminată, ori supusă lor, Valachilor, sau apoi aceștia să fie primiți și socotiți

ca al patrulea stat, asemenea cu Ungurii, Sécuii și Sașii; a doua: starea de subjugare și chiar numele ei pentru ei să înceteze, și ei să fie într'o formă militarisați, iar aceasta stare să fie cu mult mai puțin limitată, decât pân' acum. A treia: nobilii să abdică de toate bunurile, drepturile și prerogativele lor, și bunurile lor să se împartă în comun între poporul valach, să fie puse la dispoziția și bunul plac al lor, apoi a patra: pentru excesele lor de acum să fie amnestiați pe vecie. Celelalte puncte nu sunt încă cunoscute^{u,*})

În aceasta propoziție finală de afaceri se descopere ideala lăpădare de sine a raportorului, care nu se lasă a fi abătut prin nici un sentiment personal dela înregistrarea seacă a lucrurilor. În sfârșit nu i s'ar fi putut lua în nume de rău acestui funcționar dominal, dacă și-ar fi permis o critică nefavorabilă asupra unui oficier, care avu obrazul de a se face mijlocitorul astorfel de pretensiuni.

La Sibiiu n'au încercat rebelii să străbată, dar în decurs de două zile s'a aflat foc pus în cinci locuri, care însă a putut fi stins încă la timp. Mai că nu se presupune pe nedreptul, că incendiarii au fost țărani sau servitori valachi (? ?).

Cu privire la lupta inferbintată dela Deva, purtată cu succes de vre-o 110 Unguri cu mai mult de trei sute rebeli, cronistul nu scie detaiuri, scie însă să raporteze despre soarta prizonierilor: „Comitatul Hunedoarei s'ar fi apucat deja de o mare execuțiune a prizonierilor, care însă totuși nu aduce folos“. Aceasta mare execuțiune puse puterea calăului la grea probă: el avu să taie capetele a 42 valachi.**)

În veacul precedent, cum se scie, mijloacele de comunicațiune în Ungaria și Transilvania n'au fost chiar din cele mai bune. Drumurile erau mare parte într'o stare foarte negleasă și mai ales în timp de toamnă călătorul avea să străbată de cele mai multe-ori o mare de noroiu fără fund. Era trebuință de mai multe zile, până ce să ajungă scirile despre faptele de teroare provocate de resculați numai la guvernul din Sibiiu, care firesce, nu întârziă nici un moment a trimite numai decât raport la Viena. Ziua de 2 Novembre a fost prima și sângeroasă, după care au urmat săptămâni dearândul omoruri și pustiiri. Dar ori cât de repede vor fi putut să călărească curierii la Viena și de acolo înapoi în Transilvania, totuși a dăinuit până la 19 Novembre, ca guvernatorul, baronul Brukenthal și comandantul general, baronul Preiss, să poată ajunge în posesiunea primelor depeși ale Curtții.

*) După raportul lui Schultz cererile resculaților cu ocaziunea armistițiului dela Tibru se cuprindeau în aceste trei puncte: 1) să fie liberi de iobăgie; 2) să fie militarisați; 3) să fie lăsați iarăși în libertate câți-va oameni, cari se aflau condamnați și închiși la Galda. Cf. N. Densușianu: *Revoluțiunea lui Horia*. pag. 254 și uu.

**) La Deva au fost executați 56 țărani prizonieri, iar nu 42. Vezi Densușianu, op. cit. p. 185 și uu.

Într'aceea însă s'a pierdut timpul cel scump și resoala, care tocmai la început putea fi suprimată cu câte-va companii de militari, luă dimensiuni tot mai mari, numărul rebelilor îmbătați de sângele vărsat și de flăcările ațitate, se sporia din ceas în ceas și conducătorii lor: Horia, Cloșca și Crișan posau tot mai mult pe potentatul suveran. Cum nu, când puterea armată se dimise cu ei în pertractări, când locot.-colonelul Schultz încheiă în înțelegere cu comanda generală un armistițiu de 8 zile cu Cloșca, al doilea conducător al rebelilor și cu Ioan Horia, ficiorul lui Horia, și drept preț al acestui armistițiu puse în libertate pe rescuțații prinși în Galda. Schultz negocia cu conducătorii rebelilor ca cu oameni de aceeași condițiune, ba s'a întâmplat să întărească invoiala încheiată cu ei într'un mod, care la poporul valach, foarte susceptibil pentru forme externe, a trebuit să facă o mare impresie. Schultz raportează însuși: „și eu am întărit jurământul lor și conlucrarea mea prin sărutarea crucii“.

Că oare fost-au cause mai adânci pentru ținuta tardivă a autorităților militare în suprimarea resoalei, promovate prin purtarea lor îndoelnică la conscripția militară, ba se poate dice, aproape pricinuite, sau că aceasta indolență este de a se reduce numai la rivalitatea dintre baronul Preiss și baronul Brukenenthal, — abia poți decide.*) Fapt e, că între guvernatorul și comandantul general exista o continuă rivalitate, că aceia nu voiau să vină în atingere personală unul cu altul și cu toate că locuiau față în față în aceeași piață a Sibiiului, totuși comunicau unul cu altul numai în scris, ori-cât de prețioase erau secundele în acest critic timp. Astfel și asistența militară, dată de bar. Preiss guvernatorului, a fost numai la părere, căci el provădă pe comandanții trupelor cu instrucțiuni să se poarte numai pasiv și să nu întrebunțeze nici o forță. Așa s'a putut întâmpla apoi ca trupele să impusce la Deva peste capetele rescuțaților, ca nu cumva să le causeze vre-o stricăciune. În Vințul de jos Valachii tocmai prădau și ucideau, pe când trecea prin localitate escorta militară, dată registratorului Daniil Fabján, trimis să cerceteze pagubele, și pe lângă toate rugămintele stăruitoare ale acestui funcționar civil, căpitanul comandant nu s'a oprit nici pe un moment, ci și-a continuat drumul indiferent, căci „nu are ordin să iee la goană pe făcătorii de rele și nu voiesce să primească răspunderea pentru un eventual atac“. S'a întâmplat, ca oficerii comandanți să se uite din fereastră, cum despoiau rebelii pe locuitorii nearmați, cum îi ucideau și le prefăceau avutul în fum.

Aceasta procedură a militarilor stete în directă contrațicere cu intențiunile împăratului Iosif II, care se exprima în depeșele sale sosite la

*) Noi din parte-ne scim, că istoria este de mult în clar cu aceasta chestie. Ținuta pasivă a autorităților militare în frunte cu comandantul general bar. Preiss se explică de o parte din opoziția cerbicoasă a feudalilor, manifestată cu toată ocasiunea față cu încercările de recrutare ale comandanților militari; de altă parte din împrejurarea, că baronului Preiss îi impusese împăratul anume, ca să nu întrevină în nici o afacere din Transilvania, decât în urma unui ordin anumit al consiliului de războiu din Viena.

Sibiiu în 19 și 22 Novembre, „că Înalt-Același a fost atins în mod simțitor de aceasta rescoală și de excesele săvârșite și de aceea ar fi dat ordinul, ca tumultuanții să fie luați la goană fără nici o cruțare de sânge până la extrem și cu toată puterea, să fie pedepsiți cu cea mai grabnică expediție, în care scop sunt deja mobilizate și dintre regimentele dela frontierele ungare“.

Cronistul raportează în scrisoarea sa aceasta, datată din 23 Novembre, că câte-va companii dela regimentele unguresci au intrat deja în cott. Zarandului și că și regimentele sēcuiesci ar fi plecat deja la drum. Ba se și vorbea, că Horia s'a refugiat în Valachia cu pradă considerabilă. Dar în cea mai apropiată scrisoare a sa, din 29 Novembre, cu toate acestea Lud. Siess e silit să continue cu tristele sale rapoarte: „Tumultuanții continuă mai departe cu uciderile, incendiările și despoierile și anume așa, că mobiliiile, ce nu le duc cu ei din odăile nobililor și domnilor, le prefac în ruine, și mai pe urmă, ca să nu rămână nimic folosibil, rup și padimentele și le ard, restoarnă chiar și zidurile edificiilor, prefăcându-le în grămeți de piatră; iar din ferăriile găsite, Țiganiii anume culeși trebuie să le facă și făurească diferite arme. Nici un cuiu nu lasă în păreți. Toate pivnițele sunt sparte, vinul este beut de rebeli și dacă nu-l mai pot suporta, desfundă butiile, așa că în unele pivnițe poți sta în vin până la genunchi. Bucatele arse sau răpite, vite răpite sau ucise, cu un cuvânt nu se poate vedé alta decât distrucțiune.“

Cronistul, veđi bine, n'a avut ocaziune, ca să vadă el însuși aceste cruđimi*). Nu putem să i-o luăm în nume de rău, dacă a preferit să rămână în Sibiiu la adăpost și să-și culeagă scirile din cancelariile autorităților administrative sau la masa așternută a Excel Sale guvernatorului.***) Veđi bine, că i s'a putut întâmpla să raporteze și unele lucruri, cari era silit să le rectifice în scrisoarea următoare; în general însă arată o judecată ageră în alegerea noutăților și se exprimă de cele mai multe-ori foarte precaut: „Ar fi fost uciși în cott. Hunedoarei și al Zarandului mai mult de 150 nobili***) iar numărul celor fugiți nici nu este cunoscut, nici că află-se în viață sau sunt morți“.

„Toate scrisorile domnului baron Toroczkay, adăpostite în biserică, le-au ars tumultuanții și domnul baron a scăpat la Cluj noaptea numai în cămașă; așa au sosit aici numai în ȗilele trecute, aproape desbrăcate trei femei și un nobil cu numele Imes din cott. Hunedoarei, cari fără de a mânca o bucătură, au rătăcit patru ȗile prin păduri și munți“. Drept alte detaiuri raportează, că pe energicul vice-comite al cott. Hunedoarei, d-l

*) Atunci nici nu se pot lua toate de bani buni; nu trebuie uitată zicala: „fama creșcit eundo“.

***) Unde rapoartele sosite prezentau de sigur lucrurile în colorile cele mai negre posibile.

***) Cifră exagerată, în ambele comitate au fost ucise 133 persoane.

de Zeyk, l-a lovit damblaua, când a auzit, că soacră-sa cu cei trei copii mici ai lui au fost uciși. Un domn Csiszár a fost tăiat în patru de cătră rebeli și pus în patru părți ale satului pe garduri; tot așa au fost omoriți și copiii aceleia. În Criscior însă 28 văduve de nobili, ai căror bărbați au fost omoriți, fură silite să lucre țeranilor cu brațele. Era numai lucru natural, ca nobili amenințați în avutul și viața lor să se pună în stare de defensivă și pe calea insurecțiunii să facă un sfârșit rescoalei țărănești, deoarece-ce slăbiciunea măsurilor militare luate deșteptase în ei bănuiele, cărora și cronistul le dă expresiune în felul lui precaut:

„Astădată vagabondară rebelii și pe la Cluj; acest oraș, ale cărui ziduri vătămăte se reparaază ziua și noaptea, duminica și în sărbători, este păzit zilnic de 400 cetățeni, căci a fost lipsit de toată miliția apartinătoare regimentului lui Gyulay și aflată aici. Asemenea ar fi stând acolo gata 4000 de nobili sub comanda domnului conte Ioan Csáky, comitele suprem de acolo, cari sunt înțeleși cu comitatul Bihorului și au de cuget să atace pe rebelii din acele ținuturi; cu ce rezultat? — se așteaptă în fie-care oară. De altfel nobilimea din tot locul s'a adunat în cete dese și așteaptă numai ocasiunea, ca să poată tăbări asupra tumultuanților. Guvernul și comanda generală, ce e drept, nu voiesc să încuviințeze insurecțiunea nobilimei și aceasta a fost interzisă și nobililor s'ecui; dar după-ce aceștia văd dispozițiunile tândăloase din partea comandai generale, cu tot ordinul preînalt adus de curând de un curier, ca rebelii să fie supuși fără cruțare de sânge și cât se poate mai în grabă, *ajung la diferite gânduri și sunt de statornica părere, că într'adevăr e voia Maiestății Sale împăratului să se nimicească nobilimea ungurească și chiar și națiunea*; de aceea nu mai iau în seamă nici o opreliște, ci prind cu puterea și plini de deserațiune armele și iau la goană pe contrarii lor“.

În proxima sa scrisoare din 2 Octobrie (?) povestesc cronistul episoade caracteristice:

„Contesa domnului conte Toroczkay asemenea a fugit noaptea, numai în cămașă, cu doi copii și s'a refugiat într'o localitate ungurească, situată în depărtare de două oare de Toroczkó-Szt.-György. Aceasta înainte de a se depărta dase spre păstrare în prezența bucătarului, un servitor pân' acum din cei mai credincioși, toți banii sei, ca vre-o sută de galbeni, capelanului ei, un călugăr, și după ce rebelii nu deteră în casă de nici unul dintre domni și nu găsiră nici bani, le descoperi sus-atinsul bucătar rebelilor, că banii s'ar afla la capelanul; tâlharii îl prinseră, îl bătură crunt și după-ce acesta negă cu stăruință, incetară de a-l mai bate și jăfuiră, răpiră și arseră tot ce aflară în casă. Într'aceea bucătarul nu înceta a-i convinge pe tâlhari, că capelanul are banii la sine, aceștia începură a-l maltrata din nou, până-ce în sfârșit le dete banii. Bucătarul s'a alăturat după aceea la bandă. Acest conte ar fi având pagubă de 40.000 florini. Asemenea povestă domnul conte mai tânăr de Gyulay, că rebelii răpiră cu forța dela mamă-sa, dela contesa, două fete de casă de origine nobilă și în etate de

vre-o 14 ani, și le măritară după doi feciori valachi, pe cari domnul major Stoanits îi întâlni în Brad, luă fetele dela Valachi, dar numai post consumatum Matrimonium, și le trimise la Deva atât pe acestea, cât și doi armăsari, răpiți din grajdul domnului general. O femeie bătrână, care se opuse răpirei celor doue fete, fu omorită de rebeli“.

„Din toate părțile sosese rapoarte, că țeranii țin la olaltă atât cei din Țeara Bârsei, cât și supușii sēcui (iobagii?), și chiar în toată Transilvania, și dacă miliția nu-și va folosi puterea mai bine, în scurt timp se va răscula toată țeara“.

De altfel rebelii respălătiră cruțarea din partea miliției numai cu ingratitude, căci:

„La 1 Decembre veni scirea, că rebelii au atăcat la Zlatna o trupă de 30 oameni din regimentul de infanterie Orosz și din aceasta au masacrat pe un locotenent cu numele Mesterházy, au ucis șapte oameni, pe unii i-au rănit, iar pe ceilalți i-au desarmat“.

„Toate ordonanțele, avantposturile, cari au perit în tot timpul tumultului la trupele regulate, au aflat moarte cruntă prin glonț“.

Aceasta se pare, că acum a împintenat la făptuire energetică și pe comanda generală, care desconsiderase cu o insubordinațiune chiar neexplicabilă strictul ordin împărătesc din 15 Novembre, căci se spune:

„Între 1 și 2 ale curentei (Decembre) să fie atăcată din partea miliției banda cea mare la Zlatna și cu tunuri“.

Așadară în sfirșit s'a smuls și autoritatea militară la oare-care energie, după-ce pân' acum n'a făcut alta, decât ca pentru suprimarea rescoalei să propună mijloace, cari, ca să nu folosim o expresiune mai aspră, au dovedit o necunoaștere de tot caracteristică a situațiunii. Pe când șeful civil al țerii, guvernatorul, pretindea mereu întreprinderea puterii armate, pentru a aduce pe rebeli la reson prin gloanțe de pușcă și de tun, comandantul general pleda din parte-și pe lângă persuasiunii blânde și aștepta toată mântuirea dela publicarea unei amnestii generale. Aceasta se și făcù, avù însă tot atât de puțin rezultat ca și punerea unui premiu de 300 galbeni pentru capul lui Horia și altuia tot atât de mare pentru capul lui Cloșca.

Rescoala nu se mai putea potoli prin astfel de mijloace și pentru nobilii, cari între cele mai mari nevoi și griji se necăjiau prin cetăți cu compunerea de petițiuni, a fost de sigur o slabă mângăiere, când s'a făcut în Sibiu „la ordinul Exel. Sale episcopului în bisericile cat. rugăciuni de 9 zile pentru restabilirea păcii“.

De sigur că cu sentimente mestecate au aflat aceștia despre raportul „unui anumit locotenent al regimentului sēcuiesc de husari. La 27 după miezul nopții am pățit-o după aceea în Brad; pe toți bărbații, ce i-am găsit acolo, i-am expediat în cealaltă lume, au fost însă foarte puțini, căci ei, adecă rebelii la 4000 inși au plecat la Criscior sub conducerea

căpitanului lor George Todor cu câte-va oare înainte de sosirea noastră, după-ce au înțeles însă, că noi ne aflăm în Brad, au apărut din nou des de dimineață în număr atât de mare, încât nu se poate spune. Noi nu ne gândiam la altceva, decât ca să luăm drumul spre Hălmagiu. În decursul marșului i-am întâlnit însă în număr nespus de mare; i-am alungat ici și colo, i-am tăiat și ucis, dar toate fură înzădar, căci iarăș s'au adunat în număr mare și s'au dus la conducătorul lor Horia. Aici se va arăta, ce vom face; destul atâta, că e ceva grozav și pentru un soldat, nici ziua nici noaptea n'avem pace. Voiu scrie mai mult, dacă voiu trăi, de astădată nu pot scrie mai mult“.

Sosise 21 Decembre, până ce cronistul putu în sfârșit înregistra și o scire favorabilă. „În cott. Zarandului s'au așezat turburările în măsură considerabilă, numai în munți se mai găsesse câte-va cete, dar și acestea se predau pe încetul majorului comandant de Stoanits“.

În cott. Albei-Iulie avură deja rebelii bunătatea de a primi amnestia generală și de a preda miliției 25 puscii și vre-o 50 lănci, „dar cum se aude au primit amnestia numai la părere“. Cu toate acestea cronistul dă deja expresiune speranței, „că rebelii vor fi îmblânziți în măsură considerabilă“. În ziua, când scrisese aceasta epistolă, iarăș sosiră doi curieri dela Viena, cari aduseră rezoluțiuni preainalte, după cari Maiestatea Sa „ar fi poruncit să se procedeze în contra rebelilor cu toată serioșitatea și puterea“. Schimbări personale binefăcătoare în comanda superioară peste trupele întărite cu contingent din Ungaria, contribuiră totul pentru a grăbi suprimarea rescoalei. Poporul turburat începă a se liniști și a se re'ntoarce la supunere; aderenții lui Horia și Cloșca, cari se refugiară în munți, se împușinară din ce în ce și în curând avea să sune pentru conducătorii rescoalei oara de resplată. Aceasta fu tot atât de infrișată, ca și grozăveniile, provocate de ei.

Tinuta comandantului general din Transilvania, care prin o intervențiune la timp ar fi putut scăpa de nimicire sute de vieți omenești și averi neprețuite, toată vinovăția baronului Preiss iasă la iveală numai din ușorința, cu care soldații puseră capăt rescoalei, îndată-ce interveniră serios..... De sigur nu prea marea forță militară, ce își începă cu sfârșitul lui Novembre operațiunile în contra resculațiilor și atacă pe aceștia din doue părți, abia avu trebuință de trei săptămâni, pentru ca să restabilească ordinea conturbată, căci rebelii se arătară numai în puține lupte, în cari apoi și fură învinși cu ușorință, și împrăștiați. Contra tuturor veștilor de mai târziu, resculații nu se distinseră nici prin artă de resboiu nici prin vitejie deosebită, după cum se poate judeca și dintr'unul din episoadele luptei, de care face Lud. Siess amintire: „Colonelul regimentului Orosz, domnul conte de Golts, primi scirea, că în zilele acestea domnul colonel Stoanits dela miliția de graniță cu trupa sa se ciocni în cott. Zarandului cu o ceată de rebeli extraordinar de mare, care i-ar fi întrecut trupa sa în măsură considerabilă; acesta lăsă deci să defileze trupa sa cu atâta iscusință, încât rebelii cre-

dură, că sunt o mulțime nenumărată de soldați; de aceea rebelii prinseră puștile lor, le slobodiră în aer și se predară cu toții miliției pe lângă depunerea tuturor armelor cu promisiunea, că vreau să se rentoarcă liniștiți acasă, rugară numai pe domnul colonel, să le așeze soldați în satele lor, ca să scape de resbunarea lui Horia, care de sigur li le-ar preface în cenușe“.

Nu trecu mult și puterea lui Horia și Cloșca se compunea numai din puțini aderenți; cei doi șefi ai rescuțaților, dintre cari cel dintăiu luase cu puțin înainte titlul unui *Dux Crisialis*, rătăciau fugăriți prin neospitalierii munți, unde fură lipsiți în curând de ori-ce mijloace de subsistență. După cum se înțelege, despre conducătorul rebelilor și locul, unde se susținea, circulau cele mai curioase sciri; acum se spunea, că el este păzit de câți-va Valahi, „cari îi dau de mâncare și de beut, îl îmbracă și desbracă, dar îl țin în arest și-l amenință, că în cazul, când ar fi un înșelător, îl predau Ungurilor“. În tot cazul spusele lui Horia, cu cari mângăia pe oamenii sei, că adecă „soldații sunt numai niște oameni mascați, și că sub hainele ostășesci se ascund nobili, dar împăratul e încă pe lângă rebeli“, nu mai voiau să prindă.

Apoi iarăși se povestea, că Horia s'a dus la Viena, pe când alții afirmau, că el s'a refugiat în cott. Bihorului, al cărui comite suprem se jură, că Horia n'are să-i scape viu. Miliția, care îl luase la goană, prin aceste vești nu se lăsa să fie ținută pe loc în căutarea stăruitoare a lui Horia. Cronistul serie:

„Domnul locot.-colonel Schultz a străbătut cu trupa sa munții Zarendului, unde s'ar fi aflând vre-o 600 case, dar nu în rând, ci împrăștiate, și întrebând de Horia și de locul unde se susține, locuitorii nu i-au dat alte deslușiri, decât că el, Horia, s'a dus la Viena, la Maiestatea Sa Împăratul, alții spuneau, că el ar fi luat drumul către Crișul-negru, către Beiuș și Vașcău în cott. Bihorului“.

În scrisoarea sa din 3 Ianuarie 1785, a treispredecea din aceasta serie, vorbesce Lud. Siess despre prinderea conducătorului rebelilor într'un ton cald de îndestulare, care contrastează mult cu felul lui de mai înainte de a raporta sēc și obiectiv.

„În sfirșit după multe ostenele și după toate pregătirile, ce se pot inchipui pe aceasta vreme aspră și pe lângă o zăpadă foarte mare, domnul locot.-colonel Kray avu norocirea, ca să aducă cu neînfricații lui Sēcui la sfirșitul anului vechiu în prinsoarea fortăreței Alba-Iulia după aceea în cea din Deva pe pricinuitorul rebeliunii țeranilor valachi de aici, Horia, împreună cu camaradul și aderentul lui principal, Cloșca, după ce în aceasta rebeliune multe familii nobiliare ungurești de frunte s'au stins într'un mod ne mai aușit și neomenos, iar altele prin pierderea tuturor averilor și bunurilor lor au fost aduse la băta de cerșitor și silite să bată la ușile oamenilor după elemosină. Modul cum au fost prinși cei doi iscoditori ai acestor

cruđimi săvırșite, l-am aflat astăzi dintr'un isvor sigur în cele următoare: El, Horia, împreună cu numitul seu aderent, Cloșca, despărțindu-se pe ascuns de ceata Valachilor, ce o mai avea pe lângă sine, s'a dus în așa numiții munți ai Arieșului-mare, iar domnul locot.-colonel Kray i-a luat la goană cu neobosiții sei Sēcui; acesta trase pe partea sa pe unii Valachi, parte dintre cei liniștiți, parte dintre aceia, cari se rentoarșeră deja la fidelitate, înarmă cu potcoave (măte) atât picioarele acestora, cari aveau să cerceteze munții cu deamăruntul, cât și ale soldaților sei, ca să se poată urca cu atât mai bine și astfel străbătură munții, până când șapte din amintiții Valachi deteră de nisce urme de om și mai apoi peste un avantpost al lui Horia; pe acesta îl siliră apoi iscoditorii să le spună sincer locul, unde se află amintitul Horia; avantpostul i-a îndrumat la un arbore scorburos, sub care ardea un foc; patru dintre aceștia merseră atât de aproape de acel loc, încât Horia băgă de seamă, că se apropie oameni de el. Horia ieși din scorbura arborelui și întrebă pe amintiții iscoditori, că ce caută și ce voesc? Aceștia apropiându-se și mai mult, respunseră, că au sosit din nou numeroase trupe împărătesci prin sate și oficerii i-au silit să meargă și să le aducă vênat. Horia ședă după aceea pe pământ și ordonă ca și cei 4 Valachi să se apropie și să șeađă la foc; aceștia așa făcură și doi dintre ei luară pe Horia în mijloc, ceialalți doi tot asemenea pe Cloșca. Horia îi întrebă de noutățile de prin sate, iar atât de des amintiții iscoditori respunseră, că ei nu știu de alta, decât de miserie și de mulțimea soldaților sosiți. Horia reflectă apoi, că în curând vor fi alungați acei soldați. Se apropiară apoi și ceialalți trei iscoditori remași în urmă și Horia îi întrebă asemenea și pe ei, că cine sunt și ce voesc? Cei patru Valachi de mai nainte respunseră, că sunt camerađi de ai lor și că umblă la vênat, apoi înhăță fiecare păreche din iscoditori pe omul seu, doi pe Horia și doi pe Cloșca; îi ținură strîns, iar ceialalți trei veniți mai în urmă îi legară cu ștreanguri. În vreme-ce iscoditorii erau ocupați cu ținerea și legarea lor, Horia își viri mâna în sin, o scoase plină de scrisori, aruncă scrisorile repede în foc și acelea se prefăcură în cenușă. Domnul locot.-colonel Kray a sosit în curând după aceea cu ficiorii sei acolo și escortă pe ambii prisionieri mai întăiu la Alba-Iulia și mai apoi în cetatea din Deva^{4.*})

Aceasta scrisoare a actuarului Siess este ultima referitoare la rescoala lui Horia, reproducă în tot cuprinsul în colecțiune. Deși din aceste scrisori nu-ți poți face o icoană completă despre săngeroasa rescoală, totuși însemnările cronistului sunt prețioase pentru multele detaiuri povestite cu vioiciune, și slăbesc unele povești, ce s'au străcorat într'o operă istorică sau alta cu privire la rescoala lui Horia. Din momentul prinderii capilor principali ai complotului se pare, că raportorul s'a ocupat cu mai puțină întetire de întâmplările din Transilvania, poate că de aci înainte l-a preo-

*) Modul prinderii lui Horia și Cloșca, descris de Siess, consună cu raportul locot.-colonelului Kray ddo 1 Ian. 1785. cf. N. Densușianu, op. c. pag. 416 și urm.

cupat mai mult și grija de împlinirea adevăratei misiuni, pentru care fu trimis dincolo de Dealul Craiului, ca adecă să culegă material de proces privitor la bunurile Thökölyia-ne. Astfel retace și dispozițiile făcute de împăratul Iosif II în decursul și după suprimarea rescoalei. El nu amintescce nici de musturarea rostită de monarch când scrisc: „Eu am dat ordinele necesare numai decăt la prima scire comandei generale atât în Transilvania cât și în Ungaria, dar aceste parte n'au fost împlinite, parte s'au luat prea slabe măsuri“. Iosif II, care trimise pe contele Jankovits ca comisar special la locul rescoalei și făcuse și în ceea-ce privesce comanda militară însemnate schimbări personale, se ocupă foarte intențitor cu cugetul de a restabilii pacea în mod durabil. „Este cu neputință“ — scrie el — „să aștepti liniște sigură nici chiar dela cea mai mare putere brachială, fără delăturarea unor anumite asupra, ce subversează de timp îndelungat mai ales cu privire la robotă și la diferitele plătiri, căci scopul susținerii armatei nu poate fi acela, să fie întrebunțată în contra propriilor mei supuși.“ Dispozițiunea filantropică a monarchului se manifestă și în preparativele făcute, că adecă prisionierii să nu fie judecați de judecătorii comitatensi, în momentul present cu dreptul foarte iritați și mănioși, „cari sunt ieșiți cu totul din sărite și cred a afla siguranța numai în sulite și roate, fără considerare, că cine și câți vor fi loviți“. Tot asemenea îi impuse guvernatorului datoria să depărteze din ținuturile rescoalei dela administrație toate persoanele, cari s'au făcut odioase, au deșteptat neîncredere și sunt cunoscute ca resbunătoare. Împăratul voia ca cei seduși să fie tractați cu mare blândetă, dar ordonă cea mai aspră procedură în contra conducătorilor rescoalei.

Despre prinderea lui Crișan, al treilea și cel mai cumplit dintre conducătorii rescoalei, raportă actuarul Siess într'o scrisoare din 6 Faur, care o improtocolă însă archivarul Schenk în cartea sa numai în extras.

„Un căpitan de ai lui Horia, numit Crișan, care ar fi săvirșit cele mai multe cruđimi și barbarii, ar fi fost făcut prisionier și deoare-ce mult dintre Valachii resculați ai lui Horia n'ar voi să o creadă aceasta, el va fi purtat pe lângă paza suficientă dela Alba-Iulia la Deva și de aici prin satele situate pe Mureș, unde se găsesc cei mai mulți Valachi neli-niștiți, ca aceștia să se convingă de prinderea aceluia“.

Archivarul, care adună scrisorile amintite împreună cu numeroasele copii de pe documente și rapoarte oficiale într'un fel de cronică a rescoalei lui Horia, își ținū de datorie să inducă acolo și inchierea acestei drame sângeroase, sentența de moarte a celor trei conducători ai rescoalei, ce a fost publicată în foile oficiale.

„Sentență de moarte și binemeritată pedeapsă, ce s'a executat asupra celor doi rebeli principali, Horia și Cloșca, în 28 Faur 1785 la Alba-Iulia în Marele Principat al Transilvaniei“.

„Vecinic urgisită faptă, când un supus desprețuesce împlinirea legilor și supravegherea judecătorilor, ce formează basa binelui seu propriu, când

lucra cu nebulie totdeauna aducătoare de stricăciune în potruva acelora și astfel răpit orbesce de beția neatîrnării, se aruncă în cele mai punibile excese, prin ce își prepară nu numai sieși și aderenților sei un groaznic sfîrșit al vieții, ci face și semenilor sei pagube de sigur neuitate.

„Istoria celor doi conducători principali ai rebelilor ardeleni ofere fie-cărui supus un exemplu plin de învățătură, cum se face cineva vrednic de pedeapsa brațului suveran al justiției, dacă prin nesocotitul dispreț al legilor voiesce să urzească rescoală în țeară.

„Justiția pedepsitoare a hotărît fără amânare să se vestească sfîrșitul atât de infamei vieți a acestor doi conducători, ca un exemplu de spaimă pentru alții asemenea lor și să-i judece în 26 Faur la o moarte, care trebuie să umple de teroare și groază pe fie-care om.

„La 28 a lunei amintite au să fie duși acești doi rebeli principali la locul îndatinat de supliciu, să fie frânți pe încetul cu roata începînd de jos în sus, apoi ambii despicați în patru, să li se rupă intestinele din corp și îngroape sub furci, capetele înfipte în sulite și părțile corpului să fie purtate prin satele, unde au săvirșit cruđimile cele mai scelerate ale rescoalei lor, și în sfîrșit să fie spânzurate bucăți pe toate părțile furcilor“.*)

Procedura aceasta cît pentru cadavrul lui Crișan, căruia îi succese să se spânzure în prinsoare, era deja implinită. Despre executarea sentenței de moarte, scrie un martor ocular, profesorul gimnasial din Alba-Iulia, Iosif Gabri, următoarele:

„Cloșca primî cel puțin 20 de lovituri pînă-și dete sufletul. Horia, pînă-ce fû frânt Cloșca cu roata, fû ținut de doi ajutători ai călăului în picioare, ca să vadă chinurile grozave, între cari a trebuit să moară soțul seu. După-ce isprăviră cu Cloșca, fû așezat Horia în patul seu și legat; între răcnetele lui începură a-i frînge cu roata picioarele, dar după a patra lovitură, începură la ordinul domnului Eckhard a-l lovi în piept și astfel după opt sau nouă ghionturi a murit. La dărăburirea lui n'am voit să privesc, deci mi-am întors calul și m'am dus înapoi în cetate.“

Iar arhivarul Schenk incheie interesanta cronică cu cuvintele: „O, blăstemat e cugetul, când cine-va în urma unei creșteri rele, a unei vieți destrăbălate și a nesocotirii legilor se gîndesce la răsvrătirea patriei“.

[nt.]

*) Veđi sentințele de moarte pronunțate de cont. Antoniu Jankovics, la N. Densușianu, op. c., pag. 440 și urm.

DIN LITERATURA GEOGRAFICĂ A TRANSILVANIEI.

Scrierile geografice în secl. XIX.

Studiu de

Silvestru Moldovanu.

Basele literaturii geografice moderne a Transilvaniei datează din ultimii trei decenii ai secolului trecut. În acest timp au apărut scrierile lui *Benkő*, *Fichtel* și *Lebrecht*, cari au dat un impuls puternic mișcării literaturii noastre geografice.

Scrierile anterioare, a căror serie începe la 1550 cu *Chorographia* lui *Reychersdorffer* aveau un cerc mărginit, restrins aproape numai la topografie și descrierea popoarelor. Dar și în acest cadru scrierile au multe defecte și greșeli, cari în lipsa unei critice serioase, trec și se strecoară necontrolate din o scriere în alta. În ele se află de regulă și tratate istorice asupra trecutului țerii și al popoarelor ardeleni, astfel, că geografia este amestecată cu istoria, stând ambele în o unitate nedespărțită. Aceasta este o însușire, care caracterizează și primele scrieri de cuprins geografic ale Grecilor din anticitate.

O singură excepție dela aceasta regulă este încâtva scrierea lui *Schmeitzel*, *Notitia principatus Transilvaniae* (1725),* în care istoria este separată de geografie și datele geografice sunt trecute prin o censură critică.

Aceasta cale a urmat-o și *Benkő*, cel dintâiu care crează o direcție nouă pe terenul geografic. Dintre lucrările lui cea mai de valoare este *Transilvania generalis*, apărută la 1778. În ea istoria este separată cu totul de geografie, iar aceasta se tratează în părți (liber) deosebite, după ramii geografici, dându-ne, cu deosebire în partea politică-topică, o descriere destul de completă a Ardealului.

Despre acest op al lui *Benkő J. L. Neugeboren* (în Archiv d. Ver. f. sieb. Landeskunde, N. F. V. p. 321) se exprimă astfel: „... und füllte durch die Herausgabe dieses Werkes manche schon längst gefühlte Lücke in der Landeskunde Siebenbürgens aus“.

Pe terenul geologiei a făcut un bun început *J. Ehr. v. Fichtel*, prin scoaterea în tipar a două opuri. Unul are titlul *Beitrag zur Mineralgeschichte von Siebenbürgen*, 1780, și e împărțit în două părți. În partea primă autorul se ocupă cu petrefactele din epoca terțiară, aflătoare în Ardeal, iar în a doua tratează despre sărării. Partea primă e prețioasă cu deosebire. Asupra valorii ei *J. L. Neugeboren* (Geschichtliches über die sieb. Paläontologie etc., în Archiv d. Ver. f. sieb. Lk. N. F. 1859) se pronunță astfel: „Ist ein in der Literatur über siebenbürgische Petrefaktenkunde *Epoche machendes Werk* und eine höchst wichtige literarische Erscheinung“.

*) Manuscript. O copie se află în biblioteca Teleki din M. Oșorheiu.

A doua carte a lui Fichtel este: *Mineralogische Bemerkungen von den Karpathen*, 1791 (ed. II, 1816), care afară de geologie, este prețioasă și pentru orografie. *Hauer* (în *Geologie Sieb.*, 1863) o apreciază astfel: „Diese Arbeit verdient hohe Anerkennung, da sie eine grosse Anzahl von Detailbeobachtungen über viele der interessantesten Vorkommnisse des Landes enthält“.

Pe alt teren, pe terenul etnografiei e însemnat opșorul lui *Mich. Lebrecht*, *Über den Nationalcharakter der in Siebenbürgen befindlichen Nationen*, 1792, care pune pondul pe însușirile spirituale și pe viața morală a popoarelor ardeleni și astfel reprezintă începutul unei noue direcții, deși descrierile din ea sunt parțiale, iar partea antropologică a etnografiei lipsește cu totul.

Alături de aceste scrieri au mai apărut cărțile de geografie ale lui *Mich. Lebrecht*, 1789 și *K. G. Windisch*, 1780, în cari se tratează cu deosebire descrierea politică a țării. În ambele aflăm împărțirea Iosefină a Ardealului (în 10 districte), care după moartea lui Iosif II. s'a cassat.

Mai amintim geografia Ungariei de *Ign. de Luca*, 1791, în care (pe pag. 485—549) se cuprinde și descrierea Ardealului, având la sfârșit un catalog al localităților. Apoi cărticica lui *Eder*, (*Erdélyország ismert. zsengeje*) din 1796, care e scrisă pentru școale, dar în ea se află mai întâiu trasă apriat linia de despărțire între istorie și geografie, declarând autorul, că istoria nu se ține de cadrul geografic al cărții, ș. a.

Tot pe acest timp au început să apară unele tratate speciale în foile periodice din ultimii decenii ai secolului trecut, cum sunt: „*Ungrisches Magazin*“ (1781—1787), „*Siebenb. Quartalschrift*“ (1790—1801) etc. al căror numer se sporesce considerabil în secolul nostru.

Astfel stătea pe la sfârșitul secolului trecut literatura noastră geografică. Inceputurile fiind făcute, ea în secolul present a luat un avânt însemnat prin scrierile, ce apar în număr mare an de an și între cari unele, chiar și în primii decenii, sunt de valoare incontestabilă. În cele următoare vom urmări șirul lor, în ordine cronologică, analizând cuprinsul în general și cu considerare deosebită la cele scrise despre noi Români.

Prima lucrare geografică din secolul nostru asupra Ardealului este o mică carte statistică de *Ballmann*.

În secolii trecuți statistica n'a fost cultivată. În ce privește statistica populațiunii amintim, că în Ardeal s'au făcut conscripții de popor deja în secolul al XVII, apoi în diferiți ani ai secolului XVIII (la 1703, 1713, 1721, 1737, 1750 etc.) cu scop de a se repartia contribuția. Dar datele acestor numerotări sunt defectuoase și de puțină valoare, din cauză, că nu se făcea decât conscripția celor obligați a plăti contribuția, iar de altă parte fiecare națiune politică se adopera a scoate la iveală cât mai puține familii contribuente.

Scriitorii mai vechi nu se folosese nici de aceste date nesigure. Geografi de la finea secolului trecut introduc și elementele de statistică în

scrierile lor, dar fiind avisati la date nesigure, expunerile lor au puțină valoare.

Împăratul Iosif II. a dispus la 1785 o numerotare generală, ale cărei date s'au întregit la 1786 prin o numerotare suplimentară. Dar marele împărat nu și-a ajuns scopul de a avea o statistică exactă a populațiunii, din cauza opoziției claselor nobilitare.

S'au mai făcut apoi conscripții și pe la începutul secolului nostru (în anii 1811, 1828, 1831, 1838/9 etc.) dar rezultatele acestora, din diferite cauze, asemenea nu prezintă siguranță, până la numerotarea de la 1850, care stă pe baze mai reale și mai sigure.

O asemenea nesiguranță a existat până în timpul mai nou și cu privire la cifrele asupra extensiunii teritoriale a țerii.

Dar cu toate acestea în secolul nostru statistica în general se cultivă tot mai mult. Apar câteva lucrări speciale de statistică, în cari aflăm grupate cele mai multe date, cunoscute pe timpul apariției lor. Șirul acestora și preste tot șirul scrierilor noastre geografice din secolul XIX se începe, cum am amintit, cu cartea lui Ballmann.

1801.

Statistische Landeskunde Siebenbürgens im Grundrisse. Ein Versuch von *Johann Mich. Ballmann.* I. Heft. Hermannstadt, 1801, 8° mic, 120 p.

Este o broșură statistică, împărțită în două părți principale. În partea primă ni se dau date din geografia matematică și fizică a țerii, iar a doua se ocupă cu populațiunea.

În partea primă autorul ne face cunoscute în mici capitole separate numele țerii (între cari și numele românesc: *Ardeal*), poziția geografică, granițele, mărimea, clima, riurile, productele, etc. În partea aceasta însă statistica e slab reprezentată și capitolele apar ca mici notițe, cuprindând abia cele mai elementare cunoștințe asupra țerii.

Mai voluminoasă și mai bogată în date statistice este partea a doua. În capitolul prim al acestei părți aflăm numărul populațiunii, calculat cu câte 2100 de suflete pe un mil □. Astfel după calculația lui Ballmann numărul locuitorilor ar fi fost la începutul secolului 1,533.000 de suflete. Dar atât aici, cât și în capitolul următor, în care găsim câteva date referitoare la mișcarea populațiunii, autorul ne dă unele date de ale numerotărilor din diferiți ani ai secolului trecut (1766, 1786, 1788, 1791 etc.).

În 7 capitole ce urmează se ocupă cu popoarele ardeleni în special, discutând mai cu seamă originea lor și împrejurările în cari s'a făcut emigrarea acestora în Ardeal. Despre noi *Românii* susține, că suntem o amestecătură de Traci, Romani și Slavi și ne deneagă continuitatea, zicând, că „acea, cari cred, că Românii sunt vechii locuitori ai țerii, nu cunosc de loc istoria Ardealului“.

Referitor la numărul singuraticelor popoare, în un capitol separat se spune, că majoritatea o formează Românii: $\frac{4}{7}$ din întreagă populațiunea; urmează apoi Secuții, Sașii, Ungurii și în fine frânturile de popoare.

Mai departe arată autorul, cari sunt popoarele principale și cari cele tolerate, apoi ne face cunoscut caracterul principal al fiecărui popor. Aici laudă cele trei națiuni principale, iar la Români apostrofează conservatismul exagerat, care culminează în frasa: *aschà am pomenit, aschà oi lassà*“.

În capitolul despre limbile ardelenе constată, că cea mai cunoscută este limba românească, astfel că în Ardeal, afară de Secui „*jeder Inländer walachisch versteht und spricht*“.

Raporturile religioase le tratează în 4 capitole și le ilustrează cu câteva date statistice din secolul trecut.

Restul cărții ne dă seamă despre ocupațiunea locuitorilor, despre produse și prețul lor, despre măsuri, monete, șosele, poste, școale etc. în mod sumar-statistic.

În general broșura lui Ballmann este o încercare pe terenul statistic, cum o recunoaște și autorul în prefață. În ea sunt reprezentate cele mai inferioare elemente ale statisticeі, o colecție oarecare de date, fără expunere critică și comparativă. Din cauza aceasta valoarea generală a lucrării e neînsemnată, dar merită atențiune din cauză, că este una dintre cele dintâi, în care materialul statistic este expus și grupat în o ordine mai precisă.

1802.

Geographische Längen- und Breiten-Bestimmungen einiger Oerter in Ungarn, von Joh. v. Lipszky. (Zeitschrift von und für Ungern, edat de L. v. Schedius, II. 1802, pag. 47—53).

Este o mică colecție din determinațiunile geografice ale câtorva localități din Ungaria și Transilvania, făcute de Lipszky. Din Ardeal este precisată poziția geografică a orașelor: Cluj, Alba-Iulia, Sibiu și Brașov.

1803.

Fragmente aus dem Tagebuche eines Reisenden durch Siebenbürgen. Zeitschr. von und für Ungern, ed. de Schedius, III. 1803, pag. 29—38 și 71—80).

Sunt notițe de călătorie. Autorul anonim își descrie călătoria, ce a făcut-o, începând din ținutul Heghigului (Hidvég) și Feldioarei, prin Țara Bârsei până la Brașov, cu observări privitoare mai cu seamă la ocupațiunile locuitorilor. Despre Brașov ne dă o descriere mai lungă, amintind poziția pitorească a orașului, edificiile monumentale, industria și negoțul înfloritor, etc.

În general însă descrierea nu este de valoare deosebită.

Etwas zur Berichtigung geographischer Schriften über Siebenbürgen, von L. J. Marienburg. (Zeitschr. von und für Ungern, ed. de Schedius, vol. IV, 1803, pag. 157—166.)

Este o dare de seamă asupra manualului școlar „Elementargeographie“ (1801) de J. C. Fabri. Marienburg scoate la iveală greșelile din descrierea Ardealului (aflătoare în vol. III al cărții lui Fabri), făcând astfel un bun serviciu literaturii geografice transilvane.

1804.

Versuch einer Erdbeschreibung des Grossfürstenthums Siebenbürgen, Hermannstadt, ed. II, 1804, von Michael Lebrecht. 8°, pag. 192.

Geografia lui Lebrecht cu titlul de mai sus a apărut în I ediție la 1789. În ea se face descrierea Ardealului pe baza împărțirii politice introdusă de Iosif II (Împărțirea Iosefină.)

În ediția II., apărută la 1804, aflăm vechea împărțire a Transilvaniei, restituită după moartea împăratului Iosif II. În aceasta ni se dă catalogul alfabetic al localităților din fiecare cerc politic. Unele greșeli ale ediției dela 1789 sunt corectate.

La carte este alăturată o mică hartă a țerii, care însă e de puțină valoare.

1804—1809.

Topographisches Post-Lexicon von Ungern sammt den dazu gehörigen Provinzen und Siebenbürgen, von Christian Crusius, 5 vol., Wien, 1804—1809, 8° mare.

Crusius a alcătuit un lexicon de postă al întregii monarhii Austro-Ungare. Partea a IV. a acestei lucrări cuprinde Ungaria și Ardealul. Autorul ne face cunoscute raporturile de postă, dar partea considerabilă a lucrării o formează lexiconul de localități. Acesta e de interes pentru geografie. În el se înșiră localitățile în ordine alfabetică, cu indicarea districtelor politice, a joncțiunii postale (posta ultimă etc.) și a depărtării dela postă. Depărtarea e exprimată în oare. La stațiunile principale se dă depărtarea dela Viena, și anume, sau în miluri geografice, s. e. la Cluj, Orăștie, Sebeșul săsesc etc. sau în stațiuni postale, s. e. la Alba-Iulia.

Afară de aceste autorul face și descrierea chorografică scurtă a localităților.

Lucrarea în general e sistematică și punctuală. Descrierile chorografice sunt scurte, dar marcante. Greșeli sunt puține, iar ca defect se poate aminti faptul, că unele comune lipsesc din lexicon. Astfel s. e. lipsesc satele: Bogata de Murăș și Budiul (ați ambele aparținătoare comitatului Turda-Arieș), Murășmort (Hutmurăș, Holtmaros, comit. Murăș-Turda), Dobolló (comit. Treiscaune), Satulung (Săcele) etc. Numărul ăstorfel de comune e mic și defectuositatea este de scusat, considerând starea în care se afla literatura noastră geografică pe timpul apariției lexiconului.

Lexiconul lui Crusius este cel mai vechiu product de acest soi în literatura geografică a Ardealului și putem dice, că formează baza lexicoanelor noastre geografice.

1807.

Versuch über das siebenbürgische Kostum, I. und II. Heft, Hermannstadt, 1807, I. broș., XII. și 22 pag., II. broș. 40 pag.

Două broșuri ale unui op etnografic, proiectat, după cum se anunță în prefață, în două volume. Broșura primă cuprinde descrierea Țiganilor, a doua a Românilor. În ele autorul anonim se ocupă cu raporturile politice,

religionare și sociale ale acestor două popoare, cu însușirile fizice, viața morală, cultura și portul lor.

Descrierile sunt mai amănunțite și caracterizarea celor două popoare este dată cu mai multă iubire de adevăr, decât în unele scrieri anterioare de felul acesta.

Partea a doua ar fi fost să trateze despre datinele și obiceiurile popoarelor ardelene, dar continuarea s'a intrerupt cu broșura a doua. Pentru noi este de interes cu deosebire broșura II. asupra Românilor.

1812.

Neueste statistisch-topographische Darstellung des Grossfürstenthums Siebenbürgen, in Hinsicht seiner Grösse, Bevölkerung etc., von J. L. Stolz, Wien 1812, 4°, 43 pag.

Este o lucrare descriptivă-statistică. Tratează în capitole separate raporturile teritoriale și de populațiune ale țerii, descrierea fizică, naționalitatea și confesiunile locuitorilor, negoțul și industria, instituțiunile culturale, constituția și organizația militară. La fine se află descrierea topografică-statistică de localități.

Cuprinsul cărții e sumar, astfel că ni se dau mai mult priviri generale asupra materiilor tratate. Unele capitole sunt lipsite de valoare științifică, fiind copiate din scrieri anterioare, fără a se indica aceasta. Astfel descripția fizică (cap. II) și raporturile industriale și comerciale (cap. IV) sunt imprumutate în text nealterat din scrierea lui Ballmann, „Stat. Ldk. Siebenbürgens“. (Compară: Stolz pag. 9—11, Ballmann pag. 5—11. — Stolz pag. 17—25, Ballmann pag. 62—89.) Capitolul despre naționalități e copiat în parte mare din opul etnografic al lui Lebrecht, apărut la 1792. (Compară: Stolz pag. 12—15, Lebrecht pag. 9, 21, 86.)

De oarecare valoare sunt expunerile asupra raporturilor teritoriale și de populațiune (cap. I) și descrierile topografice (cap. VIII). Aici se află citate statistice din mai mulți autori, s. e. din Schwartner, Demian, Büsching, Ballmann, Lipsky etc.

În general însă, cartea lui Stolz nu are o valoare deosebită în literatura noastră geografică.

1813.

Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen von Lukas Joseph Marienburg, Hermannstadt 1813. 8°, 2 vol. Vol. I. pag. VIII și 248, vol. II. pag. 392.

Cartea aceasta a lui Marienburg este o scriere de valoare. Are două părți principale, fie-care în câte un volum, fiind ambele precedate de o introducere, în care autorul se ocupă cu diferitele numiri ale țerii și ne dă seamă despre isvoarele mai însemnate ale geografiei ardelene.

Partea I. cuprinde descrierea matematică, fizică și politică a țerii, iar partea II. se ocupă cu topica localităților.

Geografia matematică este pe scurt tratată, abia pe 4 pagine, mai mult în formă de notițe. Remarcăm însă, că autorul în deosebire de scriitorii de mai înainte, fixează corect poziția longitudinală a țerii (între 40—44°

și nu între 46—49° cum se credea mai înainte), iar cu privire la estensiunea teritorială, constată că suprafața Ardealului e mai mare de 730 miluri □, dat ce se folosia de obicei pe acest timp.

În descrierea fizică asupra orografiei nu ni se dau decât priviri generale. Pe timpul apariției cărții regiunea muntoasă a Ardealului era puțin studiată. Ipsometria era abia la începuturi imperfecte; încă nu se scia care e piscul cel mai înalt în munții transilvani. Autorul înșiră între cele mai înalte vîrfuri Retezatul, Surul și Bucecii.

Idrografia e tratată mai amănunțit și mai sistematic; afară de unele izvoare minerale și afară de riurile de frunte, se amintesc și câte-va ape curgătoare mai mici și lacurile.

Descrierea fizică se termină cu produsele, tratate mai pe larg, după cele trei regnuri naturale.

Mai voluminoasă decât descrierea matematică și fizică, este geografia politică (pag. 67—248). În această parte se tratează locuitorii și diferitele lor raporturi, (naționalități, confesiuni, caracterul, etc.) ocupațiunile lor, apoi constituția țerii, raporturile administrative, bisericești, școlare etc.

Tratând despre locuitori, dă date statistice despre fie-care naționalitate, luate dela autorii din secl. trecut. Citează părerile mai multor istorici, cu privire la originea fie-cărui popor și ici colea face observări proprii.

Pe Români îi crede veniți în urma Ungurilor și Sașilor. Vorbind despre caracterul poporului nostru își arată ura față de el și de *aspirațiile* lui, dîcînd, că Românul e leneș, bătăran, incult, de unde urmează că are greșeli și viții. Cu toate aceste e silit a-i recunoasce și unele însușiri bune, căci iată ce dîce el mai departe: „Dealtecum nu se poate nega, că Românul are istetîme (guter Kopf). Eu însuși cunosc Români de rînd, cari sunt meșteri în ale sculpturei, picturei, etc. Ei au și un grad oare-care (!) de cinste și sunt gata de serviciu, pe cînd inclinarea spre furat, dorul de rîsbunare ș. a. sunt mai mult defecte, decît natura caracterului lor. Ele sunt urmarea poziției, în care se află acest popor, a modului de traiu și culturai spirituale inferioare. Aceasta e cauza, că unii din ei sunt atît de idioți, încît voiesc să adune seceriș de acolo, unde n'au semînat nici odată și vîd drepturi, cari nici cînd nu le-au avut, ceea-ce nu poate da ansă, decît la neplăceri și neorînduieli“.

La descrierea porturilor caracterizează și portul românesc din Țara-Bârsei.

Trecînd la ocupațiile locuitorilor între altele ne dă în o tabelă statistică de mai multe pagini mișcarea comercială și circulația de bani a *Brașovului* pe anul 1798 și apoi breslele de meseriași tot de acolo, din anul 1807, după consemnările oficiale.

Restul volumului se ocupă cu constituția țerii, civilă și bisericească de atunci, etc., luînd notițe și de starea celor doue biserici române din Ardeal.

Volumul al doilea (392 pag.) cuprinde descrierea specială, topică, a țării. Descrierea se face după cele trei părți principale, în care era împărțit Ardealul (comitatele, fundul regiu și Secuimea). În cadrul acestora se descriu cercurile politice (comitate, districte, scaune), cu înșirarea alfabetică a localităților din fie-care cerc. La fie-care parte și la fie-care cerc principal în deosebi, autorul ne dă un prospect despre granițele, mărimea, solul și însușirile fizice și rapoartele locuitorilor, după cari urmează localitățile, grupate la subcercuri (procese).

Acest sistem de expunere îl observă autorul consecuent.

Cele mai multe din localități sunt înșirate numai cu numele; unele mai fruntașe însă sunt descrise pe lung. O lungă și minuțioasă descriere aflăm la Brașov și împrejurime. *)

Ici-colea aflăm și greșeli în carte. Astfel s. e. autorul greșește, puind izvorul Jiului transilvan la granița comitatului Albei de jos și semnalând ca loc de trecere a Jiului în România pasul Vulcan. (p. 21). Numinile localităților se dau de obicei și românește, dar multe din numirile românești sunt schimonosite, unele în formă ridicolă, s. e. „Teyreng“ în loc de Tăureni (Tohát, pag. 89), „Legyie“ în loc de Ighia, (pag. 100), „Proscckda-mare“ în loc de Proștea (pag. 252), etc. etc.

În general lucrarea lui Marienburg este compusă pe baze de studii serioase și cuprinde un vast material. Expunerea este sistematică; datele sunt trecute prin critică și astfel sunt îndreptate multe greșeli, cari s'au susținut ani de-arândul în cărțile geografice. Din cauzele aceste cartea lui Marienburg este un izvor de valoare în literatura noastră geografică.

1814—1815.

Geografia sau scrierea pământului. 2 vol. Buda, 1814—15.

Cea dintâiu geografie universală în limba română. E scrisă, sau „pe românie talmăcită“ de „un iubitor de neamul românesc“ și tipărită în Buda cu litere cirile „cu toată cheltuiala lui *Nicolaie Nicolau* din Brașov“. Cartea e interesantă din mai multe puncte de vedere.

Descrierea Transilvaniei sau „Marele Prințipat al Ardealului“ se află în vol. I pe pag. 47—49. După ce se arată granițele țării, se amintesc câte-va orașe principale, între cari Clujul, „pe apa Someșului“ „unde stă acuma și gubernia Ardealului“, apoi Sibiiul, „unde este și locuința *episcopului românesc* de legea grecească pravoslavnic“ și Blajul „unde este metropolia și reședința *vlădicului românesc* celui de legea grecească catolic“, etc.

Se amintesc apoi popoarele Ardealului. Numărul locuitorilor se dă cu 2 milioane, dintre cari „Românii decât ceilalți împreună socotiți cu mult mai mulți sunt“. La sfârșit se amintesc două riuri: Oltul și Mureșul.

Cum se vede, descrierea e scurtă și de puțină valoare. Merită însă atențiune din cauză, că este cea dintâiu descriție în românește a Ardealului.

Cu un ar!

*) Marienburg a fost profesor și director la liceul evang. săsesc din Brașov.

SCIINȚĂ, LITERATURĂ ȘI ARTĂ.

Din literatura străină.

Românii din peninsula balcanică.

Revista „Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik“, ce apare în Viena sub direcțiunea prof. Dr. Friedrich Umlauf, în numerii 10—12 din 1899 (anul XXI) aduce un articol mai lung asupra popoarelor din peninsula balcanică din peana lui Friedrich Meinhard în Sofia. Articolul poartă titlul: „Fragmente din mosaicul de popoare al peninsulei balcanice“, și e însoțit de 2 harte etnografice: a Bulgariei și a Macedoniei.

În cele următoare vom reproduce partea referitoare la Români, nu numai pentru-că ne interesează mai de aproape, ci și ca să atragem atențiunea celor competenți la această publicațiune caracterisată prin o vedită tendență politică. Această parte se află chiar la începutul articolului din chestiune.

Ea sună:

„Națiunile interesante“, cum numesce un proverb popoarele peninsulei balcanice, încă de mult au atras și mai atrag încă atențiunea Europei asupra lor în privința politică, culturală și etnografică.

Deși asupra acestor țeri și popoare s'a scris deja mult și adesea de către cercetători științifici chieși, în mod științific, precum și de către persoane, cari serviau unor scopuri politice, totuși unele date geografice-statistice și etnografice asupra unei părți a popoarelor balcanice pot să fie mai mult sau mai puțin de un interes general cu atât mai virtos, că aceste informațiuni deoparte se bazează pe date oficioase, de altă parte pe experiențele și observările unui lung șir de ani în coatingere dilnică cu aceste popoare.

Pentru a înțelege mai bine actualele relațiuni etnografice ale peninsulei balcanice, va fi bine să facem câteva scurte repriviri istorice.

Din întunecimea unui trecut îndepărtat, intrucât il poate lumina făclia musei Klio, vedem ieșind la iveală pe peninsula balcanică mai întâi pe Pelasgi, Doriene și alți Greci la sud, pe Traci la răsărit și pe Illiri la apus. Tracii au fost supuși de Filip II al Macedoniei. În locul dominațiunii macedo-hellenice a urmat mai târziu dominațiunea romană, căreia au fost supuși și Illirii și în fine și înșiși Grecii. Tracii macedoneni și epiroți s'au contopit în curând cu Grecii, cari au încadrat țărmurile peninsulei balcanice cu un șir aproape neîntrerupt de colonii înfloritoare. Tracii, de o parte hellenisati, de altă parte romanisati ori apoi exstirpati cu sabia, cu deosebire de către Ostrogoți, în cursul timpului dispar, pe când Illirii, rămânând în partea cea mai mare în patria lor străbună într'un ținut muntos nepassabil, s'au susținut până în prezent. Urmașii Tracilor ar fi Daco-Rumunii roma-

nisați (Românii de ađi din regatul România, din Transilvania, Banat și Ungaria) la nord, și puținele resturi de Macedo-Rumuni, respective Aromanii, cum se numesc ei înșiși, la sudvestul peninsulei balcanice; iar dela Illiri s'ar trage Albanzii (turcesce Arnauții).

În locul Daco-Rumunilor emigrați preste Dunăre, au pășit Slavii, cari au imigrat în secl. 3—7 al erei noastre. Această imigrare a cauzat o puternică revoluțiune și o schimbare continuă în toate relațiunile etnografice ale peninsulei balcanice“.

După-ce autorul schițează venirea Bulgarilor, Pecenegilor, Cumanilor și luptele acestora între sine și cu imperiul bizantin, apoi venirea Turcilor, trece la etnografia limbistică a peninsulei balcanice, „căci pe cât de variate sunt popoarele, tot așa și numirile topice, corespunzând treptat urmelor diferitelor popoare așezate unul preste altul. Pe peninsula balcanică, afară de nume străvechi traco-illirice, se găsec și nume vechi grecesci și neogrecesci; pe lângă forme romane, albaneze, tatare, cumane și pecenege sunt și forme ale numeroaselor seminții slavice, precum și numiri turcesci. La tot casul unele numiri mai vechi au fost acomodate regulilor fonetice ale limbei imigraților de mai târziu, altele însă, cu deosebire numiri vechi grecesci, au ramas nealterate.

Sciința numirilor geografice ne arată multe nume de localități curat slave în ținuturi, unde acum nu sunt Slavi de loc, ca în România, Basarabia, Banat și Transilvania de ađi, așa s. e. Slatina (loc morăștinos), Iablanita (plop), Iassenova (frasin), Topolnița (plop), Lipa (teiu), apoi de cele cari după vechia limbă bulgară se termină în *iști* sau *ești*, ca s. e. Tirgovești (loc de tirg), Țigănești (sat de Țigani), Serbești (sat de Sërbi), Orlești (satul vulturului), Golești (gol). Alte numiri slavice sunt spre exemplu Dobrina (bunătate), Crasna (frumos), Ocna (mină), Zlatinsia (zlato = aur), Slobozia (Sloboda = libertate), Govora (vorbire), Liza (față, persoană).

Aceste și alte multe numiri geografice cum s'au putut încetățeni la poporul român altfel, dacă poporul român nu ar fi aflat Slavi în țerile din stânga Dunării de jos, când a ocupat aceste țeri în prima jumătate a evului de mijloc, și dacă nu s'ar fi contopit cu ei? Acest fapt nu-l alterează întru nimic nici fabula îmbrăcată în vestmânt istoric, după care Românii de ađi ar fi urmașii direcți ai coloniștilor romani.

Precum au pășit-o Slavii de odinioară în România de ađi, cari au fost romanisați, asemenea și Rumunii, cari au ramas în peninsula balcanică, s'au contopit mai ales în imigranții slavi. Numai numeroasele numiri topice mai dovedesc astăzi existența lor de odinioară. Astfel mai multe localități între Țaribrod și Breznik au nume românesci, ca s. e. Radulovzi (Radu e nume românesc), Cacurovski, Crnul (cârn = cu nas turtit), Gurguliat și Corul (cu un ochiu). Un munte lângă orașelul Trn se numesc Circilat (cercel); doue sate în apropierea aceluiaș orașel au numele de Herul și

Banișor (bunișor = îndestulitor *); un sat de lângă Küstendil se chiamă Copilovzi (copil) ș. a. m.

În istorie Tracii romanizați, cari astăzi se numesc Rumâni sau Rumuni, multă vreme au fost dați uitării. O ramură a lor, Macedo-Rumunii (Grecii numesc pe Macedo-Rumuni Cuțovlachi ¹⁾ și Slavii îi numesc Țințari), sunt împrăștiați prin întreagă peninsula balcanică. Masse mai mari compacte de Cuțovlachi creștini (ortodoxi) se află numai la Pind și anume în cea mai mare parte în Epir spre nordost dela Ianina, între Konița și Grebena, între Leskovik și Castoria, între Caraferia și Cožani ²⁾ lângă Durla Planina, apoi spre vest dela stațiunea Gevegli (a căii ferate Üsküb-Salonic) și lângă Monastir (Bitol) și anume satele Trnovo, Magarevo, Ziropole, Malovișta și Gopeș. În însuși Monastir, suburbia vlachă, locuiesc vr'o 12,000—13,000 ³⁾. În Crușovo, cel mai sus situat orașel de munte, o mare parte (ca. 7000) a locuitorilor e cuțovlachă. Doue sate mari din cercul Florina, anume Nevesca și Pesoder, sunt locuite exclusiv de Cuțovlachi. Lângă Castoria există un orașel curat cuțovlach, Clissura. Numai o mică parte a Vlachilor din Pind aparține Macedoniei, partea cea mai mare se ține de Epir. Afară de acestea sunt încă grupe mai mici lângă Struga, lângă Reseu și spre sud dela Petrici.

Spre nord dela stațiunea Vodena (c. f. Salonic—Monastir) în ținutul Moglena este o grupă de Cuțovlachi mohamedani, cari se ocupă cu agricultura și fabricarea de oale. Locul principal e marele sat Notia sau Nate.

Grupa cuțovlachă dela Caraferia se compune din 9 sate păstorești de vară în munții Durla. Iarna își părăsesc locuințele și se retrag la șesul dela țărmul mării. În împrejurimea dela Seres, în orașelui Dolna Džumaja și în satul Gorni Poroi, Cuțovlachii sunt amestecați cu Bulgari, numai satul Ravno e curat cuțovlach. Afară de acestea mai este marele sat păstoresc cuțovlach Șatrovo în Pirin Planina. În cercul Ochrid mai sunt doue sate permanent locuite de acest popor și un sat păstoresc de vară. Cuțovlachi se mai află în număr mic în Prilep, Weles, Nevrokop, Üsküb și Ochrid.

Numărul Cuțovlachilor, care înainte cu 60 de ani se dice a fi fost 300,000 în Turcia europeană, astăzi se evaluează numai la 200,000 și în Macedonia la 75,000. În Bulgaria și Sêrbia ei se află numai în grupe mici la orașe. Cu ocașiunea recensementului din anul 1892 în Sêrbia numai 184 inși s'au declarat Cuțovlachi, respective Țințari, în Belgrad; și la recensementul din Bulgaria, la 1 Ianuarie 1893, numai 733 inși. În urma petrecerii sale de mai mulți ani în Belgrad, autorul acestui articol are convingerea, că numărul Țințarilor în acest oraș e cu mult mai mare.

Țințarii din Sêrbia și Bulgaria se ocupă cu comerțul mic, cu deosebire sunt cărcimari, apoi pitari, zidari, halvagii“.

*) Curioasă explicație.

¹⁾ Cuțovlach însemnează vlach schiop, fals, pseudo-vlach.

²⁾ Cožani are 4000 locuitori, între cari 3000 Cuțovlachi.

³⁾ O mare parte a Cuțovlachilor din Monastir e grecisată.

Aci urmează o descriere a fabricațiunii halvelei, pe care nu o mai reproducem.

„Atât fabricația halvelei cât și felul cum se produce boza, o beaură recoritoare, preparată din meiu, tărițe și apă, Țintarii o țin ca un secret.

O deosebită iscusință desvoaltă Țintarii ca argintari. Din piese vechi de aur sau de argint ei pregătesc o sirmă lungă, foarte subțire, care, tăiată în bucățele scurte, servește la confecționarea de admirabile lucrări filigrane. Cu unelte foarte primitive sau chiar cu mâna liberă acești iscușiți argintari (numiți Colundzi) pregătesc fără desemnuri, după vechi modele tradiționale, tot felul de lucruri frumoase din filigran de argint, ca s. e. țigarete, bumbi, farfurii de oue, broșe, cercei și alte asemenea. Cu deosebire argintarii din Niș, Priștina și Monastir se bucură de bun renume.

În Sêrbia și în parte și în Bulgaria mehandzii sau hadzii țintari tot așa aparțin la garnitura drumurilor, ca în Moldova Ovreurul polon ca cărcimar în ospetăriile de pe lângă șosele.

La îndeplinirea chiemării sau industriei sale, intrucât neapărat îi trebuesc sodali, Țintarul primesce iarăș numai Țintari și întru cât se poate rudenii. Aceasta se explică și din motivul, că altcum nimeni nu e așa de multămit cu plata și în privința altor cerințe ale vieții ca și membrii acestui interesant neam de oameni, cari în privința lipsei de trebuințe cel mult în pătura mai săracă a Ovreurilor spanioli din peninsula balcanică își află părechea. Pe lângă marea cumpătare, lângă care se asociază un viu spirit de întreprindere cu o admirabilă iscusință de a se acomoda tuturor împrejurărilor, Țintarilor le succede de obicei a-și agonisi avere în timp relativ scurt. Mulți se întorc atunci în patria lor, unde soția și copiii așteaptă ani de-a rândul reîntoarcerea soțului respective a tatălui. Unii dintre Țintari se așează definitiv în Sêrbia sau Bulgaria. În acest cas deja cei mai apropiați urmași sunt aproape totdeauna desnaționalizați. Chiar și Țintarii imigrați, după-ce au trăit câtva timp în una din cele doue țeri numite, se dau bucuros de Sêrbi ori Bulgari. Alegerea între sêrbesce și bulgăresce în privința limbistică, pentru Macedoneni e ușoară într'atâta, că dialectul macedo-slavic, vorbit de cei mai mulți Țintari, în unele ținuturi e mijlociu între cel sêrbesc și cel bulgar.

Hangii și marchitanii țintari, cari se reîntorc la Macedonia, dar mai ales zidarii și lemnarii țintari, cari în primăvară, cu deosebire din ținutul Dibra (bulgăresce Deber), vin ca paserile migratoare în Sêrbia și Bulgaria, pentru-ca toamna târziu să se reîntoarcă, duc din aceste țeri sume de bani destul de însemnate, pe cari le cruță din câștigul lor și le duc cu sine ori le trimit în patria lor.

Mulți Cuțovlachi s'au bulgarisat ori s'au grecisat în cursul timpului. Cu toată propaganda română, hellenisarea și acum face progrese rapide în Monastir, ca mai înainte în Seres, Salonic și alte orașe ale Macedoniei. Țintarii grecisați se lapadă cu încăpăținare de limba lor maternă. Țintarii ce vorbesc grecesce se numesc Caracaciani. Cuțovlachii ce vorbesc ro-

mănesce și cei bulgarisați sau grecisați se poartă unii față de alții cu ură nemărginită și nici când nu se căsătoresc între sine.

În general Țințarii nu se bucură de popularitate nici în Sârbia nici în Bulgaria, din cauza superiorității lor comerciale. Dialectul lor, care se deosebește de cel daco-român în pronunțarea lui *ci* (ce) și în privința pronunțării reamintesece pe cel neogrecesc, dă ocazii binevenite la batjocură. Așa s. e. prin fraza: „Ținți minți bes opinți“, care în limba daco-română se pronunță astfel: „Cinci minci fără opinci“.

Aversiunea Bulgarilor față de Țințari își află expresiunea într'un tractat al profesorului Ilkoff din Sofia, intitulat: „O excursiune în Balcanul apusean“, apărut în oficioasa bulgară „Vojenen Journal“ (Jurnal militar), anul X, fasc. XI, din Iulie 1898. Din incidentul cercetării localității Godeș, autorul dă următoarele cu privire la Țințari: „Ospetăriile și în această latură sunt în mâinile blăstemaților Țințari. Aceste lipitori se înmulțesc an de an în satele Bulgariei apusene și tot mai mult își întind mrejele asupra organismului sănătos al poporului nostru. Ei demoralizează poporul fără milă, fără nici o considerare. La tot cazul ei vor deveni pentru Bulgaria tot așa de periculoși, cum au fost pentru învecinata țeară a Românilor. Dar atunci va fi prea târziu pentru a ne scăpa de ei. Țințarii ruinează și demoralizează poporul de rând dela țeară, învățându-l să fure și să mințească. Țăranul fură dela femeia sa, ca să poată bea și să-și cumpere tutun. Femeia fură pe bărbatul ei, ca să poată cumpăra ceva pentru casă, mințind că nu-i ajung banii să cumpere cele de lipsă. Copiii iau pe ascuns lucruri, ce le cad amănă, ca să-și cumpere zahăr și stafide din cărcima Țințarului. Fetele umplu sacii Țințarilor cu bucate și fasole, pe cari de asemenea le-au luat dela părinți, pentru-ca să primească în schimbul acestora juvele false și alte nimicuri. Aceste furturi la început abia se observă. Mai târziu însă iau dimensiuni tot mai mari, până-ce în sfârșit aduc o astfel de familie la soarte foarte tristă. Copiii țăranului numai atunci încetează cu furatul, când nu mai au ce fura. Le rămâne însă răul obicei, o urmare a prostiei părinților lor.

Înainte de a ajunge bucatele în hambar, tatăl de familie își cumpără mijloacele de traiu pe credit dela cărcimar cu prețul de piață întreit și împătrit, și împrumută bani pe interese mari ca să poată cumpăra câte ceva pentru casă. Acea se scie, că tot ce bea bărbatul preste iarnă, cărcimarul o notează triplu și quadruplu. Astfel țăranul nostru prost rămâne în veci datornicul Țințarului, adevărat cărcimarului din sat.

Țăranca noastră bate aceeaș cale, ca și bărbatul ei. Cu toate experiențele triste, ea nu se lasă de obiceiurile-i de mai înainte. Multă vreme resistă ispitei și i-e rușine să-și lase copiii să umble desculți și murdari. În urmă face câteva încercări zadarnice la cărcimarul ca să capete ceva împrumut, în sfârșit se pleacă voinței acestuia, ca să se scape pe sine și pe copiii sei.

Ori-cine își poate inchipui ce urmări poate avea aceasta pentru o astfel de familie de țeran. Eu amintesc numai fapte, pe cari le-am văzut cu ochii proprii în satele din vestul Bulgariei. Astfel de casuri, cari m'au sguduit, s'au întâmplat mai des în ținutul dela Küstendil. Și eu mi-am zis: „Acum numai presa noastră să mai ajungă în mâinile Țințarilor, ca să fim demoralizați din fundament!“

Numirea de Țințar (sau Zinzar) poate să se derive dela cuvântul „ținți“, adică cinci, după-ce Cuțovlachii pronunță pe *ci* ca *ți*. Sau doară, după-ce în dacoromâna țințari se numesc animalele țințari, această numire să fie o alusiune la Macedo-Români? prin care aceștia ar fi stigmatizați ca lipitori, după-ce ei ca cărcimari știu calcula foarte bine în favorul lor, și de altă parte mulți fac chiar și afaceri de cămătari. Despre caracterul Țințarilor se poate dice în general, că ei sunt cumpătați, treji, stăruitori în suportarea ostenelelor, adesea perfidi, respingători, foarte cruțători, totuș și ospitali.

Spiritul de întreprindere al Țințarului mai bine a fost ilustrat prin cuvintele unui vorbitor la ultimul (1898) congres de sioniști ținut la Basel, care — cu intențiune ori din greșeală — substituind în locul Țințarului pe Bulgarul macedonean, dice despre ultimul: „Spagnolul¹⁾ are în comerciu un mare concurent, cu deosebire în persoana Bulgarului macedonean. Acest din urmă adesea își începe negoțul numai cu câțiva franci și imbiindu-și marfa pe drumuri în scurt timp se scie avânta într'atâta că preste câți-va ani are trecere de mai multe mii. Macedoneanul strimtoarează pe Spagnol, pentru-că are energie uriașă, mare istețime și prevedere, mare superioritate, sânge rece și e rapid în hotăririle sale. De aceea nu arare-ori se întâmplă, că desfacerea diferitelor obiecte, cari mai nainte, pe timpul turcesc²⁾, se vindeau exclusiv de Ovrei, acum e în mâna Macedonenilor. Astfel avem înaintea noastră procesul, că comerțul mare tot mai mult se concentrează în aceste mâni“.

Limba macedo-rumună, în urma amestecării de diferite cuvinte grecesci, turcesci, albaneze și slave, pentru Daco-Român e cu totul neînțeleasă. Numai locuțiuni singuratică sunt comune în ambele idiome, ca s. e. întrebarea: „Te faci?“ și „Ce faci?“ prima macedo-, a doua daco-românesce. La aceasta Macedo-Românul răspunde „gine“, Daco-Românul „bine“. Cât de deosebite sunt însă altcum ambele dialecte, se vede s. e. și din următoarele cuvinte:

Macedo-rom.	Daco-rom.	Macedo-rom.	Daco-rom.
Lileța	Floare	Korce	Pere
Tyșe	Noroc	Sapunizo	Spăl
Nesie	Insula	Capizo	Sapă
Pegheig	Murdărit	če pano, če kato	sus, jos.

¹⁾ Ovreu spaniol în Bulgaria.

²⁾ Când Bulgaria era încă sub domnie turcescă.

Zidarii și lemnarii țintari se folosese pentru comunicația între sine, în afaceri, chiar de o limbă secretă, ale cărei elemente fundamentale le formează albaneza. Așa s. e. copilul se numește = dali, cuiu (mic) = bruke cuiu (mare) = șaiki, măiestru sau domn = manukot, eu vreau = kewa, eu nu vreau = ne kewa, eu vin = gura, eu nu vin = ne gura, etc.

De oare-ce supușii creștini din Turcia după puțină cearcă să ascundă banii dinaintea domnilor turci, și din considerare la legăturile postale une-ori neîndestulitoare, între zidarii și lemnarii țintari și macedo-bulgari, cari petrec în străinătate și între cei de acasă există un serviciu propriu regulat de trimiși (expresi). Expresul respectiv apare regulat la fie-care jumătate de an la oamenii din străinătate, pe cari îi cercetează pe rând, ca să le aducă scrisori sau sciri din patrie și să ia în primire sumele cruțate sau scrisorile menite pentru rudele lor. Pentru fie-care sumă de transportat expresul primesce 5 procente, și pentru fie-care scrisoare 5 piastri = 1 franc. Un astfel de expres adesea are un cerc mare de mușterii, așa că de multe ori îi trebuie trei luni ca să-și facă ruta, cu atât mai virtos, că unele grupe ale clienților sei numără sute de oameni și deci une-ori trebuie să petreacă mai multe zile în acelaș loc.

Atât la bărbații macedo-români, cât și la mulți Bulgari macedoneni se observă drept semn al craniului roman fruntea lată, colțuroasă tare ieșită înainte.

La orașe — intru-cât hainele europenesci nu au înlocuit portul popular — bărbații poartă o jachetă numită „dolama“, din materie de culoarea vioarei sau vărgată, sub aceasta un roc deschis de postav negru, fără mâneci, numit „fulkata“. Acest vestmânt e încadrat cu tivituri de mătășă, la guler și la buzunare împodobit cu găitane roșii sau vinete. Ca acoperemânt pe cap se folosește fesul.

Cei mai mulți Macedo-Români neorășeni duc o viață nomadă de păstori pe munți. Primăvara la ziua Sf. George, adecă la 5 Maiu, își încep acești păstori nomași calea spre pășunile de munte, numite de ei „jaila“, situate la înălțime de 1000—1500 metri, de unde apoi toamna la ziua Sf. Dimitrie, adecă la 7 Novembre, își pornesc incet turmele la iernat pe țărmurii șesoși ai mării Egeice. O astfel de plecare ofere un aspect minunat. Societatea pornesc la drum cu tot avutul seu, cu cățel cu purcel, numeroase turme de oi și cai, însoțite de mari câni răi. Junii bruni susțin ordinea de marș a turmelor cu ajutorul cânilor lor, iar femeile conduc și îngrijesc caii, cari duc acarelele de casă și copiii mici.

Intocmai ca întreagă ființa acestui popor nomad, tot așa de ciudat e și portul lui. Bărbații poartă turban vênăt și vestminte de lână albă, mai rar neagră, provădute cu găitane negre, precum și o încingătoare lungă, de asemenea de lână, învăluită în jurul trupului. Păștorii cuțovlachi poartă iarna cojoc din piele de oaie sau de capră, numit „Kapa“ sau „Chlamis“. În timp de ploaie îl întore cu lână înafară, iar pe timp frigos il poartă cu lână înlăuntru. Croiul vestmintelor seamănă în general celui usitat în Macedonia. Femeile poartă pe cap cărpe albe, vinete ori negre, cari sunt

legate în forma unei cepse, iar capetele atârnă lung în jos de ambele laturi. Rochiile, cari n'au talie, sunt întinse neted dinainte și dinapoi până la genunchi. În locul șurței adesea se vede acățat câte un șal colorat sau roșu. Pe picioare poartă ciorapi pestriți, respective sandale sau așa ȕisele opinci. Imbrăcămîntea femeilor numai puțin se deosebesce de a bărbaților. Aceștia din urmă sunt mai ales de statură scundă puternică, iar femeile foarte brunete în general sunt de statură mică. Pe când între bărbați se află uneori capete plăcute, femeile în cea mai mare parte sunt urite, cu toate acestea fața lor are o expresiune viuă, aproape inteligentă. La bărbați trăsurile feței sunt dure și se vede pe ele bine influința vînturilor și a furtunilor.

Viața păstorilor Cuțovlachi nu arareori e periclitată în luptele cu fiarele, cu elementele sau cu oameni. Cu privire la împrejurarea din urmă trebuie să observăm, că ei ori țin cu haiducii, klefții sau haramii, adecă cu hoții din munți, ori trebuie să se apere de ei. De aceea acești păstori selbatici, dar evlavioși, leagă între sine câte doi sau mai mulți o frăție.

Astfel de frății sunt de doue feluri și anume una lumească și alta bisericescă. Procedura la prima e aceasta: Doue sau mai multe persoane, cari vor să se lege frați, își cinstesc reciproc câte un buchet de flori, de care e legată o monetă de aur sau de aramă, își sărută reciproc mîmile sau frunțile și se numesc, dacă sunt bărbați, frați, iar dacă sunt femei, surori.

Al doilea fel se face în biserică.

După-ce toți oamenii au eșit din biserică, cei ce vor să între în sfânta legătură de frați înștiințează pe popa. Acesta îi chiamă apoi la o parte, îi pune să ingenunche lângă olaltă, le pune pe cap patrafirul și cetesce o rugăciune de înfrățire, îi stropesce cu apă sfințită, și după-ce și-au sărutat mîmile reciproc, îi declară înfrățiți. Dacă vor să se înfrățească mai mulți decăt doi inși, și prin urmare patrafirul preotului nu ajunge preste toți, atunci se leagă în mod simbolic cu o ață.

Legile bisericesci dau înfrățirii sfințenia unui sacrament și în puterea acesteia cei înfrățiți devin rudenii.

Adesea înfrățirile acestea se bazează pe faptul, că unul a scăpat viața altuia sau i-a stat într'ajutor într'o boală periculoasă. Din recunoștință cel ce a ajutat se primesce între neamuri.

Pe pășunile luate în arendă pentru vară, Cuțovlachii locuiesc sau în colibi semi-suterane, numite bordeie (burdei), sau în colibi de lut acoperite cu scânduri. Astfel de locuințe ale mai multor familii (adesea până la 100 persoane) formează un sat de vară, a cărui căpetenie e „khihia“. Modul de traiu al acestor păstori nomađi, bogați ori săraci, stăpâni sau sluji, e foarte simplu. Drept nutremēt se mulțamesc cu lapte, brânză și cel mult o bucată de mălaiu. Pe lângă acestea oamenii sunt foarte ospitali față de străini, pe când câinii lor sunt periculoși pentru ori-cine s'ar apropia de ei.

Cuțovlachii creștini incheie căsătorii numai între sine. La nunte își ung uștiorii colibelor cu unt și aruncă împrejur orz, leblibli (bobușor) și orez ca simbol al fructuosității“.

Bibliografie.

Pentru memoria lui Avram Iancu. Apelul dat către ministrul de interne Desider Perczel prin Dl *Dr. Amos Frâncu* în cauza fondului pentru *Monumentul lui Iancu*. Retipărire din ziarul „Tribuna“. Sibiu, „Tipografia“, societate pe acțiuni, 1899. 53 pag. 8°. Prețul unui exemplar 1 cor., în România 2 lei. Venitul curat al acestei broșuri este destinat pentru înfrumșetarea cimiterului din Tebea. Apelul este precedat de o prefață din partea redacțiunii ziarului „Tribuna“ și urmat de aceste anexe: Ordinul ministrului Perczel D. în original; Traducerea unor citate puse în apel în original și O voce maghiară despre Iancu (articolul din rev. politică-literară „A hét“, iscălit de Tar Lőrincz).

*

Anuarul Băncilor Române. Anul I. 1900. Editura Delegațiunii exmise de conferența directorilor de bancă din 25–26 Iunie 1898. Sibiu. Tiparul tipografiei archidieceșane, 1900. În forma cum se prezintă, o apariție nouă pe terenul economic-financiar. Anuarul stă din două părți cu paginare deosebită și cuprinde în partea I.: Calendar pe anul 1900 (cu indicarea termenelor pentru administrarea impozitelor și competențelor erariale, cu termenele tragerilor la sorți și cu scadența cupoanelor de efecte); Monetele statelor europene: Austro-Ungaria, Străinătatea; Măsurile și ponderile metrice; Tariful zonelor la căile ferate ungare; Competințe și timbre; Tariful de poștă și telegraf; Tîrgul de losuri; Regulamentul afacerilor Băncii austro-ungare; Cassa de păstrare postală; Afacerile de cec și clearing ale Cassei de păstrare postale; Dividendele Băncilor române. În partea a II. găsim: Șematismul societăților financiare și comerciale române, întocmit de Nic. P. Petrescu. Partea I. cuprinde 56 pagini, iar II. 76 pag. 8° mare. Recomandăm acest anuar ca un prețios „Vademecum“ în afaceri financiare. — Prețul 3 cor.

*

Protocolul adunării generale a IX. a Reuniunii învățătorilor români dela școalele populare confesionale din protopopiatele: Arad, Borșineu, Buteni, Chișineu, Halmagiu, Radna și Șiria, ținute în Moneasa la 15 și 16 Iulie st. n. 1899. Editura Reuniunii. Arad, 1899. Tipografia diecesană. 112 pag. 8°. Din cuprinsul acestei broșuri remarcăm următoarele prelegeri practice și disertațiuni: Verbul activ și timpurile sale principale, prelegere practică cu cl. III., de I. Tissu; Predarea aritmeticii în școala populară, disertațiune, de I. Groșoreanu; România, lecție practică cu cl. V., de P. Chivulescu; Rolul învățătorului confesional ca educator al poporului, disertație, de V. Suci; Țicerea simplă dezvoltată prin determinațiune circumstanțială de mod, prelegere practică cu cl. IV., de D. Bouariu; Muzica în școala populară, de N. Vidu; Învățătorul și agricultura, de D. Micu; Școalele de repetițiune și folosul lor, de P. Vancu. Prețul unui exemplar broș. 20 cr.

*

Novele și schițe. Din scrierile lui *Ioan Pop Reteganul*. Vol. I. broș. II. Sibiiu. „Tipografia“, societate pe acțiuni. 1899. 136 pag. 8°. Cuprinde următoarele piese: Nenea Alec, Popa Toma, Salvina și Susana cea ne-bună. Prețul unei broșuri 80 fl. (1 leu). Comandele se fac numai la autorul Ioan Pop Reteganul în Sibiiu (Quergasse Nr. 15). Broșura I. a acestei scrieri se poate comanda tot dela autor cu 40 fl. (1 franc). Dela trecerea acestor done broșuri depinde tipărirea celorlalte 10—12. — Recomandăm aceasta întreprindere literară a binecunoscutului autor sprinjinului publicului nostru cetitor.

*

Raportul anual al societății de lectură „*Petru Maior*“ din Budapesta pe anul administrativ 1898/9. Budapesta, 1899. Proprietatea societății. Tiparul tipografiei archidiececane din Sibiiu. 35 pag. 8°. Cuprinde în partea generală raportul despre activitatea societății în decursul anului adm. 1898/9, de preș. soc. *Nicolae Sulică*, iar în partea specială raportul secretarului; raportul despre starea bibliotecii; starea casei și raportul comisiunii literare. Insemnăm, că societatea în anul 1898/9 a numărat 59 membri ordinari, 35 membri onorari și 36 membri fondatori; cabinetul de lectură a fost provădūt cu 36 diare și reviste; biblioteca la finea anului adm. 1897/8 a numărat 2068 opuri în 2647 vol., iar în anul adm. 1898/9 biblioteca s'a sporit cu 148 opuri în 195 vol.; la sporirea fondului societății au contribuit 25 binefăcători cu fl. 326.56; întreagă averea societății este de fl. 7130.03. Spre censurare s'au prezentat comisiunii literare următoarele lucrări: *Viața economică la poporul nostru și organizarea ei*, de Ioan Lăpădat, stud. iur.; *Limba vechilor noastre cărți bisericesci. Ființa și cronologia ei*, de Nic. Sulică, stud. filos. (publicată în „*Gazeta Transilvaniei*“); *Iarna*, de Victor Bontescu, stud. iur.; *Tablele de mortalitate*, de Mich. Navrea, stud. filos. (publ. în „*Revista Economică*“ Nr. 10 și 11 din 1899) și *Educația sexului frumos*, de Lazar Triteanu, teol. abs. și stud. filos. (publicată în „*Telegraful Român*“).

*

Cum să fotografăm? Instrucțiune practică pentru amatorii artei fotografice, de *Ioan Nițiu Pop*. Cu 31 ilustrațiuni. Editura „*Revistei Ilustrate*“. Bistrița, tipografia Carol Csallner. 1899. 59 pag. 8°. Cuprinsul broșurei a fost publicat în „*Revista Ilustrată*“ din anul 1899, s'a retipărit și în broșură separată și se poate procura dela administrațiunea acestei foi pentru prețul de 1 coroană. Jumătate din venitul curat e destinat pe seama corului plugarilor din Șoimuș. După instrucțiunile acestei broșuri fiecare om poate fotografa.

*

Cestiunea pedepselor în școlile noastre populare. Studiu pedagogic asupra necesității și aplicării lor, de *Iosif Velcean*, învățător român și notar al Reuniunii. Sibiiu. Tiparul tipografiei archidiececane. 1899. 36 pag. 8°. Prețul 40 fl. Un studiu făcut cu diligență în scopul clarificării

mijloacelor de educațiune în școalele noastre; îl recomandăm celor încredințați cu educația tinerei generațiuni a poporului nostru.

*

Raportul general al comitetului central al „*Reuniunii române de agricultură*“ din comitatul Sibiului pentru anul 1898. Sibiu. „Tipografia“ societate pe acțiuni. 1899. 52 pag. 8°.

*

Extras din tarifele de poștă și telegraf valabile dela 1 Ianuarie 1900. Fiind tarifele anterioare în multe privințe esențial schimbate în urma introducerii valutei de coroane, extrasul acesta e de cel mai mare folos pentru birouri și privați. Se poate procura dela librăria archidieceșană din Sibiu, cu prețul de 20 fileri.

Calendaristica noastră.

Dela apariția ultimului Nr. al revistei noastre ni-au mai sosit următoarele calendare:

Calendariu pe anul visect dela Christos 1900. Intocmit după gradurile și clima Ungariei și a României. Anul XLIX. Sibiu. Editura și tiparul tipografiei archidieceșane. Acest calendar trece drept calendar oficial al Archidieceșei ort. or. rom. și cuprinde pe lângă partea calendaristică obicinuită, șematismul bisericeii ort.-or. române din Ungaria și Transilvania pe anul 1900; evidență pentru oficiile parohiale și protopresbiterale, după luni; dispozițiuni normative pentru examenele private din cursurile pedagogice; din regulamentul pentru facerea examenului de calificațiune învățătoarească; îndrumări pentru cererea pensiunii învățătoresci; învățătorul ca soldat. În ceea-ce privește partea literară avem puține de ăis; pe lângă unele poesii, aflăm aici biografia și însemnătatea lui M. T. Cicero ca bărbat de stat și ca scriitor, care putea fi înlocuită cu alt material mai de actualitate și mai de interes pentru preoți și învățători, pentru cari e merit acest calendar în prima linie.

Calendar portativ pe anul visect 1900. Intocmit și edat de *Ioan Baciu*. Tip. Csallner. Bistrița. Un mic calendar nepretențios.

Revista Revistelor.

„*Nova Revistă Română*“, *pentru politică, literatură, știință și artă*». Avem înaintea noastră deja 2 numeri din mult promițetoarea revistă dirigiată de d-l *C. Radulescu-Motru* și anunțată în numărul ultim al „*Transilvaniei*“ din anul 1899, și constatăm cu plăcere, că primii numeri se presintă în fond și în formă foarte bine, și că se dă o deosebită atenție și chestiunilor, ce agită viața noastră publică mai restrînsă. Găsim în acești doi numeri tractate cu serioșitate de scriitori competenți chestiuni politice și economice; critică literară (*C. Rădulescu-Motru*: Idealurile sociale și arta — *Polemica Gherea-Maiorescu*), istorie (*N. Iorga*: Mora-

litatea și armonia istoriei), literatură (O. Densușianu: Școala latinistă în limba și literatura română; Em. Grigorovița: Cucoana Raluca, Nuvelă); folklor (G. Coșbuc: Un capitol din demonologia poporului român); revistă asupra mișcării literare și științifice, ș. a. Fie-care număr e înzestrat cu 2 suplamente, unul la început și altul la sfârșitul numărului. Suplementul I. e rezervat notițelor de tot felul asupra culturii țărilor locuite de români; aici se publică: resumatul conferințelor ce se vor ține la diferitele Atenee; statutele și scurte dări de seamă despre mersul societăților de cultură; scurte dări de seamă despre concertele și expozițiunile artistice; resumatul discursurilor rostite la diferite ocațiuni solemne, în scurt notițe asupra tot ce are legături cu cultura neamului românesc. În suplimentul II din acești doi numeri găsim: poezii, notițe și informațiuni literare și științifice, scurte piese literare, schițe, fragmente, cugătări, toate interesante și recreative, plus câte o ilustrație hazlie. În cele următoare lăsăm să urmeze prospectul „Nouei Reviste Române“.

„*Noua Revistă Română*“, va apăre cu începere dela 1 Ianuarie 1900, la 1 și 15 ale fie-carei luni.

Prin cuprinsul seu enciclopedic, ea va căuta să îmbrățișeze toate chestiunile de interes general. Cetitorul va găsi în fie-care număr al revistei:

Articole asupra mișcării politice.

Studii literare și științifice, — aceste din urmă cu aplicațiune mai ales la cultura materială a țerii.

Creațiuni literare originale și cercetări istorice.

Dări de seamă asupra tuturor publicațiunilor de valoare în artă, știință și literatură.

Fie-care număr al revistei va fi însoțit și de doue suplamente, dintre cari:

Unul, rezervat informațiunilor, va aduce la cunoștința cetitorului evenimentele mai principale petrecute în ultima jumătate de lună, atât în țară cât și în străinătate.

Cel de al doilea va cuprinde: nuvele, și lectură recreativă, datorită, în parte scriitorilor români, în parte după cei mai buni scriitori străini. În aceste doue suplamente se va lăsa de asemenea un loc potrivit pentru publicarea buletinelor institutelor de bancă și credit, pentru cronica economică și financiară, mișcarea agricolă și comercială.

Prin această largă dispozițiune, sperăm că „*Noua Revistă Română*“ va ajunge să oglindească în curând întreaga mișcare socială și literară a timpului și, că viitorul va face dintr'insa o publicațiune indispensabilă ori-cui ar dori să-și întemeieze o judecată imparțială asupra culturii române din secolul al XX-lea.

Organisațiunea administrativă a revistei a fost de asemenea obiectul unei îndelungate chibzuințe din partea fundatorilor sei. Aceștia au avut dela început convingerea, că la reușita întreprinderilor literare moderne

și mai ales la a celor încercate într'o țară fără adânci tradițiuni literare, precum este cazul la noi, organizațiunea administrativă are o parte însemnată, dacă nu chiar decisivă. Potrivit acestei convingeri ei au asociat revistei, pe lângă bunele lor intențiuni și un solid sprigin material, a cărui gestiune, basată pe responsabilitate judiciară, să pună administrațiunea revistei în posibilitate de a respecta cinstit îndatoririle luate.

Mulțămită acestui sprigin „Noua Revistă Română“ își are încă de astăzi asigurate exactitatea și statornicia aparițiunii sale. Ea va pute de asemenea, să răsplătească în parte munca colaboratorilor sei; și să păstreze, în tot momentul, o direcțiune independentă și deamnă, fără de a se teme că prin aceasta își va periclita propria sa existență.

Așa cum se găsește constituită „Noua Revistă Română“ se înfățișează publicului într'o desăvîrșită neatîrnare de interesele partidelor politice. Deschisă, din principiu, tuturor scriitorilor de valoare, ea va rămâne un organ nepărtinitor, în care cunoscătorii vor discuta din toate punctele de vedere, chestiunile de actualitate. Rolul la care ea tinde este de a întări, printr'o activitate bine susținută, încrederea opiniunii publice în judecata celor competenți; încredere atât de necesară într'un stat democratic și din nenorocire atât de des amenințată prin polemicile pătimașe ale presei dîlnice.

Dat fiind și spriginul pe care revista, încă dela anunțarea sa, l-a găsit la toți reprezentanții de frunte ai inteligenței române, nu ne îndoim că acest rol va fi, cât de curând, simțit și bine aprețiat în mediul nostru social.

De altfel deși optimiști în ceea-ce privesce succesul final al revistei, nu ne micșorăm totuși dificultățile pe cari le avem de înlătinit.

E adevărat, că actuala stare a societății românesce pare departe de a fi prielnică unei publicațiuni de caracterul acela, care vrea să-l aibă „Noua Revistă Română“.

Pe terenul politic, ceea-ce lipsesece statului român, cu toate formele sale constituționale, este tocmai practica publicității. Legile se fac și se desfac de guverne, fără vre-o prealabilă consultare a opiniunii publice și câte odată chiar fără o sinceră consultare a parlamentului. Publicistica română de până acum, în cele mai dese casuri n'a avut alt rol decât să aproabe sau să desaproabe fapte îndeplinite de cei de sus, — rol de care s'a achitat, de altfel, cu o patimă ce rar o mai întîlnim aiurea; — la pregătirea însă a legilor nici un guvern n'a cređut oportuu s'o facă să participe.

Acesta este un rău fundamental și pe care nu ni-l ascundem cătuși de puțin.

Apoi pe terenul literar, situațiunea și aci nu e prea încântătoare.

Literatura română, după câteva fericite începuturi de odinioară, pare a fi intrat acum la sfîrșitul secolului al XIX-lea într'o perioadă de istovire. Instrăinată de aspirațiunile și interesele marelui public, ea-și

cerșește existența dela așa dîsa „elită socială“, ale cărei gusturi cosmopolite scriitorii noștri încearcă să le împace, copiind pe întrecute modele străine. În aceste condițiuni nenorocite, am văzut în timpul din urmă cu toții, cum talente reale au trebuit să-și scoboare producțiunile lor până la nivelul unei literaturi de distracție și câte odată, mai trist încă, să fie silite a-și prelungi activitatea la adăpostul protecțiunii oficiale.

În sfîrșit, însăși atmosfera opiniei publice dela noi amenință astăzi mai curând să înăbușe de cât să fructifice idei și fapte generoase. E posomorită într'adevăr, și lipsită de razele idealului această atmosferă.

Pe Români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea nu-i mai unește nici o legătură de solidaritate. Au isbutit ei să înlătore marile pericole din afară, să respingă pe cutropitorii de neam și limbă, acum le este destul: solidaritatea nu mai are ce căuta! Fie-care pentru sine, fie-care cu micile sale ambițiuni. Țara e liniștită și sigură; de aci înainte dar fie-care să-și calculeze fericirea sa personală. În locul marilor pericole de altă dată, cari impuneau sacrificii și aduceau solidaritatea, au venit pericole reduse la proporții microbiene; în locul dușmanilor de neam și limbă, intrigile și calculele interesului. Poate fi solidaritate în contra acestor din urmă?

Ast-fel a slăbit până la peire principala însușire, care a înlesnit altă dată atâtea acte mărețe în trecutul nostru.

Dar aceste dificultăți, departe de a ne descuragia, sunt pentru noi cel mai puternic îndemn la muncă. Ele sunt de altfel atât de contrarii ori cărei adevărate culturi, în cât în viața unui popor sănătos, când se întîlnesc, ele nu pot fi considerate de cât ca niște momente trecătoare. Și ca atare le considerăm și noi în viața poporului nostru.

Credința în viitorul culturii românesci a cimentat primele începuturi ale Noului Reviste Române.

Pe această credință ne vom sprigini de aci înainte pentru a urmări neclintit realizarea programului propus.

Dorim României de mîne o cultură potrivită geniului său, ferită de ademenirile falsului patriotism; o cultură basată pe respectul adevărului și al dreptății, și cu un ideal înțeles și împărtășit de toate straturile sociale ale neamului românesc.

Pentru pregătirea acestei culturi apelăm la întreaga inteligență română.

Și avem încrederea, că momentul de față este bine ales pentru acest apel.

În pragul unui nou secol, dorința de muncă însuflețesce popoarele sigure de viitor.

(Prețul de prenumărare: 24 lei pe an. Redacția și administrația: București, Pasagiul român, 20).

„Convorbiri literare“. An. XXXIII. 1899. Vechea și valoroasa revistă bucureșteană a apărut și în anul 1899 în 12 fascicule format 8° mare în extensiune de 73 coale sub redacțiunea unui comitet compus din următorii scriitori: Theodor Antonescu, Nicolae Basilescu, Ion A. Brătescu-Voinești, Mih. Dragomirescu, Dumitru Evolveanu, Ion S. Floru, Petru P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Ion A. Rădulescu și F. Robin. Din bogatul material publicat însemnăm: Poesii, de D. Nanu, Cesar I. Vergoliei, Catullus, trad. de N. I. Basilescu, Maria Cioban, Ch. Blanc, Fl. I. Becescu, Albert Gherghel, V. Podeanu, G. Silvan și D. Zamfirescu. Poesii populare, de I. Petranu, St. St. Tuțescu, C. I. Comanescu, Romane, novele schițe, de D. Zamfirescu, I. A. Basarabescu, C. Cornescu, Marin Stroescu. I. D. Manolache, S. O. V., Bret-Harte. Drame, de Vasile Leonescu. Studii, de T. Antonescu: Priviri asupra filosofiei Upanișadelor., M. Dragomirescu: Instituția jucătorilor; Eleonora Strățilescu: Dramele lui Gerhardt Hauptmann; Sextil Pușcariu: Din fonologia românească; Aurel Onciul: Reforma administrației; I. D. Valaori: Mitul lui Edip; Ghiță Pop: Teoria Dramei, și Gr. Tăușanu: Din filosofia lui Plotiu (Metoda mistică). Recensii, de A. V. Gidei, G. C. Dragu, Șt. Orășanu, C. Litzică, C. Giurescu, N. Basilescu, Gr. Tăușanu. Diverse, dintre cari amintim ca fiind de un interes deosebit: Serisori dela M. Eminescu, publicate de Iac. Negruzzi; Serisori din anul 1850, publicate de Titu Maiorescu; Amintiri despre Ioan Creangă, de Gr. I. Alexandrescu; Astra, de M. Străjan; revistele critice, de M. Dragomirescu și D. Evolveanu. — Cu începere dela 15 Ianuarie 1900 „Convorbirile Literare“ apar sub conducerea domnilor Antipa Gr., Antonescu T., Basilescu T. N., Bogdan I., Brătescu-Voinești A. I., Bungetzianu D., Dragomirescu M., Evolveanu D., Floru S. I., Litzică C., Mehedintzi S., Missir P., Mrazec L., Naum A., Negulescu P. P., Onciul D., Orășanu Șt., Pangrati E., Paul I., Philippide A., Rădulescu A. I., Robin Fr., Săulescu M., Voinov N. și Volenti N. Fără să-și schimbe statornicul său caracter „Convorbirile“ vor căuta să represinte și de aci înainte dragostea desinteresată de frumos și adevăr. Totodată redacția anunță, că odată cu completarea redacțiunii, dela numărul viitor se vor introduce îmbunătățiri notabile în ce privește hârtia și tiparul, ceea-ce va necesita o mică urcare a prețului de abonament.

„Literatura și Arta Română“. Eleganta revistă lunară ilustrată din București, având de colaboratori pe cei mai autorizați scriitori și artiști români, și-a încheiat anul III. al existenței sale. Și în anul III. (1898/99) a apărut în 12 numeri voluminoși, format 4° mare de o execuțiune tehnică ireproșabilă. Aceasta revistă prin lucrările și ilustrațiile publicate în coloanele sale în cei trei ani de existență a isbutit să ia un loc înfăptitor printre publicațiunile noastre de valoare. Directorul revistei este distinsul scriitor: N. Petrașcu. Din publicațiunile anului III. remarcăm: Poesii, de A. Naum, Ana Ciupagea, H. Coșoiu, G. Coșbuc, N. Demetrius, Al. Dorin, Iuliu Dragomirescu, D. Nanu, D. C. Ollănescu, I. N. Roman, Radu Rosetti, Gh. Tutoveanu, A. Zamfirescu, ș. a. Povestiri, nuvele, schițe, amintiri, de: Carmen Sylva, N. Cocea, A. Costin, H. Coșoiu, T. I. Florescu, Em. Grigoroviță, O. Lian, G. Moroianu, D. Nanu, C. Oeconomu, A. Vlăduță. Studii literare și artistice, Prelegeri, de Gh. Adămescu, I. Brumărel, Caragiale, A. Costin, C. Dimitrescu-Iași, C. G. Dissescu, I. T. Florescu, Ionescu-Gion, N. Iorga, T. Maiorescu, D. C. Ollănescu, N. Petrașcu. C. Rădulescu-Motru, C. I. Stăncescu, ș. a. În fie-care număr mai găsim o interesantă cronică, care petrece cu atențiune mișcarea literară, artistică etc. la Români; recensii de cărți și o revistă a revistelor. Ilustrațiunile de o execuțiune artistică și de interes special românesc sunt în număr de 46. Abonamentul la Revistă e de 30 lei pe an în România; în străinătate 40 lei. Un număr 2 lei 50 bani. Direcția și administrația: Strada Fântâniș, Nr. 46 București.

„Familia“. Foarte beletristică și socială ilustrată, totodată organul publicațiunilor „Societății pentru fond de Teatru român“. Proprietar, redactor și editor: Iosif Vulcan. Anul XXXV. 1899. Oradea-Mare, 1899. Tipografia Iosif Láng. Cea mai veche revistă beletristică română dincoace de Carpați; în anul trecut a apărut în 51 numeri format 4° cu un cuprins variat și bogat și având numeroase ilustrațiuni. Remarcăm: 42 portrete și bio-

grafi; 59 ilustrațiuni; Poesii, de: Maria Cioban, Maria Cunțanu, Elena din Ardeal, Emilian Eminescu, St. O. Iosif, Haralamb G. Lecca, Tr. Mihaiu, V. B. Muntelescu, G. Murnu, N. Radulescu-Niger, Radu D. Rosetti, I. Scurtu. Th. D. Speranța, Ios. și P. Vulcan, Duiliu Zamfirescu, ș. a.; Un bogat material folkloristic; Novele, schițe, piese, călătorii, de V. R. Buticescu, Carmen Sylva, M. Cioban, G. Coșbuc, A. C. Domșa, Constanța Hodos, H. G. Lecca, Gr. Mărunțeanu, Margareta Moldovan, Olga Dorina Poruțiu, I. Scurtu, S. S. Secula, Simin, V. A. Urechiiă, Al. Vlahuță, Ios. și P. Vulcan; Mai multe traduceri alese; Literatură, critică, de: P. S. Aurelian, G. Bogdan-Duică, Il. Chendi, Al. Ciura, G. Coșbuc, M. Eminescu, Tit Maiorescu, I. C. Negruzzi, D. C. Ollănescu, I. G. Sbiera, S. S. Secula, Gr. G. Tocilescu, V. A. Urechiiă, Iosif. și P. Vulcan, A. D. Xenopol; Istorie, științe, educațiune, igienă de: T. Bulc, G. Coșbuc, G. I. Ionnescu-Gion, N. Manegutuș, Sofia Nădejde, Drd. Cor. Nedelcu, Iosif St. Șuluțiu, ș. a.; Salonul variat și interesant. „Familia“ dă cele mai detaiate informațiuni și rapoarte despre activitatea literară și culturală a: Academiei Române, a Asociațiunii și a Societății pentru fond de Teatru român. Cu anul curent „Familia“ după un trecut îndelungat în serviciul culturai naționale, a intrat în anul al 36-lea al existenței sale. Drept premiu, abonenții vor primi și în anul acesta un tablou istoric național colorat, intitulat: „Ștefan cel Mare pe patul de moarte“, de pictorul *Sava Henția*; asemenea pot comanda la editorul revistei mai multe scrieri de Iosif Vulcan cu preț redus. Aceasta binemeritată revistă apare regulat odată pe săptămână, cu cuprins de 1½ coală. Abonamentul pe an 16 cor., pentru România 20 lei. Colectanții primesc al 6-lea exemplar gratuit.

„**Revista Economică**“. Organ pentru societăți comerciale și financiare. Director Dr. C. Diaconovich. Anul I. 1899. Sibiu. Tiparul tipografiei archidiecezane. A apărut în 1899 regulat la 10 a fie-cărei luni în 12 numeri format 8° mare în extensiune de 37 coale. Din bogatul material publicat remarcăm: 24 articole de economie politică; o mulțime de articole informative în afacerile financiare; 10 articole din sfera contabilității; informațiuni cu privire la starea și mișcarea institutelor noastre financiare; numeroase articole din sfera agriculturii, comerțului, comunicațiunii și industriei; a tractat chestiuni de asigurare și de dare, de jurisdicțiune, învățământ agricol și comercial; a petrecut cu atențiune publicațiunile literare apărute pe terenul economic-financiar; în sfârșit mai găsim în fie-care număr lista tragerilor la sorți și a amortisărilor; mișcarea la bursele de efecte din Viena Budapesta și București. cum și la cea de mărfuri din Budapesta. Această valoroasă revistă umple de sigur un gol până-acum adânc simțit în publicistica noastră economică-financiară și e merită să aducă servicii reale bărbaților nostri puși în fruntea institutelor de bani și tuturor celor chemați să luere pe acest teren, dând învățături și informațiuni în multe casuri delicate și dificile, ce se pot ivi în fie-care zi. Revista continuă să apară regulat și pe viitor cu concursul oamenilor nostri de specialitate. Toate lucrările publicate se remunerează. Prețul de prenumerare: pentru Austro-Ungaria 10 coroane pe an; pentru România 12 lei. Abonamentele se primesc numai pe anul întreg.

„**Foala Pedagogică**“. Anul III. 1899. Redactor: Dr. D. P. Barcianu. Sibiu, tipografia archidiecezană. A apărut în anul 1899 în 24 numeri format 8° mare, în extensiune de 24 coale. Prețul de abonament e 3 fl. pe an. Din materialul publicat remarcăm: Materii pedagogice și didactice generale, de: G. Bricu, I. Paicu, Iosif Velceanu, Dr. I. Stroia, I. Darius, N. Simulescu, Dr. P. Șpan, Iul. Vuia; 10 modele de lecțiuni, de: C. Gr., Dr. P. Șpan, D. P. Barcianu, G. Maican, V. Costăchescu și Dr. I. Stroia; 24 dări de seamă și anunțuri de cărți din literatura școlară; o mulțime de informațiuni de interes pentru învățători și pentru cauza școlară; corespondențe și felurimi.

„**Embrionul**“. Revistă științifico-literară a studenților școalei superioare de agricultură Herăstrău-București. Apare odată pe lună format 8° București. Tipografia „Viitorul“ Nicolae N. Voicu. Are o parte economică și alta literară. Abonamentul: în țeară 3 lei, în străinătate 4 lei pe an. Redacția și administrația: Școala superioară de agricultură București-Herăstrău.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 9—1900.

Proces verbal

din 2 Ianuarie 1900. Ședința extraordinară a comitetului central al Asociațiunii.

Președinte: Dr. *Ilarion Pușcariu*. — Notar: Dr. *Ilie Beu*. — Membrii prezenți: *Zaharia Boiu*, *Ioan Crețu*, Dr. *Ilie Dăian*, Dr. *C. Diaconovich*, *Nicolau Ivan*, *Ioan Papiu*, *Ioan Popovici*, Dr. *Eusebiu R. Roșca* și *Leontin Simonescu*.

1. Cu verificarea procesului verbal al ședinței de ași

Se încredințează domnii: *Zaharia Boiu*, *Nicolau Ivan* și *Leontin Simonescu*.

2. (3—1900). Presidentul aduce la cunoștință trecerea din viață a judeului de tribunal *Ioan Bădilă*, bărbatul fericitei fundatoare *Ioana Bădilă n. Moldovan* și membru fondator al Asociațiunii. Prin dispozițiuni testamentare domnul *I. Bădilă* a lăsat Asociațiunii 4 acțiuni „*Albina*” pentru a se folosi spre augmentarea „*Fundațiunii Ioana Bădilă și Iohanna Moldovan n. Farkas* întru memoria lui *Demetriu Moldovan*”. Din acest trist incident presidentul a dispus arborarea flamurei negre pe edificiul Asociațiunii.

Se decid următoarele:

Condolenței sale pentru pierderea distinsului bărbat și membru fondator al Asociațiunii comitetul central dă expresiune prin sculare și la protocol, aproabă arborarea flamurei negre și decide a se exprima condolență familiei în scris și a lua în corpore parte la cortegiul funebrel.

D. u. s.

Dr. *Ilarion Pușcariu*, vice-președinte. Dr. *Beu*, secr. II. — S'a verificat. Sibiu, în 5 Ianuarie 1900. *Z. Boiu* m. p. *Nicolau Ivan* m. p. *Simonescu* m. p.

Nr. 51—1900.

Proces verbal

din 11 Ianuarie 1900. Ședința ordinară a comitetului central al Asociațiunii.

Președinte: Dr. *Ilarion Pușcariu*. — Notar: Dr. *Ilie Beu*. — Membrii prezenți: *Zaharia Boiu*, *Parteniu Cosma*, *Ioan Crețu*, Dr. *Ilie Dăian*, Dr. *Cornel Diaconovich*, *Nicolau Ivan*, *Ioan Papiu*, *Leontin Simonescu*, *Onoriu Tilea* și *Nicolau Togan*.

3. Cu verificarea procesului verbal al ședinței de ași

Se încredințează domnii: *Parteniu Cosma*, *Ioan Crețu* și *Ioan Papiu*.

4. (6—1900). Se prezintă actul dtdo 2 Ianuarie a. c. despre *scontrarea efectelor și a cassei* Asociațiunii îndeplinită în aceeași zi prin domnii Dr. Ilarion Pușcariu, Ioan Papiu și Dr. Eusebiu Roșca. Atât starea cassei cât și scontrul efectelor s'a găsit în consonanță cu cărțile de contabilitate.

Spre scire.

5. (22—1900). Dl *Vasilii Indre*, avocat și director al despărțământului „Cluj“, din încredințarea dlui Ladislau Pop, asesor la sedria orfanală, ca executor testamentar al fericitului *Ioan Petran*, fost protofiscal comitatens, aduce cu data 4 Ianuarie a. c. la cunoscința comitetului central, că răposatul de pie memorie prin testament a numit Asociațiunea erede universal al averii sale de circa fl. 80—85000, lăsând soției sale, văduvei *Francisca Incze de Nagy-Baczon* numai usufructul. Dl L. Pop a dispus, ca testamentul să se decopieze și în copie legală să fie comunicat comitetului central.

De comunicatul dlui V. Indre se ia act cu rugarea, ca D-Sa să se intereseze și pe mai departe de această afacere. Soției generosului defunct, d-nei *Francisca Incze de N.-Baczon* să se exprime condolența comitetului central.

6. (1061—1899). *Direcțiunea despărțământului „Zernesci“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 14 Decembre 1899. În această ședință 1) s'au conferit 4 ajutoare de câte fl. 15, 10 și 5 la învățacei de meserii, 2) s'au preliminat fl. 29 pentru bibliotecile populare existente și pentru cele ce se vor înființa în Poiana Mărului și Tohanul nou, și 3) s'a luat spre știință demisiunea dlui Nicolau Garoiu dela postul de director cercual.

Procesul verbal se ia spre scire și conclusele aduse se aprobă. De abdicarea directorului cercual se ia act.

Dlui Nicolau Garoiu se exprimă mulțăminta comitetului central pentru excelentele servicii, ce D-Sa în calitate de director cercual a prestat Asociațiunii. Este totodată rugat a convoca comitetul cercual la o nouă ședință, care va avé să proceadă conform §-ului 43 din Statute și §-ului 40 din Regulamentul pentru despărțăminte.

7. (1071—1899). Se prezintă *procesul verbal* al conferenței corpului didactic dela *cursul complementar al școlii civile de fete* din 16 Decembre 1899. Se relevă conclusul relativ la arangiarea studiilor, prin care s'a decis, ca elevele să fie pregătite în 3 despărțăminte și că în cazul, când s'ar presenta eleve pentru toate 3 despărțămintele, oarele de limba română și maghiară să se înmulțească la 4 oare pe săptămână.

Procesul verbal se ia spre scire și conclusele aduse se aprobă.

8. (1079—1899). *Direcțiunea despărțământului „Brașov“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 1 Decembre 1899. În

această ședință s'au luat mai multe dispoziții referitor la bibliotecile populare, s'a luat spre scire raportul cassarului despre taxele încassate și s'a luat act de mai multe donațiuni pe seama bibliotecelor populare. În despărțământul „Brașov“ s'au înscris membri ordinari noi dnii Ioan Badițoiu, comerciant, și Dr. George Baiulescu, medic.

Procesul verbal se ia spre scire și conclusele aduse sê aprobă. Dnii amintiți se declară membri ordinari ai Asociațiunii.

9. (1090—1899). *Direcțiunea despărțământului „Hida-Huedin“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 23 Decembre 1899. În această ședință s'au pertractat afaceri curente și s'a decis, 1) a se face un apel pentru înscrierea de membri, 2) a se înființa o bibliotecă poporală centrală în Huedin, și 3) a se ține proxima adunare cercuală în Hida, în lunile Iunie-Iulie 1900, pentru care se va îngriji și de o disertație poporală.

Procesul verbal se ia spre scire și conclusele aduse se aprobă.

10. (1091—1899). *Direcțiunea despărțământului Cohalm* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 29 Decembre 1899. În această ședință s'au pertractat numai afaceri curente, ce nu reclamă dispoziții speciale.

Spre scire.

11. (7—1900). Direcțiunea școalei civile de fete înaintează cererea dtdo 19 Decembre v. 1899 a dlui *Clemente Nicula*, preot în Slimnic, prin care se roagă, ca fiica sa *Silvia*, elevă în clasa a IV-a civilă, să fie dispensată dela plățirea didactrului pe anul școlar curent și să i-se ierte didactrul restant în suma de fl. 14.— Directorul observă că dl Cl. Nicula datoresce preste tot cu fl. 44.— ca didactru restant.

Cererea dlui Clemente Nicula nu se poate încuviința.

12. (14—1900). Se aduce la cunoștința comitetului central, că perceptoratul regesc din Sas-Sebeș prin decisul său Nr. A. 195/1899 a impus Asociațiunii pentru lăsământul lui *G. Forró* o *competință de ereditate* în suma de fl. 400.—. Contra acestui decis s'a făcut pe cale presidială recurs, în urma căruia competiția de mai sus s'a șters prin decisul Nr. 19271/1899 al aceluiași perceptorat.

Spre scire.

13. (25—1900). *Direcțiunea despărțământului „Panciova“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 1 Ianuarie 1900. Se releveaza, 1) că dl Trifon Miclea a făcut despărțământului o donațiune de mai multe cărți pentru a se distribui; 2) că s'a decis a se înființa agenturi în comunele Gaiu, Dubovăț, Margitița, Samoš, Dobrița și Sefcheriu, spre care scop s'au ales delegați; 3) că s'au înființat deja agenturi în Satul nou și Uzdin; 4) că s'a decis în principiu tipărirea de bilete

de contribuire pentru bibliotecile populare; executarea acestui conclud însă se amână.

Spre scire cu aprobarea concludelor.

14. (26—1900). *Direcțiunea despărțământului „Beiuș“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 24 Decembre 1899. Se relevează, că în această ședință s'au pertractat afaceri curente și s'a primit abdicerea dlui Dr. Gavr. Cosma dela postul de notar al comitetului cercual, iar în locul dînsului s'a ales dl N. Fabian.

Procesul verbal se ia spre scire. Alegerea dlui N. Fabian de notar al comitetului cercual se aprobă.

15. (33—1900). *Direcțiunea școalei civile de fete* înaintează *procesul verbal* al conferenței corpului didactic din 29 Decembre 1899. Se relevează următoarele:

1. S'a exprimat mulțămintă institutului „Albina“ pentru suma de fl. 75.30, ce a donat pentru o masă în laboratorul chimic și un dulap în biblioteca școalei.

S'a prezentat hârtia inspectorului de școale Nr. 2284 din 29 Noiembrie 1899, prin care acesta observă, că planul oarelor la școala Asociațiunii pentru anul 1899—1900 diferă de planul de învățământ al statului, și cere să se aducă în consonanță. Referitor la acest obiect direcțiunea va înainta raport special.

3. Directorul a raportat, că pe basa concludului comitetului central Nr. 239 din 7 Decembre 1899 a redus în edificiul școalei unele lampe electrice, făcându-se astfel o economie la an de fl. 38.47. Ar fi de dorit însă, ca în salele de învățământ să se facă o distribuire mai rațională a lampelor, ceea-ce ar costa suma de fl. 150.—. Conferența a decis a se cere dela comitetul central încuviințarea acestei sume.

4. Feriile de crăciun s'au statorit dela 5 până inclusive 18 Ianuarie 1900.

5. S'au statorit clasificățiile elevelor pe trimestrul I al anului 1899—1900.

6. S'a decis, ca pe viitor locuința și purtarea elevelor externe să se țină în evidență.

Procesul verbal se ia spre scire și conclusele aduse se aprobă. Relativ la reparaturile necesari la lumina electrică în salele de învățământ se încredințează delegatul comitetului și cassarul a studia chestiunea și a face apoi propunere.

16. (38—1900). *Dr. Ilarion Pușcariu* vicepresident și delegat al comitetului, raportează cu data 11 Ianuarie a. c. că visitând atât clasele, cât și masa elevelor, *starea școalei și internatului* o a aflat întru toate în ordinea cea mai bună.

Raportul dlui delegat se ia spre scire.

17. (1080 și 1085—1899 și 20—1900). S'au înscris membri ordinari noui domnii: *Dr. Demetriu Popu*, avocat în Mediaș, *Petru Cosmutia*, jude pens. în Șimlău, *Grațian Flonta*, preot în Cațelul rom., *Vasilii Pop*, protopop în M.-Sz.-György, *Mihaiu Blidariu*, preot în Prilipăț, *Dimitrie Bogoevici*, preot în Bania, *Ioan Pepa*, protopop în Media și *Zane Miculescu*, comerciant în Pêrvova.

Domnii amintiți se declară membri ordinari ai Asociațiunii.

(D. u. s.)

Dr. Il. Puscariu m. p. vice-președinte; *Dr. Beu* m. p. secr. II. S'a verificat. Sibiu în 16 Ianuarie 1900. *Ioan Papiu* m. p., *P. Cosma* m. p., *Ioan Crețu* m. p.

DIN DESPĂRȚĂMINTE.

Din rapoartele despre activitatea despărțămintelor Asociațiunii în 1899, dăm în următoarele pe cele sosite deja dela domnii directori:

Despărțământul „Oravița”. Comitetul cercual a ținut două ședințe: prima în 8 Aprile și a doua în 25 Novembre 1899. În cea dintâiu s'a constituit comitetul cercual, alegându-se pe lângă dl director *Ilia Trăilă*, avocat în Oravița montană, încă și un vice-director în persoana domnului *Dr. Petru Cornean*, avocat, notar și controlor Ioan Perian, cassar George Dragoescu. S'au luat hotărâri cu privire la înființarea agenturilor comunale și a bibliotecelor populare, cum și cu privire la ținerea adunării cercuale în comuna Cacova, spre care scop biroul a fost însărcinat a pregăti rapoartele prescrise.

În ședința din 25 Novembre s'a decis: 1. a se înființa agenturi în comunele Cacova, Tievaniu-mare, Méricina, Jertof, Sasca-montană și Moldova nouă, și designează pe domnii: *Dr. Petru Cornean*, *Dr. Mihaiu Grosșan*, *Ioan Perian* și *Traian Oprea*, ca să conducă constituirea acestor agenturi; 2. după ce agenturile se vor constitui, biroul este autorizat să compună budgetul pe 1900 în cadrul sumei de 80 fl.; 3. a luat la cunoștință, că la adunarea cercuală din Cacova s'au înscris 38 membri noi, din cari 11 ordinari și 27 ajutători; 4. a luat la cunoștință actele întrate dela comitetul central.

Adunarea cercuală s'a ținut la 6 August în comuna Cacova. În această adunare s'au pertractat următoarele obiecte: raportul presidiului și al cassarului, cari au fost aprobate; s'au ales 5 reprezentanți pentru adunarea generală a Asociațiunii din Deva, s'au încassat taxele dela membri vechi, și s'au înscris membri noi, s'a votat mulțămîță protocolară on. instituit „*Oraviciana*” pentru acoperirea speselor de birou, ce despărțământul le-a avut dela înființare până acum.

Disertațiuni s'au ținut 3 și anume: din partea dlui Dr. Petru Cornean „despre compunerea testamentului, contractelor și obligațiunilor“, din partea dlui Aurel Jana, preot în Maidan, „despre cultivarea grâului“, și din partea dlui Ioan Cioc învățător în Cacova, „despre însemnătatea literară a lui Anton Pan“.

Membri a avut despărțământul în 1899: fundatori 4, pe viață 14, ordinari 69, ajutători 48, la olaltă 135, dela cari s'au încassat 4038 cor. Din această sumă s'au reținut pe seama desp. 189 cor.; iar ceialalți bani s'au trimis cassei centrale.

Despărțământul „Oravița“ este unul dintre despărțăminte fruntașe ale Asociațiunii. Cu toate că abia e înființat de un an și jumătate, totuși acest desp. are un număr întreit și încincit mai mare de membri ca multe despărțăminte înființate cu ȳeci de ani înainte și, în urma conducerii pricepute și desinteresate de care se bucură, suntem convinși că el va respândi lumină cu îmbelșugare în masa poporului, a cărei conducere i-s'a încredințat, și va rămâne neîntrerupt o puternică redută a fortăreței noastre culturale.

Desp. „Timișoara“. Comitetul cercual 1. a prenumărat 20 exemplare din numerii de Dumineca ai „*Gazetei Transilvaniei*“ și i-a dat gratuit spre cetire ȳeranilor nostri din 16 comune de pe teritorul desp.; 2. a înființat 2 biblioteci populare și le-a dat spre folosință; 3. a înființat un fond din contribuiri benevole pentru procurarea de cărți pe seama bibliotecelor populare; 4. a premiat un învățător cu 50 cor. pentru progresul bun făcut în școală; 5. a înființat din contribuiri benevole un fond pentru premiarea învățătorilor și învățătoarelor, cari vor lucra cu zel și vor produce rezultate multămitoare în școalele noastre populare; 6. a înființat un fond cultural, din ale cărui venite să se poată acoperi speșele, cari se cer pentru o lucrare cu efect întru răspândirea culturii între poporul nostru; 7. în decursul anului s'au trimis la cassa centrală 680 cor.; iar în administrația comitetului cercual se aflau la finea anului 1899: a) ca fond cultural al desp. 1172 cor.; b) ca fond pentru premiarea învățătorilor 232 cor.; c) ca fond pentru înființarea de biblioteci populare 100 cor. Numărul membrilor fundatori 2, pe viață 6, ordinari 39, la olaltă 47, afară de membrii ajutători.

Să nu se uite că acest desp. încă abia a intrat în anul al doilea dela înființare! Dl director *Emanuil Ungurianu* și tovarășii de muncă ai D-Sale merită cea mai mare laudă și recunoștință; iar exemplele dela Timișoara trebuie imitate în toate părțile.

Desp. „Panciova“ s'a înființat în 8 August 1899, când s'a ținut adunarea cercuală de organizare, alegându-se director dl *Damian Popescu*, preot în Ofcea, iar de vice-director dl adv. Petru Tisu. Ședințe de comitet s'au ținut 4, toate în Panciova sub presidiul dlui vice-director, și

anume: 1. la 8 August st. n., cu care ocaziune s'a constituit comitetul cercual, alegându-se de notar dl adv. Dr. P. Pența; 2. la 19 Octobree, cu care ocaziune s'a decis înființarea de agenturi comunale, exmitându-se delegați în acest scop pentru comunele: Uzdin, Ofcea, Satul-nou, Alibunar, Petrovosela și Seleuș; 3. la 1 Ianuarie 1900, când s'au designat delegați pentru pregătirea terenului în scopul înființării de agenturi în comunele: Gai, Dubovăț, Margitița, Samoș și Dobrița; acestor delegați le-a pus la dispoziție cărțile donate despărțământului de dl Trifon Miclea, protopop și membru pe viață; 4. s'au declarat de înființate agenturile din Satul-nou și Uzdin; 5. la 9 Ianuarie 1900 s'a decis înființarea bibliotecii populare în Uzdin, Mramorac, Cubin, Deliblat și Doloave; 6. agenturi și biblioteci populare de fapt sunt în Satul-nou și Uzdin.

Desp. are 1 membru fondator, 3 pe viață, 30 ordinari și 75 ajutători, la olaltă 109. Conducătorii acestui desp. sunt stăpâniți de cea mai vie însuflețire pentru chestiunile de viață ale desp. și astfel în scurt timp au produs rezultate destul de frumoase acolo unde, după-cum se spune în raport, „relațiile poporațiunii în partea cea mai mare a desp. sunt atât de vitrige, încât redesteptarea elementului român . . . serbisat pretinde o muncă enormă de pregătire, pentru a-l scoate la razele soarelui“.

Desp. Sătmar, cu anul 1899 a intrat în an. al doilea al existenței sale. Pentru o lucrare rodnică s'ar recere centre românesci. Orașele Sătmar și Careiu deși formează centre pentru comitat, Asociațiunii îi lipsese în ele mediul social, și nu sunt apte nici barem pentru a constitui în ele câte o agentură. Singurul centru ar fi Seinii, care încă e numai în formațiune de a deveni centru.

Remân deci la dispoziție numai comunele rurale, unde încă se întîmpină o mulțime de dificultăți, căci convenirile, chiar și cele culturale, sunt reu vădute.

Comitetul cercual a ținut în anul expirat 3 ședințe: 1. în Moftinul mic la 26 Ianuarie, ale cărei decisiuni se referesc mai mult la popularizarea Asociațiunii între preoți; tot atunci s'a sulevat ideea de a ține adunările cercuale ale despărțământului deodată cu adunările reuniunilor învățătoresci, ceea-ce nu a isbutit, astfel că comitetul cercual a abandonat această idee ca nepracticabilă; 2. în Seini la 15 Iunie, ale cărei agende s'au restrîns la facerea programului și pregătirilor pentru adunarea cercuală, împreună cu concert și petrecere; 3. la 16 Novembre tot în Seini, cu care ocaziune s'a pus baza unei biblioteci populare și s'a înființat prima agentură a despărțământului. Conducerea e concređută dlui Gavriil Trif, prof. emerit., a cărui personalitate ne dă garanțiile de lipsă, că agentura va ajunge la bun sfîrșit. În această ședință s'a lansat ideea de a începe preparativele pentru înființarea Reuniunii femeilor ro-

mâne din comitatul Satmarului. Cu toate că înființarea acestor reuniuni nu cade în competența comitetului cercual, totuși s'a avut în vedere a marca nisuița despărțământului întru a propaga cultura poporului român pe toate terenele posibile.

Adunarea cercuală s'a ținut la 13 Iul. în Seini. La această adunare a participat atât poporul, cât și inteligența din giur. Dl Constantin Lucaciu a cetit o disertație prea frumoasă; iar dl Gavriil Sabo, paroch în Bicsad, a oferit un premiu de 10 cor. pentru colectarea de poesii populare din Țeara Oașului. Resultatul moral și material al adunării a fost indetulitor. Afacerile curente s'au executat cu toată acuratețea. Desp. are 49 membri ordinari.

Desp. „Turda“ a fost reorganizat în 26 Novembre 1898. De atunci comitetul cerc. a ținut 6 ședințe ordinare, și anume: în 28 Ian., 3 Martie, 9 Iulie, 6 August, 29 August și 26 Nov. 1899, totdeauna în Turda, iar adunarea cercuală s'a ținut la 6 August în Turda. La aceasta adunare s'au ținut 2 disertațiuni: despre literatura română și despre „Asociațiune“. Disertațiuni au fost dnii Valer Moldovan și George Pătăcean, ambii studenți în drept la Cluj. În această adunare s'a hotărât înființarea bibliotecii populare a despărțământului, spre care scop s'a ținut o petrecere, ce a adus venit peste 80 cor. S'a exmis o comisiune de doamne și domnișoare pentru a colecta cărți în folosul bibliotecii. În ședința din 26 Novembre 1899 s'a statorit, ca biblioteca aceasta să fie stabilă și după compactare să se dea spre cetire poporului din cerc cărțile acomodate priceperii lui. Astfel în urma colectelor și a procurării cu bani biblioteca constă din 252 opuri în 265 vol., așezate într'un dulap propriu cumpărat din partea desp. Pe lângă aceste în administrarea desp. se mai află o sumă de 96 cor. și 46 ex. din opșorul: „Despre necesitatea promovării și protecț. meseriilor, de B. Baiulescu“. Desp. are 1 membru pe viață și 17 ordinari.

Desp. „Oșorheiu“ și-a perdut în a. 1899 pe directorul seu Basiliu Hossu, care a condus afacerile acestui desp. un șir de ani. Conducerea a luat-o dl vice-dir. Ioan Pantea, sub al cărui presidiu comitetul cerc. a ținut 2 ședințe, în cari s'a ocupat cu pregătirea celor de lipsă pentru adunarea cerc. ce s'a ținut la 4/16 Iulie 1899 în Nasna. Cu acea ocaziune a fost ales de director dl protopop *Nicolau Manegut*, sub a cărui conducere, credem, afacerile acestui desp. vor da mereu înainte. Desp. are 1 membru fund., 1 pe viață și 16 ordinari.

Nr. 116—1900.

Proces verbal

din 8 Februarie 1900. Ședința ordinară a comitetului
central al Asociațiunii.

Președinte: Dr. *Ilarion Pușcariu*. — Notar: Dr. *Ilie Beu*. — Membrii
prezenți: *Zacharia Boiu*, *Parteniu Cosma*, *Ioan Crețu*, *Nicolau Ivan*, *Georgiu
Maxim de Hőchstenberg*, *Ioan Popovici*, *Ioan Papiu*, Dr. *Eusebiu R. Roșca*,
Leontin Simonescu, *Nicolau Togan* și *Onoriu Tilea*.

17. Cu verificarea procesului verbal al ședinței de ađi

Se încredințează domnii: G. Maxim de Hőchstenberg,
Leontin Simonescu și N. Togan.

18. (55—1900). Dnii *Hory Béla*, president al sedriei orfanale din
Cluj, și *Ladislau Papp*, asesor orfanal, în calitate de executori testamen-
tari ai fericitului *Ioan Petran* transpun cu data 12 Ianuarie a. c. copia
legalisată a testamentului acestuia, pentru ca comitetul central să-l iee
spre scire și să se declare, dacă-l primesce.

Prin acest testament Asociațiunea este numită erede universal al
fericitului *Ioan Petran*, dar astfel că averea va trece în proprietatea ei
numai după moartea soției testatorului, a dnei *Incze Fanni* de N. Baczon,
care este și usufructuara întregei averi, și după plățirea unor legate în
suma de fl. 8600.—.

După moartea soției testatorului averea întreagă trece în propieta-
tea Asociațiunii și se va administra sub numirea „Fundatiunea *Ioan
Petran*“. Jumătate din venitele fundatiunii se va capitaliza, până ce fun-
datiunea va ajunge la suma de fl. 100,000.—, iar cealaltă jumătate a
venitului se va împărți ca stipendii, stabilite de Asociațiune după vede-
rile sale, la studenți români distinși în oare-care ram al sciințelor sau
artelor. Din venitul anual sunt a se mai da în fie-care an fl. 30.— școa-
lei gr. cat. din *Gilău* pentru a se provedé școlari săraci cu cărți și îm-
brăcăminte. Acestei școale îi testează și partea sa de pădure din *Gilău*.

Când fundatiunea a ajuns la suma de fl. 100.000.—, jumătatea ve-
nitului se va distribui ca stipendii, cum s'a amintit mai sus, un sfert al
venitului ca ajutoare la învățacei de meserii și un alt sfert ca premii la
economi români cu purtare bună și sirguincioși din orașul și comi-
tatul Cluj.

În cazul când Asociațiunea nu ar mai exista, fundatiunea va avé
să treacă în administrația archidiecesei gr. cat. a *Blajului* sub aceleași
condiții.

Fericitul testator mai dispune, că acțiile de bancă nu se pot vinde
și depozitele să se administreze tot ca atare.

Testamentul a fost publicat la judecătoria cercuală din Cluj în 4
Ianuarie 1900.

Comitetul central ia act cu profundă recunoștință de testamentul fericitului Ioan Petran și declară în numele Asociațiunii, că primesce administrarea fundațiunii proiectate în condițiile stabilite de testator.

Dlor executori ai testamentului se exprimă mulțămită pentru bunăvoința, ce o arată întru împlinirea misiunii lor.

Representant al Asociațiunii la inventarea lăsămîntului fericitului Ioan Petran se numește dl Vasiliu Indre, avocat și director al despărțemîntului Cluj.

19. (43 și 85—1900). *Direcțiunea despărțemîntului „Oravița“* înaintează cu data 9 Ianuarie a. c. *raportul anual* pe 1899.

În acest despărțemînt s'au înscris membri ordinari noi: Comuna bisericească gr. or. și Societatea de lectură din Cacova, și dnii Stefan Lipovan, notar cercual în Cacova, Ioan Cioc, învățător gr. or. în Cacova, Ioan Epure, notar cercual în Greovaș, George Anca, candidat de avocat în Oravița.

Raportul anual se ia spre scire.

Comuna bisericească gr. or. și Societatea de lectură din Cacova și dnii amintiți se declară membri ordinari ai Asociațiunii.

20. (47—1900). *Direcțiunea despărțemîntului „Panciova“* înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 9 Ianuarie a. c. În această ședință s'a statorit budgetul pe 1900 la intrate și eșite cu 881.66 coroane și s'au ales delegați pentru înființarea de agenturi în Dolove, Mramorac, Deliblat și Cubin.

Procesul verbal se ia spre scire și proiectul de budget pe 1900 se aproabă.

21. (54—1900). Dl *Andrieu Cosma* raportează cu data 13 Ianuarie a. c., că în 1 Ianuarie a. c. a răposat Dr. *Ioan Nichita*, fost avocat și membru pe viață al Asociațiunii. Decedatul prin testamentul său din 1896 a numit erede universal Asociațiunea, iar executori testamentari pe vicarul Selagiului și pe dl A. Cosma. DSa a reprezentat interesele Asociațiunii la inventarea realităților și crede, că Asociațiunii se vor veni vr'o 20,000— coroane spre scopuri culturale-scolastice.

Pentru decedarea fericitului Dr. Ioan Nichita comitetul central dă expresiune condolenței sale la protocol.

De comunicatul dlui Andreiu Cosma se ia act și DSa se plenipotențiază cu reprezentarea Asociațiunii la pertractarea lăsămîntului. Totodată este rugat, ca să binevoiască a trimite o copie legalisată a testamentului de sub întrebare.

22. (53—1900) Dl Andreiu Cosma aduce cu data 13 Ianuarie a. c. la cunoștința comitetului central, că cu reprezentarea Asociațiunii în procesul pentru invalidarea testamentului lui *George Filep* s'a angajat dl

Dr. *George Pop*, avocat în Zelău, și că s'au început de nou pertractările de împăciuire.

Spre știință.

23. (66—1900). *Direcțiunea despărțământului „Timișoara“* transpune 1,000.— cor., capitalul *fondului cultural* al despărțământului, cu rugarea ca să se procure o foncieră de a institutului „Albina“.

Oficiul de cassă se încunosciițează, că suma de mai sus este a se administra separat sub numirea „Fondul cultural al despărțământului Timișoara“ și să se procure o foncieră da a institutului „Albina“ în valoare nominală de 1,000.— coroane.

24. (69—1900). Doamna *Iulia Bisa* din Mihăleni donează pentru Casa națională *sigilul lui Avram Iancu*.

Donațiunea doamnei Iulia Bisa se primesce cu mulțămită.

25. (42 și 72—1900). *Direcțiunea școalei civile de fete* înaintează hâr-tia inspectorului de școale Nr. 2284 din 29 Novembre 1899. În această scrisoare inspectorul de școale constată, că *planul oarelor* dela școala Asociațiunii pentru anul școlar 1899—1900 nu este în conglăsuire cu planul de învățământ aprobat de ministrul instrucțiunii și al cultelor prin ordinațiunea sa Nr. 29282 dtdo 23 Septembrie 1886 și nici cu planul de învățământ ministerial edat în 1887 sub Nr. 29,000.—. Inspectorul regesc dorește, ca cu privire la limba maghiară planul de învățământ și planul oarelor la școala Asociațiunii să fie în deplină concordanță cu planul ministerial din 1887.

Direcțiunea școalei a dat inspectorului regesc deslușirile cuvenite, rugându-l totodată ca planul oarelor înaintat să-l iee în mod provisor spre seire până la rezolvirea definitivă a chestiunii.

Prin scrisoarea sa Nr. 84 dtdo 6 Ianuarie a. c. inspectorul de școale după deslușirile date a luat spre seire planul oarelor pe anul școlar curent.

Abaterile observate de inspectorul regesc își află explicarea în împrejurarea, că planul de învățământ al școalei aprobat de ministrul instrucțiunii în 1886, a fost modificat în 1891.

Direcțiunea școalei se îndrumă, ca în colaborare cu corpul profesoral să revizuiască planul de învățământ votat în ședința dela 6 Novembre 1891, căutând a-l aduce în consonanță cu planul ministerial din 1887. Elaboratul să se înainteze aicea în text român și maghiar până la 20 Martie a. c. cu o motivare amănunțită a punctelor, în cari va trebui să diferă de planul de învățământ ministerial din 1887.

26. (92—1900). *Direcțiunea școalei civile de fete* înaintează *procesul verbal* al conferenței corpului didactic dela 31 Ianuarie a. c. În această conferență directorul a adus la cunoscința corpului didactic, că în internatul școalei s'au ivit trei casuri de scarlatină și că medicul institu-

tului a propus sistarea prelegerilor pe 8 zile. Corpul profesoral a decis a se sista prelegerile până în 8 Februarie a. c. — În legătură se anunță, că la cererea medicului orășenesc prelegerile au trebuit sistate pe 14 zile și că afară de cele 3 casuri de scarlatină altele nu s'au mai ivit.

Procesul verbal se ia spre scire și concludul relativ la sistarea prelegerilor se aprobă.

27. (75—1900). Direcțiunea institutului „Zlăgnea” aduce cu data 23 Ianuarie a. c. la cunoscința comitetului central, că în ultima sa ședință a decis, ca a conto taxei de *membu pe viață* să depună în fie-care an câte 50 coroane, cari se vor fructifica cu 6%, iar în 1 Martie 1904 se vor transpune cassei Asociațiunii.

Ofertul institutului „Zlăgnea” se primesce.

28. (80—1900). Direcțiunea despărțământului „Ludoș” înaintează *raportul anual pe 1899* și *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 18 Ianuarie a. c. În această ședință s'au pertractat afaceri curente, apoi s'a decis, ca proxima adunare cercuală să se țină în Ludoș în luna Iulie și să se procure cărți pentru biblioteca despărțământului în preț de fl. 15.—.

Raportul anual pe 1899 și procesul verbal amintit se iau spre scire. Conclusele aduse se aprobă.

29. (81—1900). Direcțiunea despărțământului „Brașov” înaintează:

1. *Procesele verbale* ale ședințelor comitetului cercual din 21 Decembre v. 1899 și 5 Ianuarie v. 1900. Din acestea se remarcă, că mai mulți membri ai inteligenței din Brașov au promis, că vor ține prelegeri populare, cari vor fi a se ține cu ocasiunea inaugurării și permutării bibliotecelor populare și cu ocasiunea constituirii de agenturi comunale.

2. *Raportul anual pe 1899.*

Atât procesele verbale cât și raportul anual pe 1899 se iau spre scire.

30. (84—1900). *Tipografia W. Krafft* din loc prezintă un cont dtdo 27 Ianuarie a. c. despre 2740 coroane pentru 2000 *bilete de legitimare*.

Se asemnează la cassă spre achitare.

31. (88—1900). Dl *Andrieu Bârseanu*, profesor și director al despărțământului „Brașov” răspunde, cu data 27 Ianuarie a. c., că nu poate primi încredințarea de a organiza despărțământul „Treiscaune-Ciuc” și propune pentru acest scop pe dl *Nicolau Bogdan*, profesor și secretar al despărțământului „Brașov”, care este aplecat a aduce Asociațiunii acest serviciu.

De scrisoarea dlui *Andrieu Bârseanu* se ia act. Cu organizarea despărțământului „Treiscaune-Ciuc” se încredințează în calitate de delegat dl *Nicolau Bogdan*.

32. (89—1900). *Diracțiunea despărțemântului „Sibiu“* înaintează:

1. *Procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 16 Novembre 1899. Se remarcă, că abdicând dl Dr. Ilie Cristea dela postul de secretar al comitetului cercual, în locul DSale s'a ales dl Nicolau Vătășan.

2. *Raportul anual pe 1899.*

Atât procesul verbal amintit cât și raportul anual pe 1899 se iau spre scire. Alegerea d-lui Nicolau Vătășan de secretar al comitetului se aprobă.

33. (73—1900). Doamna *Zinca Roman* trimite cu data 24 Ianuarie a. c. fl. 120.— pentru doue stipendii à fl. 60.— pe anul școlar 1899—1900. Spre scire.

34. (49 și 65—1900). S'au înscris *membri ordinari noi*: Biserica gr. or. din Beclean și dnii Ioan Banciu, învățător în Viștea inferioară, Ioan Bentia, notar, Nicolau Clonța, preot, Nicolae Ludu, învețător, George Tăflan, învățător, toți din Beclean, Traian Herseni, notar în Iași, și P. Muntean.

Biserica gr. or. din Beclean și dnii amintiți se declară membri ordinari ai Asociațiunii.

35. (39, 45, 48, 68, 70, 82, 87 și 91—1900). Se prezintă *rapoartele anuale* pe 1899 ale directorilor despărțemintelor „Oșorheiu“, „Sătmămar“, „Panciova“. „Turda“, „Timișoara“, „Sebeș“, „Săliște“, „Abrud-Câmpeni“.

Spre scire.

36. (108—1900). Dșoara *Maria Cioban*, profesoară la școala Asociațiunii, aduce la cunoștința comitetului central, că a făcut o *colecțiune de motive de cusătură românească*, pe cari ar dori să le edee în un album. Lipsindu-i însă mijloacele se roagă, ca să fie edate pe speșele Asociațiunii.

Comitetul central se declară în principiu pentru edarea unui astfel de album. Înainte însă de a decide asupra edării colecțiunii dșoarei M. Cioban, dorește a-și lua informațiuni și dela alte persoane competente în astfel de materie, spre care scop se va adresa cu o rugare cătră comitetul Reuniunii femeilor române din loc.

37. (109—1900). *Oficiul de cassă* prezintă cu data 1 Februarie a. c. *rațiociniile fondurilor, fundațiunilor și depositelor* Asociațiunii pentru anul 1899.

Se predă unei comisiuni compuse din dnii Parteniu Cosma, Iosif St. Șuluțiu și Onoriu Tilea.

38. (105—1900). *Bibliotecarul* prezintă *conspectul cărților* întrate la biblioteca Asociațiunii în semestrul II al anului 1899.

Spre scire, având a se publica în foaia Asociațiunii,

39. (115—1900). Dl *Emilian Micu*, pe lângă hârtia sa ddto 27 Ianuarie a. c. și cu provocare la conlusul comitetului Nr. 217 din 14 Septembrie 1899 trimite foaia „Luminătorul“ din 1881, 1888, 1889 și 1893 (lipsind câți-va numeri) și numeri singuratici pentru completarea anului 1885 și 1887. Pe lângă o altă hârtie de aceeaș dată ofere mai multe foi volante, cerënd în schimb pentru acestea Nrul 21 al „Familiei“ din 1866, numeri singuratici din „Gazeta Transilvaniei“ din 1844 și din „Foaia pentru minte“ din 1859 și 1863.

Bibliotecarul se autorisează a cumpăra ȋiarele deja înaintate între ȋmarginile conlusului Nr. 217 din 14 Septembrie 1899, iar cât privesce schimbul oferit a satisface după puțință cererea dlui *Emilian Micu*.

D. u. s.

Dr. *Ilarion Pușcariu*, m. p., vice-președinte. — Dr. *Beu* m. p., secretar II. — S'a verificat. Sibiu, în 12 Februarie 1900. *L. Simonescu* m. p. *George de Maxim* m. p., *Nic. Togan* m. p.

CONSEMNAREA

publicaȋiunilor ȋntrate ȋn semestrul II al anului 1899 la biblioteca „Asociaȋiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

1. Vlădescu M. C., Noȋiuni de zoologie. Bucuresei, 1898.
2. Vlădescu M. C., Noȋiuni de geologie și mineralogie. Bucuresei, 1898.
4. Morariu C. Istoria lunei. Partea a II. Cernăuț, 1899.
5. Morariu C. August Herman Franke (omul lui Dumnezeu). Suceava, 1899.
5. Raportul XXXVI despre gimnasiul fund. din Năsăud pe anul școl. 1898/9. Bistrița, 1399.
6. Raportul camerei de comerȋiu și industrie din Brașov, pe an. 1898. Brașov, 1899.
7. Anuarul XXXV al gimnasiului rom. gr. or. din Brașov, pe an. școl. 1898/9. Brașov, 1899.
8. Pop Reteganul, I., Românu în sat și la oaste. Gherla, 1899.
9. Baiulescu B., Monografia comunei bis. gr. or. rom. a Sf. Adormiri din cetatea Brașovului. Brașov, 1899.
10. Pop, C., Drepturile, datorințele și responsabilitatea membrilor de direcȋiune, de A. Kormos. Sibiu, 1899.
11. Tome, Giuseppe, Geografia del presente e dell' avvenire ossia etnografia e geografia politica del mondo civile giusta i principii della etnicarchia, (3 vol.). Torino e Porto Maurizio, 1880, 1893, 1898.

12. XV. Programă a institutului ped.-teol. gr. or. din Sibiiu pe anul școl. 1898/9. Sibiiu, 1899.
13. Alexandru, St. C., Cartea copiilor — ilustrată — pentru clasa II. primară. Brașov, 1898 (2 ex.).
14. Anuarul școlii comerciale super. din Brașov pe anul școl. 1898/9. Brașov, 1899 (2 ex.).
15. Verhandlungs-Protokolle der General-Versammlung der sächs.-Universität 1891. Hermannstadt, 1899.
16. Șuluțiu, Ios. St., Partea a VI. din memoriul seu, Sibiiu, 1899.
17. Pletosu, Gr., Propedeutica filosofică. Partea I. și II. Bistrița, 1899—1900.
18. Pușcariu, I. cav. de, Un comentariu la ș. 96, al Statutului organic. Brașov, 1899.
19. Popp, Ant., Paza Maicii sfinte. Dramă (Bibl. teatrală a „Aurorei“). Gherla, 1899.
20. Archiv des Vereines für siebenbürg. Landeskunde XXIX. Bd. I. Heft. Hermannstadt, 1899.
21. Popoviciu, I., Geografia pentru școalele civile și super. de fete în românesce după Al. Márki. Sibiiu, 1899.
22. Popoviciu, I., Istoria universală pentru școalele civile și super. de fete, în românesce după Al. Márki. Sibiiu, 1899.
23. Darius, I., Disciplina cu devotamentul și iubirea în serviciul educației (2 ex.). Sibiiu, 1899.
24. Petran, Ioan, Gramatica română pentru învățământul secundar. Partea I. Ed. II. Arad. 1899.
25. Almanachul Reuniunii învățătorilor din diecesa Caransebeșului. Caransebeș, 1899.
26. Verhandlungen und Mittheilungen des sieb. Vereines für Naturwissenschaften. XLVIII. Bd. 1898. Hermannstadt, 1899.
27. Enciclopedia română. Fasc. 15—18. Sibiiu, 1899.
28. Bardoși, D., Carte de instrucțiune militară. Oradea-mare, 1898.
29. Trăilă, I., Simplificarea grafiei și ortografiei. Caransebeș, 1899.
30. Löser, J., Istoria agriculturii. (51 ex.). Sibiiu, 1899.
31. Socaciu, I., Idei fundamentale în economia politică și o nouă teorie sociologică. Brașov, 1899.
32. Darius, I., Micul cântăreț. Ed. II. Brașov, 1899.
33. Barbu, Dr. P., Religiunea în „școala veche“ și în „școala nouă“. Caransebeș, 1899.
34. „ „ „ Istorie religioase-morale. Caransebeș, 1899.
35. „ „ „ Istoria bisericii creștine pentru școalele medii. Ed. II. Caransebeș, 1898.
36. Sbiera, Dr. I. G., Familia Sbiera. Cernăuț, 1899.
37. Catechismul mic pentru tinerimea gr.-cat. Ed. XVII. Gherla 1898.
38. „ de mijloc pentru tinerimea gr.-cat. Ed. XI. Gherla, 1899.
39. „ mare „ „ „ Ed. III. Gherla, 1898.

40. Istoria biblică pentru școalele pop. Test. vechiu și nou. Gherla, 1898.
41. " " a vechiului Test. pentru școalele populare superioare etc. Gherla, 1898.
42. " " a noului Test. pentru școalele pop. super. etc. Gherla, 1899.
43. Anghira mântuirii. Ed. IV. Gherla, 1899.
44. Conducătorul tinereții școl. în rug. și cânt. bis. Gherla, 1899.
45. Carte de rugăciuni. Gherla, 1898.
46. Abcdariu. Ed. IX. Gherla, 1898.
47. XII. Programă a gimnasiului gr. or. rom. din Brad pe an. școl. 1897/8. Sibiu, 1898.
48. Programa gimnasiului sup. gr. cat. din Beiuș pe anul școlar 1898/9. Gherla, 1899.
49. Programa gimnasiului sup. gr. cat. din Blaș pe anul școl. 1898/9. Blaș, 1899.
50. Raport anual al gimnasiului real „Tudor Vladimirescu“ din Tirgu-Jiu pe anul școlar 1898/9. T.-Jiu, 1899.
51. Raportul II al școalelor capit. ort. or. rom. din Lugoj pe an. școlar 1898/9. Lugoj, 1899.
52. Anuarul II al Societății pentru crearea unui fond de teatru român pe anul 1898/9. Brașov, 1899.
53. Andreiu Baron de Șaguna. 1808—1873. Biografie. Caransebeș 1898.
54. Corcea, A., Balade populare. Caransebeș, 1899.
55. Steagul nostru (Unsere Fahne) în l. rom. și germ. Caransebeș. 1899.
56. Calendarul Românului pe 1899. Caransebeș, 1898.
57. Teodorescu-Chirileanu, S., Povești populare. Brașov, 1899.
58. Biblioteca teatrală 5—7. Brașov, 1898—99.
59. Izvorul Preceștii. Brașov, 1899.
60. Lorand-Müller, J., Prakt. Lehrgang der român. Sprache II Aufl. Brașov, 1899.
61. Schiller, Fr., Clopotul (Das Lied von der Glocke), trad. de G. Dima. Sibiu, 1894.
62. Crișan-Putnoky, Carte de cetire maghiară. Partea II. Sibiu, 1898.
63. " " Gramatica limbei maghare. Ed. IV. Sibiu, 1899.
64. Anuar financiar și economic pe 1898. An. V. de Petra-Petrescu. Sibiu, 1898.
65. Protocolul sinodului arhidieceșan gr. or. com. din Transilvania, ținut în 1898.
66. Șpan, Dr. P., Treptele formale ale învățământului. Sibiu, 1898.
67. Pușcariu, I. cav. de, Strugurii. Sibiu, 1898.
68. Mathiae, L., Foi comemorative pentru batalionul de vânători Nr. 28. Sibiu, 1898.

69. Cristea Dr. E., Art. de lege XIV din 1898 despre întregirea venitelor paroch. Sibiiu, 1898.
70. Ordinațiunea ministerială cu privire la executarea art. de lege XIV. din 1898. Sibiiu, 1899.
71. Cine ce face, lui-și face. Comedie. Ed. II. Sibiiu, 1898.
72. Momente memorabile la alegerea de metropolit din 19 Dec. 1898. Sibiiu, 1899.
73. Statutele societății „Progresul“ din Făgăraș. Sibiiu, 1899.
74. Analele fundațiunii lui Goszdu. Tom. IV. fasc. 4. Sibiiu, 1899.
75. A 26 adunare gen. a „Albinei“. Sibiiu, 1899.
76. A 15. adunare gen. a „Furnicei“. Sibiiu, 1899.
77. Păcășianu, T. V., Lupta pentru drept, de Dr. R. de Jhering. București, 1898.
78. „ „ Scopul în drept, de Dr. R. de Jhering. Vol. I. Sibiiu, 1898.
79. „ „ Libertatea, de John Stuart Mill. Sibiiu, 1899.
80. „ „ Principiile politice, după Dr. F. de Holtzendorff. Sibiiu, 1899.
81. „ „ Din legile ungare. Judecătoria cu jurați. Sibiiu, 1899 (2 ex.).
82. Morariu, C., August Herman Francke (omul lui Dumneșu). Suceava, 1899.
83. Finácsy, Dr. E., A magyarországi közoktatás története Mária Terezia korában. I. köt. Bpest, 1899.
84. Grama, D., Abcedarul ilustrat. Timișoara, 1899.
85. Bogdan, N., Gramatica limbei române. Brașov, 1899.
86. Academia Română. Anale Seria II. tom. XXI. Partea adm. și debaterile. București, 1899.
87. „ „ Anale Ser. II. tom. XX. Memor. secț. lit. București, 1899.
88. „ „ Anale Ser. II. tom. XX. Memor. secț. istorice. București, 1899.
89. „ „ Anale. Ser. II. tom. XX. Memor. secț. științifice. București, 1899.
90. Brândză, Dr. D., Flora Dobrogei. București, 1899.
91. Marian, S. Fl., Sărbătorile la Români. Vol. I și II. București 1898—99.
92. Arbure, Z. C., Basarabia în secolul XIX. București, 1899.
93. Simonescu, Dr. I., Studii geologice și paleontologice. București, 1898—99.
94. „ „ „ Fauna cretacică super. dela Ürmös (Transilvania). București, 1899.
95. Gutzu, V. S., Rafinarea petrolului crud în Statele Unite din America. București, 1898.

96. Popp, A., Suspin și zimbire. Poesii și prosă. Gherla, 1899.
97. Biblioteca teatrală a „Aurorei“ Nr. 2—5. Gherla, 1899.
98. Marian, S. Fl., Ornitologia poporană română. Tom. I. și II. Cernăuț, 1883.
99. Pop, I. N., Cum să fotografăm? Bistrița, 1899 (2 ex.)
100. Az alsófehérmegyei tört., régész. és természettud. egylet X év-könyve. Gy.-Fehérvár, 1899.
101. Bârseanu, A., Insula Morților. Nuvelă de R. Voss. Brașov, 1899.
102. Călbaza, T., Doine și strigături de dragoste adunate în cătănie. Brașov, 1900.
103. Grofșoreanu, Iul., Scrieri pentru popor. Arad, 1891.
104. Weigand, Dr. G., Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig, 1899.
105. Raportul gen. al comitetului Reuniunii române de musică din Sibiiu, 1898/9.
106. Boletín del Instituto geográfico Argentino. Tom. XX 1—6. Buenos Aires, 1899.
107. A hunyad-megyei tört. és régész. társulat X. évkönyve. Deva, 1899.
108. Erdélyi Múzeum. XVI. köt. (1—10). Kolozsvár, 1899.
109. Popea, N., Archiepiscopul și Metropolitul Andreiu Baron de Șaguna. Sibiiu, 1879.
110. Coșbuc, G., P. Vergilius Maro. Aeneis. Ed. II. Bucuresci, 1898.
111. „ „ Resboiul nostru pentru neatîrnare. Ed. III. Bucuresci,
112. „ „ Povestea unei coroane de oțel. Bucuresci, 1899.
113. Carmen Sylva, Nuvele. Trad. de Gion. Bucuresci, 1888.
114. Jancsó B., A román nemzeti törekvések II köt. Budapest, 1899.
115. Chronicon Anonymi Belae Regis Notarii. Gesta Hungarorum. Trad. de M. Beșan (2 ex.). Sibiiu, 1899.
116. Frâncu, Dr. A., Pentru memoria lui Avram Iancu. Recurs. Sibiiu, 1899.
117. Protocolul adunării gen. a IX. a Reuniunii învățătorilor din diecesa Aradului. Arad, 1899.
118. Pop Reteganul, I., Novele și schițe. Vol. I. broș. 2. Sibiiu 1899.
119. „Petru Maior“. Raport pe anul adm. 1898/9. Sibiiu, 1899.
120. Raportul gen. al comitetului Reuniunii române de agricultură din cott. Sibiiului pe 1898. Sibiiu, 1899.
121. M. tud. Akadémia, Értekezések a tört. tud. köréből. XVIII. 7. Budapest, 1899.
122. „ „ Értekezések a társad. tud. köréből. XII. 4. Budapest, 1899.
123. „ „ Értekezések a nyelv és széptud. köréből. XVII. 3. Budapest, 1899.
124. „ „ Emlékbeszédék. IX. 11—12., X. 1—3. Budapest, 1899.

125. M. tud. Akadémia, Mathem. és természettud. értesítő. XVII. 2—5. Budapest, 1899.
126. „ „ Nyelvtud. közlemények XXIX. 3—4. Budapest, 1899.
127. „ „ Értesítő. 115—118, 120—121. Budapest, 1899.
128. „ „ Almanach 1900-ra. Budapest, 1899.
129. Ethographia, a magy-néprajzi társaság és a magy. nemzeti Muzzeum értesítője. X. 1—6. Budapest, 1899.
130. Történelmi tár. 1899. III.—IV. Budapest, 1899.
131. „Századok“ 1—9. 1—9. Budapest, 1899.
132. Revista politica e litteraria. An. II. vol. III. 2., IV. 2., V. 1., an. III. vol. VII. 3., VIII. 1—3 IX. 1—3. Roma, 1898—99.
133. Matița srpska. Letopis. 1899. nr. 197 (2 ex.), 199 și 200 Novi-Sad, 1899.
134. „ „ Jibot irad dra Jovana Hagia Svetna Novi-Sad, 1899.
135. „ „ Kâige za narod. broș. 88 Novi Sad, 1899.
136. „Archiva“. An. X. Iași, 1899.
137. „Biserica și Școala“. An. XXIII. (lips. nr. 32 și 48). Arad, 1899.
138. „Controla“. An. V. Timișoara, 1899.
139. „Convorbiri literare“. An. XXXIII. Bucuresci, 1899.
140. „Drapelul“. An. III. (lips. nr.ii: 600, 661, 745, 748, 750 și 758). Bucuresci, 1899.
141. „Economia națională“. An. XXIII. (lips. nr.ii 9 și 10). Bucuresci, 1899.
142. „Familia“. An. XXXV. Oradea-mare, 1899.
143. „Fóia diecesană“. An. XIV. Caransebeș, 1899.
144. „Fóia pedagogică“. An. III. Sibiiu, 1899.
145. „Fóia poporului“. An. VII. Sibiiu, 1899.
146. „Fóia scolastică“. An. I. Blaj, 1899.
147. „Gazeta Transilvaniei“. An. LXII. Brașov, 1899.
148. „Patria“. An. III. (necompl.). Cernăuț, 1899.
149. „Poporul“. An. VI. Budapest, 1899.
150. „Revista economică“. An. I. Sibiiu, 1899.
151. „Revista ilustrată“. An. II. Bistrița, 1899.
152. „Revista Orăștiei“. An. V. 1899.
153. Revista „Tinerimea română“. (5 fasc.). Bucuresci, 1899.
154. „Tageblatt“. An. XXVI. Sibiiu, 1899.
155. „Telegraful român“. An. XLVII. Sibiiu, 1899.
156. „Timpul“. An. XXI. (necompl.). Bucuresci, 1899.
157. „Tribuna“. An. XVI. Sibiiu, 1899.
158. „Tribuna poporului“. An. III. Arad, 1899.
159. „Unirea“. An. IX. Blaj, 1899.
160. „Vulturul“. An. VIII. (lips. nr. 5.). Oradea-mare, 1899.
Sibiiu, în 6 Faur, 1900.

Nic. Togan,
bibliotecar.

REPERTORIU

de cărți pentru Bibliotecile populare ale Asociațiunii.

În vederea înmulțirii bibliotecilor populare înființate de despărțemintele Asociațiunii, și în urma recerșărilor sosite dela mai multe direcțiuni ale acelora, comitetul central, în ședința sa din 26 Ianuarie a. tr., a luat dispozițiuni pentru compunerea unui repertoriu de scrieri potrivite cu trebuințele poporului nostru dela țeară, care să servească comitetelor cercuale ca îndreptar la procurarea cărților pentru bibliotecile populare.

Acest repertoriu, compus cu conlucrarea mai multor bărbați specialiști în diferitele ramuri ale literaturii, a fost aprobat în ședința comitetului central din 7 Decembre 1899, ordonându-se cu concludul Nr. 281, publicarea lui în organul Asociațiunii.

Se înțelege că această consemnare de cărți nu presintă un repertoriu complet, preste al cărui cadru despărțemintele nu ar puté trece la dotarea bibliotecilor populare. El urmăresce singur numai scopul de a servi ca îndreptar și a înlesni comitetelor cercuale alegerea unei lecturi potrivite pentru popor, lăsându-le însă mână liberă să procure și alte cărți neînșirate în consemnare, ce le va afla acomodate scopului urmărit. Va fi chiar de lipsă a ține cont și de produsele literare apărute după compunerea repertoriului, în care scop organul Asociațiunii va căuta să completeze din an în an consemnarea de față.

Sibiiu, în Februarie, 1900.

Secretariatul Asociațiunii.

Folclor.

Povești, snoave, anecdote, proverbe, ghicitori.

Baican E. Palavre și anecdote. Bucuresci, 1882.

— *Basmele Românilor.* Brașov, (Dresnandt) 88 fil.

Bogdan N. A. Povești și anecdote. Iași, 1892. „Bibl. Șaraga“. 1 cor.

Bota I. Culegere de cele mai frumoase povești. Brașov, 1891 60 fil.

Bulgărescu G. T. Din jurul vetrei, ghicitori. Bucuresci, 1887.

— *Candila de Custivei,* (colecțiune de basme și povești). Bucuresci, 1894. 1 cor. 20 fil.

- Cătană G.* Păcală și Tândală, poveste. Gherla. Tip. „Aurora“ 20 fil.
 — Poveștile Bănatului. Gherla, 1893, 1 cor. 30 fil. 3 părți.
 — Corabia blăstemată, (colecțiune de basme și povești popor.) București, 1893 1 cor.
 — Cornicea Satelor (anecdote populare) București, 1875 40 fil.
- Coșbuc G.* Blăstēm de mamă, (legendă) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 13 16 fil.
 — Draga mamei, (baladă) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 25 20 fil.
 — Fata Craiului din cetini (poveste) Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 23 08 fil.
 — Fulger, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 33 10 fil.
- Creangă I.* Harap Alb, Brașov. Tip. Ciurcu 32 fil.
 — Povești. Iași, 1890 2 cor.
- Crăciunescu G.* Copii de găsit, (povești populare). Caransebeș. (Bibl. noastră Nr. 14) 28 fil.
- Dogariu D.* Diana, zina munților. Gherla. Tip. „Aurora“ 12 fil.
 — Fiul bucătăresei împăratului. Gherla, Tip. „Aurora“ 12 fil.
 — Însurătoarea soarelui. Gherla, Tip. „Aurora“ 12 fil.
 — Văcărelul. Gherla, Tip. „Aurora“ 12 fil.
- Dulfu P.* Princesa fermecată, (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 37 20 fil.
 — Făt frumos, (basm popular) București, 1894 80 fil.
- Fundescu I. C.* Basme, poesii, păcălituri și ghicituri. București. 1873 1 cor. 80 fileri.
- Gheaja V. T.* Rîsete și zimbete. Gherla, 1898 1 cor.
- Hințescu I. C.* Proverbele Românilor. Sibiiu, 1877 1 cor.
 — Împărăteasa cea frumoasă sau Pădurea ursitoarelor. București 1891 24 fileri.
- Ispirescu P.* Basmele Românilor.
 — Basme, snoave și glume. Craiova, 1892 80 fil.
 — Din poveștile unchiașului sfătos. București.
 — Jucării și jocuri de copii. Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 6 50 fil.
 — Legendele sau basmele Românilor. București, 1892, 3 cor. 60 fil.
 — Povești morale adunate din gura poporului. Snoave. București, 1873 40 fileri.
- Măldărescu I.* Din ședători (basm populare). București, 1889, 50 fil.
- Mărgineanul.* Nu știu-Împărat, (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 31 24 fil.
 — Zina împărăteasă (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 32 24 fil.
- Marian S. Fl.* Ornitologia popor. română. Cernăuți, 1883. 8 cor.
 — Paserile noastre. București, 1895. „Bibl. p. toți“. Nr. 2 32 fil.
 — Satire populare române 1893. 4 cor.
 — Tradițiuni populare române. Sibiiu, 1878. W. Krafft. 80 fil.
- Mera I. T.* Ce n'a fost și nu va fi, (poveste) „Bibl. Trib.“ Nr. 3 08 fil.
 — Cenușotca (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 19 16 fil.
 — Pipăruș Pătru (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 4 16 fil.
- Moldovan Silvestru.* Fiica a noue mame, (poveste). Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 9 28 fil.

- Moldovan Silvestru.* Îndărătnicul, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 12 16 fil.
- Lumea proștilor, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 30 10 fil.
  - Păcală și Tandală, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 5 06 fil.
  - Povestea lui Ignat. Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 10 06 fil.
- Moța I.* Baba iadului, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 36 16 fil.
- Cerșitorul și cei 3 feciori, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 42 30 fil.
  - Doi copii. Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 39 20 fil.
  - Zina mărgărelelor, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 38 20 fil.
- Pann Anton.* O șeșătoare la țară. București. „Bibl. p. toți“. Nr. 93—94 32 fileri.
- Povestea vorbei. București, 1895. „Bibl. p. toți“. Nr. 16, 25, 39 96 fil.
- Pompiliu M.* Codreana Sânziana. Brașov. Tip. Ciureu 12 fil.
- Ileana Cosinzeana. Brașov. Tip. Ciureu 30 fil.
- Pop I. Reteganul.* Povești ardelenesci. Brașov, 1886—88. 2 cor. 50 fil. 5 părți à 50 fil.
- Povești din popor. Sibiiu, 1895 1 cor.
- Popescu N. D.* Carte de basme. București, 1892 4 cor. 80 fil. 4 vol.
- Păcală și împăratul. București, 1892 40 fil.
  - Zina dela fântâna de aur și alte basme. București, 1892 40 fil.
- Poșnașul Bucur.* Glume. Brașov, 64 fil.
- Sandu Pungă-goulă.* Din traista lui Moș Stoica, (anecdote) Brașov, 1899 40 fileri.
- Sevastos Elena.* Anecdote populare. Iași, colecț. Șaraga, 1 cor.
- Sbiera I. G.* Povești populare românesci. Cernăuți, 1886.
- Sevastos Elena.* Povești. Iași, 1892 colecț. Șaraga, 1 cor.
- Sima Gr.* Ardeleanul glumeț, (anecdote populare) Sibiiu 1889. W. Krafft 1 coroană.
- Din bătrâni, (ghicitori) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 16 16 fil.
  - Teiu legănat, (poveste) Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 7. 16 fil.
  - Vlad și Catrina, (poveste) Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 15 10 fil.
- Slavici I.* Păcală în satul lui, (poveste) Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 28 20 fil.
- Stăncescu D.* Basme culese din gura poporului. București, 54 fil.
- Basme și snoave. București, 1893 60 fil.
  - Alte basme. București, 1893 1 cor.
  - La gura sobei, (snoave și basme). București, 1893. „Bibl. p. toți“. Nr. 35 32 fil.
  - Povești și snoave nouă. București, 1895 50 fil.
- Teodorescu S. Chirilean.* Povești populare de cuprins moral. Brașov. Tip. Ciureu 16 fil.
- Trimbiționiu Nic.* Rusalin pécurarul, (poveste) Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 44 44 fileri.
- Urechia V. A.* Legende române. București, 1896 (ed. II.) 5 cor.
- Voinic înflorit cu pèrul de aur. București, 60 fil.
  - Voinic înflorit, (wolf basm). București, 1894 64 fil.

Poesii populare.

- Alexandri V.* Din poeziile populare (ediția scolară). București, 1895 54 fil.
 — Poesii populare ale Românilor. București, 1866 10 cor.
- Bâncilă P.* Colindele Crăciunului și ale Pascilor. Sibiu, 1875. W. Krafft
 50 fileri.
- Bârseanu A.* Cinci-șeci de colinde. Brașov, 1890 40 fil.
- Bibicescu I. G.* Poesii populare din Transilvania. București, 1893 5 cor.
- Burada T.* Datinele poporului român la înmormântări. Iași, 1882.
 — O călătorie în Dobrogea. Iași, 1880.
- Canian M.* Poesii populare, (doine). Iași. Tip. Șaraga 1 cor.
- Cătană G.* Balade populare din Bănat. Brașov, 1895 60 fil.
- Daul T.* Colinde. Arad, 1890 50 fil.
 Doine și colinde. București. Tip. Socec 46 fil.
- Epure I.* Poesii și cântece populare. Brașov, 1892 50 fil.
 Gruia lui Novac, (baladă populară). Gherla. Tip. „Aurora“ 20 fil.
- Hodoș Enea.* Cântece bănățene. Caransebeș, 1896 56 fil.
 — Cântece cătănesci. Caransebeș, 1896. 28 fil.
 — Poesii populare din Bănat. Caransebeș, 1892 2 cor. 60 fil.
- Iarnik-Bârseanu.* Doine și strigături din Ardeal. Brașov, 1895, ediția II.
 1 cor. 30 fil.
- Madan G.* Suspine, (poesii popor. din Basarabia). „Bibl. p. toți“. (Nr. 138)
 32 fileri.
- Mai mulți învățători.* O mie doine, strigături și chiuituri. Brașov, 1891 80 fil.
- Mândrescu S. C.* Obiceiuri și lit. popor. din comuna Ripa de jos. Bu-
 curesci, 1892 3 cor.
- Marian S. Fl.* Poesii populare române. Cernăuți, 1873—75 2 volume.
- Muntean St.* Doine și strigături din gura soldaților din Ardeal. Brașov,
 1891 24 fil.
- Onișor V.* Doine și strigături din Ardeal. Iași. Tip. Șaraga, 1 cor.
- Pann Anton.* Cântece de stea. Galați, 1885 40 fil.
 Poesii populare alese: balade. București, 1895, tip. Socec 86 fil.
- Pompiliu Miron.* Balade populare române. Iași, 1870.
- Pop I. Reteganul.* Bocete. Gherla, 1896 80 fil.
 — Chiuituri. Gherla, 1894 56 fil.
 — Opșaguri. Gherla, 1896 80 fil.
 — Starostele. Gherla, 1896 50 fil.
 — Trandafiri și viorele. Gherla, 1891. 1 cor. 20 fil.
- Sbiera I.* Colinde, cântece de stea și urări la nunți. Cernăuți, 1888.
- Sevastos El. D.* Cântece moldovenesci. Iași, 1888 3 cor.
- Teodorescu G. Dem.* Poesii populare române. București, 1885, 16 cor. 50 fil.
- Viciu B.* Colăcăritul. Sibiu. „Bibl. Tribunei“. Nr. 8 32 fil.

Cărți populare.

- Auron V.* Anul cel mănos. Brașov, 1893. Tip. Ciurecu. Sibiiu, W. Krafft 20 fil.
 — Leonat și Dorofata. Brașov, 1893. Tip. Ciurecu. Sibiiu, W. Krafft 20 fil.
 — Patima și moartea lui Christos. Sibiiu, 1894. W. Krafft, 1 cor. 80 fil.
 — Piram și Tisbe. Brașov, 1893. Tip. Ciurecu. Sibiiu, W. Krafft 24 fil.
 — Alexandria sau faptele lui Alex. Macedon. Brașov. Tip. Ciurecu. Sibiiu W. Krafft 60 fil.
- Barac Ioan.* Arghir și Elena. Brașov, 1897. Sibiiu, W. Kraft 32 fil.
 — Halima sau 1001 Nopti*). Brașov, 1897. 6 cor. 40 fil. 4 volume.
 — Risipirea Ierusalimului (cu cirile). Sibiiu, W. Krafft 70 fil.
- Björnson B.* Nuvele țărănesci. Craiova, 1895 56 fil.
- A. Boca Velchereanul.* Vinarsul. Gherla. Tip. „Aurora“ 20 fil.
- Bota I.* Andreiu cel răsfățat. Brașov. Tip. Ciurecu 30 fil.
- Broștean P.* Traista cu poveștile istorice. Brașov, 1897 90 fil.
- Cătană G.* Viața lui Stefan cel Mare. Sibiiu, „Tipografia“ 80 fil.
- Cilibi Moise.* Practica și apropourile lui Cilibi Moise. Craiova 80 fil.
 — Conducătorul in viața practică. Iași, 1898. 3 cor. 70 fil.
- Cugler M. Poni.* Sfântul Nicolae. Sibiiu, „Bibl. Trib.“ Nr. 11 16 fil.
 — Fata stolerului. Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 2 10 fil.
- Dogariu D.* Moș Toma Bădiceanu. Gherla. Tip. „Aurora“ 12 fil.
 — Vlad hoțul. Gherla. Tip. „Aurora“ 12 fil.
- Dulfu P.* Isprăvile lui Păcală. Bucuresci, 1894 1 cor. 50 fil.
 — Legenda Țiganilor. Bucuresci, „Bibl. p. toți“. Nr. 70 32 fil.
- Floridan Valeriu.* Învățătorul din Meresci. Brașov, 1888 50 fil.
 — Geneveva de Brabant. Brașov, 1894. Tip. Ciurecu. Sibiiu, W. Krafft 60 fileri.
- Groșgorean I.* Scrieri pentru popor. Arad, 1891 40 fil.
- Iarnik I. U.* Pavel Cătana, (trad. din boem.*) Brașov, 1891 40 fil.
 — Istoria minunatului Piticot. Brașov, 1888. (Ciurecu) 20 fil.
- Ivan N.* Copilul de suflet; o căsătorie la țară. Brașov Tip. Ciurecu 20 fil.
- Lazar I. P.* Spice de aur. Sibiiu 24 fil.
- Wegruzzi C.* Aprodul Purece. Bucuresci, 1894. Tip. Sococ 80 fil.
- Panțu I. C.* La tîrg (povestire). Brașov. Tip. Ciurecu 16 fil.
 — Niță dragă, (povestire). Brașov, 1888 40 fil.
- Pann Anton.* Înțeleptul Archir și nepotul său Anadam. Brașov 20 fil.
 — Năsdărăniile lui Nastratin Hoge. Bucuresci, 1894. „Bibl. p. toți“. Nr. 79 30 fil.
- N. Petra Petrescu.* Povestiri alese. Brașov, 1892 1 cor. 20 fil.
 — Satul cu comorile. Brașov, 1887 40 fil.
- Pop I. Reteganul.* Leonat cel tinăr. Gherla. Tip. „Aurora“ 20 fil.
 — Novele și schițe I. Gherla 80 fil.

*) pentru persoane mature.

- Pop I. Reteganul.* Pinteza Viteazul. Braşov, 1898 40 fil.
- Prietenul săteanului român (sfaturi). Gherla, 1895 60 fil.
  - Ţigani (schiţă istorică). Blaj, 1886 1 cor. 10 fil.
- ↳ *Popescu N. D.* Bătaia dela Călugăreni. Bucuresci, 1894 80 fil.
- Botezul de sânge. Bucuresci, 1892 60 fil.
  - Constantin Brâncoveanu. Braşov, 1894 80 fil.
  - Fata dela Cozia. Braşov, 1892 60 fil.
  - Juneţa lui Mihaiu Viteazul. Bucuresci, 1892 70 fil.
  - Meşterul Manole. Bucuresci, 1894 80 fil.
  - Peneş Curcanul. Bucuresci, 1892 70 fil.
  - Primul rănit. Bucuresci, 1894 60 fil.
  - Prisonerul dela Plevna. Bucuresci, 1889 70 fil.
  - Sentinela dela Griviţa. Bucuresci, 1894 70 fil.
  - Poveşti de Crăciun. Bucuresci, 1894.
- Speranţă Teodor D.* Anecdote populare. Bucuresci 2 cor.
- ↳ *Strajan M.* Manual de bunăcuviinţă. Craiova, 1895 80 fil.
- Til Buhoglindă nădrăvanul. Braşov. Tip. Ciureu 50 fil.
  - Til Buhoglindă nădrăvanul, cu cirile. Sibiu, W. Krafft 20 fil.
  - Trei fraţi gheboşi. Braşov. Tip. Ciureu 20 fil.
- Trimbiţoni N.* Trei muieri (anecdota). Braşov. Tip. Ciureu 20 fil.
- Un prietin al copiilor.* 100 istorioare morale. Braşov, 1892 60 fil.
- Viaţa şi fabulele lui Esop. Braşov, 1890. Tip. Ciureu. Sibiu, W. Krafft 60 fil.

Literatura frumoasă.

- Adamescu G.* Elocinţa română. Bucuresci, 1893. „Bibl. p. toţi“. Nr. 43 şi 44 leg. 1 cor. 4 fil.
- Scriitorii români. Bucuresci, 1893. „Bibl. p. toţi“. Nr. 85 leg. 72 fil.
- A. G. N.* Pălăria ceasornicarului. „Bibl. teatrală“ Nr. 6 50 fil.
- Alexandrescu Gr.* Fabule.
- Poesii şi fabule. Bucuresci, 1895 50 fil.
  - Prosă şi versuri. „ „ 56 fil.
- ↳ *Alexandri Vasile.* Ostaşii nostri. Bucuresci, 1888 80 fil.
- Prosă. Bucuresci, 1886 8 cor. 40 fil.
- Ardelean N. P.* Indienii sau pieile roşii. Bucuresci, 1877 1 cor. 32 fil.
- Baiulescu M.* Idil la ţară. Braşov. „Bibl. teatrală“. Nr. 2 80 fil.
- Un om buclucaş. Braşov. „Bibl. teatrală“. Nr. 4 80 fil.
- Babeş I.* Din plaiul Peleşului. Bucuresci, 1893 3 cor. 50 fil.
- Biblioteca copiilor. Braşov, 1897. Tip. Ciureu. Nr. 1—30 1 cor. 40 fil.
- Bodnărescu.* Scrierile lui Porumbescu 3 cor. 40 fil.
- Bolintinean D.* Legende istorice.
- Poesii. Iaşi 4 cor. 80 fil. 2 vol.
  - Prosa (vol. I). Iaşi 1 cor. 50 fil.
- Buticescu R. V.* „Dracul“. Cernăuţi, 1896 52 fil.

Campe H. I. Cuvinte de aur. Gherla, 1892 2 cor.

Carageale L. C. Teatru. Iași, 1894 2 cor. 50 fil.

— *Trei* novele. Bucuresci, 1892 1 cor. 44 fil.

✓ *Coșbuc G.* Balade și Idile.

— Fire de tort. Bucuresci, 1896 2 cor. 50 fil.

— Povestea unei coroane de oțel.

✓ *Creangă I.* Opere complete. „Bibl. p. toți“. Nr. 28—33 1 cor. 92 fil.

Culegeri literare. Bucuresci, 1891 3 cor. 40 fil.

Dogariu-Pița. Carte de cetire. Brașov, 1895 1 cor. 90 fil.

Donici A. Fabule. Iași 1 cor. 50 fil.

Dulfu P. Păcală, epopee comică.

Fabuliștii români, (fabule). Iași 1 cor. 40 fil.

✓ *Gane N.* Domnița Ruxandra. Iași, 1894 2 cor. 50 fil.

— Novele.

Georgescu M. P. Datoriile omului. Bucuresci, 1892 1 cor.

Groza C. A. Soartea țeranului. Bucuresci 1 cor. 40 fil.

Hodoș E. Schițe umoristice. Caransebeș, 1897 2 cor. 40 fil.

Hodoș Z. Întocmai (comedie). Caransebeș. „Bibl. noastră“ Nr. 7 28 fil.

Iarnik U. Bunica. Sibiu, 1885. „Bibl. Trib.“ Nr. 14 1 cor 20 fil.

Korolenko Vlad. Nuvele siberiane. Craiova, 1895 56 fil.

Lăpădat A. I. Încercări în literatură. Brașov, 1874 1 cor. 40 fil.

Legouve-Stăncescu. Părinții și copiii. Bucuresci, 1898 2 cor. 40 fil.

Lubbock. Întrebunțarea vieții. Bucuresci. „Bibl. p. toți“. Nr. 124 32 fil.

Marian S. Fl. Carmen Sylva. Bucuresci 1 cor. 40 fil.

— Satire poporane. Bucuresci, 1893 4 cor 40 fil.

Mărunteanu Gr. Biletul de tramvai. Brașov. „Bibl. teatrală“. Nr. 3 30 fil.

Missail. Constantin Negri. Bucuresci, 1877 2 cor.

✓ *Mureșan Andreiu.* Poesii. Sibiu, tipografia archidieceșană.

Nădejde Sofia. Novele. Iași 1 cor. 40 fil.

Neamțu Luisa. Copiii și amicii lor. Bucuresci 2 cor. 40 fil.

Negruțiu N. F. Nu mă uita. (Versuri funebre.) Gherla, 1895 90 fil.

Negruzzi C. Novele istorice.

— *Păcatele* tineretelor. 1 cor. 40 fil.

Nenițescu I. Pui de lei. Bucuresci, 1891 2 cor. 40 fil.

Niger R. și Tincu. Doamna Kiajna (dramă). Bucuresci 2 cor. 40 fil.

✓ *Odobescu A. I.* Doamna Kiajna.

— Michnea Vodă. Bucuresci, 1894 56 fil.

Onițiu Virgil. Carte de cetire. III. Brașov, 1893 2 cor. 50 fil.

— De toate. Brașov, 1897 1 cor. 40 fil.

Panțu I. C. Logofătul Mateiu. Brașov, 1887 1 cor. 20 fil.

Pârjol Stan. Moartea lui Mihaiu Viteazul (tragedie în 5 acte) 1 cor. 20 fil.

Popa G. Dr. Datorințe și drepturi. Arad, 1885 1 cor. 20 fil.

— Merinde dela școală.

✓ *Popea Ioan.* Caractere morale. Brașov, 1899. Tip. Mureșan 2 cor. 70 fil.

- Popea Ioan.* Carte de cetire (cl. I și II gimn) Brașov, 1897 3 cor. 20 fil.
- Pop, I. Reteganul.* Carte de cetire 1 cor. 50 fil.
- Popescu Iuliu.* Unde dai și unde creapă. „Bibl. teatrală“. Nr. 7 50 fil.
- Popovici I. Bănățeanu.* Din viața meseriașilor. București, 1895 88 fil.
- Riurean M. I.* Bunele exemple. București 1 cor. 20 fil.
- Cei doi frați. București, 1890 1 cor.
  - Cele două surori. București 1 cor.
  - Emigranții la Brasilia. București 1 cor.
  - Familia creștină. București 1 cor.
  - Inelul găsit. București 1 cor.
  - Istorioare pentru copii. București 1 cor.
- Riurean M. I.* Merloiul. București 1 cor.
- Mielul. București, 1892 1 cor.
  - Noue istorioare pentru copii. București 1 cor.
- Riurean M. I.* Opere alese (Franklin). București 1 cor. 20 fil.
- Ouele Pascilor. București 1 cor.
  - Privighitoarea. București, 1887 1 cor.
  - Rosa de Tannenburg. București, 1890 1 cor.
  - Trandafirul. București 1 cor.
  - Robinson Crusoe. Brașov. Tip. Ciurcu 70 fil.
  - Romeo și Iulietta. București, 1894 1 cor.
- Salzmann.* Cărticica furnicilor. București, 1894 1 cor. 40 fil.
- Simu G.* Cartea ilustrată. Gherla, 90 fil.
- Codrean. Gherla (Todoran).
  - Nopti de iarnă. Gherla (Todoran) 1 cor. 60 fil.
- Sion G.* Una sută una (101) fabule. Brașov, 1892 1 cor.
- Speranță D. Th.* Anecdote. București 7 cor. 42 fil. 3 vol.
- Proză. (Vol. I). București, 1893 2 cor. 40 fil.
- Stăncescu D.* Crâmpoie. București, 1897 2 cor.
- Stefanelli.* Loango, povestire. Suceava, 1886 1 cor. 20 fil.
- Stoenescu M. T.* Aron Vodă. Brașov, 1892 80 fil.
- Stefan cel Mare. Brașov, 1892 1 cor. 40 fil.
- Stugau.* Arta de a trăi. Brașov, 1893 1 cor.
- Swintochowsky.* Din viața poporului. Craiova, 1895 56 fil.
- Sylva Carmen.* Bate la ușa. București, 1887 2 cor. 40 fil.
- De prin veacuri. București, 1895 56 fil.
  - Cuvinte sufletesci. București, 1888 2 cor. 90 fil.
  - Novele (trad. de Gion) 5 cor. 40 fil.
  - Poveștile Peșelui. București.
- Slavici I.* Novele din popor. București, 1892 4 cor. 90 fil.
- Tanco.* Numerii 76 și 77 (novelă).
- Tolstoi L.* Stăpân și slugă. București 70 fil.
- Trocaru.* Vecinătatea periculoasă. Brașov, 1889 90 fil.

- Vlaicu A. Virginia.* Trei doctori. Braşov. „Bibl. teatr.“ Nr. 5 80 fil.
 Vânătoarea după carne de om. Braşov. „Bibl. popor.“ Nr. 15 50 fil.
Vlahuţă A. În viltoare. Tirgu-Jiu, 1896 1 cor. 80 fil.
Vulcan Iosif. Soare cu ploaie. „Bibl. teatr.“ Nr. 1 70 fil.
Washington. Pribeagul îndrăgostit. Orade, 1897.
Wildenbruch. Doi trandafiri. Bucuresci 64 fil.
Xenopol N. Hatirul. Bucuresci 1 cor. 40 fil.
Zamfirescu. Frica (novelă). Bucuresci 72 fil.
Vulcan P. Lilice dela Pind. Tirgu-Jiu 2 cor. 40 fil.
Andersen. Povestiri alese. „Bibl. p. toţi“. Nr. 1 32 fil.
 — Carte de chipuri fără chipuri. „Bibl. p. toţi“. Nr. 100 32 fil.
Gogol N. Vecinii. „Bibl. Trib.“ Nr. 27 24 fil.
Michelet I. România, Roma, Pizza. „Bibl. p. toţi“. Nr. 8 32 fil.
„Inocenţiu Micu Clain“ (traducere). Tragedia calvarului. Sibiiu. „Tipografia“
 2 coroane.
Onişor Victor (trad.) Castelul din Carpaţi. Sibiiu. „Tipografia“.

Istorie și Geografie.

- Alexi A. P. Dr.* Răselul oriental ilustrat. Graz, 1878. Cieslar.
Andreiaş G. Amintiri din resboiul austro-german dela 1866. (Românii în oștirea austriacă). Bucuresci, 1892.
Aricescu C. D. Istoria revoluției române dela 1821. (Revoluția lui Tudor). Craiova, 1874.
Bachelin L. (trad. de Stăncescu D.) Castelul Peleş, schiță istorică și descriere a castelului dela Sinaia. „Bibl. p. toţi“. Nr. 9 32 fil.
Bălan Iosif. Iancu de Hunyad. Caransebeş. (Bibl. noastră. Nr. 2) 28 fil.
Bălcescu N. Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul, ed. II. Bucuresci, 1887 3 cor. Trei părți.
Baritiu G. Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 ani din urmă. Sibiiu, W. Krafft, 1888—1891. Trei vol.
Bârseanu A. Învățămintele din viața metropolitului Șaguna. Braşov. Tip. Mureşan 64 fil.
Bartolomeiu I. Schițe istorice și culturale de pe teritorul fostului reg. c. r. grăniț. Nr. 13 rom. bănăţean. Caransebeş, 1892 80 fil.
Bianu I. C. Viața și activitatea lui Samuil Clain Micul de Sadu. Bucuresci, 1876.
Bibicescu. 1848 în România. Bucuresci. 1898 1 cor. 40 fil.
Brânzeu N. Școalele din Blaj. Sibiiu, 1899. Soc. „Tipografia“ 2 cor.
Brote P. Libera comună Reşinar. (Schiță istorică). Sibiiu, 1878.
Bulcu Teodor. Schițe din Italia. Gherla, 1898 2 cor.
Buzoian G. T. Cugetări asupra popoarelor vechi. Bucuresci. „Bibl. pentru toţi“. Nr. 87 și 95 1 cor. 4 fil.
 — Egiptul. „Bibl. p. toţi“ Nr. 72 32 fil.
Cărpinişan N. Monografia Rêhăului. Sibiiu, 1897.

- Comanescu*. Studiu istoric-statistic asupra Românilor din Codlea.
- Costin Miron*. Letopisețul țării Moldovei 70 fil.
- Dimitrescu Mich. căpit.* Amintiri și episoade din resboiul pentru independență. București. 1 cor. 50 fil.
- Frâncu T. și Candrea G.* Români din Munții Apuseni (Moții). București 1888.
— Rotacismul la Moți și la Istrieni. București, 1886.
- Georgescu St.* Memorii din timpul resboiului din 1877—78 1 cor. 50 fil.
- Georgescu M. P.* Cristofor Columb. București 1 cor.
- Griselini Fr.* trad. de *Dreghici M.* Descrierea Bănătuului. Timișoara, 1881.
- Grube A. W.* trad. de *Petrescu Nic. Petra.* Biografii romane. Sibiu, 1878.
- Hașdău B. P.* Ion Vodă cel Cumplit. București, 1894.
- Heliade I. Rădulescu.* Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele dela 1848. București. 1893.
În mijlocul ghețurilor (Pol. nord.) București, 1898 2 cor. 50 fil.
- Iäger Oscar*, (trad.) Istoria Romanilor. București 1885.
- Ionescu-Gion.* Din istoria Fanarioților. București, 1891.
- Ionescu Nicol.* Despre împărăția româno-bulgară (conferență). București, 1888.
- Kotzebue.* Din Moldova. București 2 cor. 40 fil.
- Liuba S. și Iana A.* Topografia satului și hotarului Maidan, etc. Caransebeș 1895 2 cor. 40 fil.
- Mahaffy*, trad. de *L. T.* Antichitatea greacă. „Bibl. p. toți“. Nr. 27 32 fil.
- Maior Petru.* Istoria pentru începutul Românilor în Dacia. Edit. Societății „Petru Maior“. Budapesta, 1883.
- Melidon G. R.* Istoria națională pentru popor. București, 1876.
Memoriile regelui Carol I al României. București, 1892.
- Milescu Sp. N.* Cronica prescurtată a Românilor.
Minunile universului. „Bibl. p. toți“. (Nr. 67, 68 și 69) 48 fil.
- Moldovan Silvestru.* Țara noastră. Descrierea părților Ardealului dela Murăș spre miadăși și Valea Murășului. Sibiu, 1894 2 cor.
— Zarandul și Munții-Apuseni ai Transilvaniei. Sibiu, 1898 2 cor.
- Moldovan Vasile.* Memorii din 1848—9. Brașov, 1895.
— Monumente naționale. Mănăstiri și biserici ortodoxe. București, 1882 2 volume.
- Morar Constantin* (trad.) Istoria lumii, întocmită pentru folosul poporului român. (Popoarele orientale).
- Muntean Ioachim.* Monografia comunei Gurariului. Sibiu, 1896 80 fil.
- Neculcea I.* Letopisețul țării Moldovei 80 fil.
- Negruzzi I.* Aprodul Purece. Sibiu, 1881. W. Krafft 10 fil.
- Odobescu A. I.* Moții și Curcanii. București. 1890.
Orașul București. (Retip. din „Enciclopedia Rom.“) Sibiu. W. Krafft 1898 1 cor.
- Pop Nic.* Schiță din istoria Brașovului, cu specială considerare la Români, Brașov, 1883.

- Popea Nic.* Memorialul arhiep. și metrop. Andreiu baron de Șagună. Sibiiu, 1889 Tip. archidieceșană 2 cor. 60 fil.
- Vechea metropolie ortodoxă română a Transilvaniei. Sibiiu. Tipografia archidieceșană 3 cor.
- Popescu N. D.* Istoria resbelului ruso-româno-turc. București, 1879 2 vol. Raportul lui Avram Iancu. prefect, despre faptele oastei populare, care a stat sub comanda lui în 1848/9. Raporturi-două, ale doi prefecti (Axente Sever și Balint), dela 1848/9. Sibiiu, 1884 30 fil.
- Rieger Francisc* Colonelul David baron Ursu de Margina la Solferino și Lissa. Brașov. Tip. Mureșan 80 fil.
- Riurean M. I.* Cristofor Columb. București 1 cor. 50 fil.
- Rosetti V.* Amintiri istorice 2 cor. 40 fil.
- Roth R.* (trad. de *Andreiu Bârseanu*). Călătoria lui Stanley prin Africa centrală. Brașov 1 cor. 20 fil.
- Secula S. S.* Românii în revoluția lui G. Doșa.
- Sevastos E. D.* Călătorii în Țara românească. Iași, 1888.
- Simu Romul.* Monografia comunei Orlat. Sibiiu, 1895 50 fil.
- Slavici Ioan.* O sută de ani. Sibiiu. „Bibl. Trib.“ Nr. 47 16 fil.
- Stăncescu D.* Din biografiile oamenilor celebri. „Bibl. p. toți“. Nr. 26 32 fil.
- Străjan M.* Începutul renascerii naționale prin școli. Craiova, 1891.
- Șuluțu Iosif St. de Cărpiniș.* O lacrimă ferbinte și Memorii. Sibiiu, 1877—1883 și 1899. Vol. II, III, V și VI 5 cor. 70 fil.
- Biografia lui Iancu. Sibiiu, 1898 1 cor.
- Tocilescu Gr. G.* Țăranul român, studiu asupra istoriei sociale, morale, politice, etc. ale claselor muncitoare din România în trecut și în prezent. București, 1879.
- Turcu I.* Escursiuni pe munții Bârsei. Brașov, 1896 2 cor. 40 fil.
- Costin Miron*, opere complete publicate de *V. A. Urechiiă*. București, 1886—88 2 volume.
- Urechiiă V. A.* Istoria culturii naționale. București, 1892 2 volume.
- Istoria Românilor (biografii). București, 1867, ed. VIII.
- Urechiiă Gr.* Domnii Țerii Moldovei. 50 fil.
- Văcărescu.* Luptele Românilor 1877/8 București, 1887 4 cor. 60 fil.
- Viorescu L.* O icoană a Moldovii din 1851. București 4 cor. 40 fil.
- Wilkins A. S.* Antichitatea romană. „Bibl. p. toți“. Nr. 14 32 fil.
- Xenopol A. D.* Istoria Românilor din Dacia traiană. Iași, 1885—1893. (ediție populară. „Bibl. Șaraga“) 12 cor. 12 vol.
- Lecca G. O.* Istoria Țiganilor. Caransebeș. „Bibl. noastră“ Nr. 8 și 9 56 fil.
- Neculcea I.* Letopisețul țerii Moldovei. București, 1894 80 fil.
- Coșbuc G.* Resboiul nostru pentru neatarnare. București.
- Sion G.* Georgiu Lazar. București, 1871 1 cor.
- Ispirescu P.* Istoria lui Mihaiu Viteazul. București, 1885 60 fil.

Științele naturale.

- Baraș Iuliu.* Minunile naturii. București. St. Sava. 1852 3 volume.
- Gastinau.* Geniile științei și industriei (biografii). „Biblioteca pentru toți“. (Nr. 91) 32 fil.
- Huxley Th.* Noțiuni asupra științelor (traducere). „Bibl. p. toți“. (Nr. 41) 32 fil.
- Istrati C. Dr.* Chemia populară. București, 1892 2 cor. 40 fil.
- Xavier de Maistre.* Călătorii împrejurul odăii mele. „Bibl. pentru toți“ (Nr. 22) 56 fil.
- Minunile universului. „Bibl. p. toți“. (Nr. 67, 68 și 69) 96 fil.
- Pultitz.* Ce povestesc pădurea. „Bibl. p. toți“. (Nr. 86) 32 fil.
- Stamati Const. Ciurea.* Istoria unui țințar. Cernăuți, 1891. Tip. Eckhardt.
- Urechia V. Dr.* Dușmanii noștri. „Bibl. p. toți“. (Nr. 46) 32 fil.
- Morand.* Introducere la studiul științelor fizice. „Bibl. p. toți“ (Nr. 112 și 113) 64 fil.

Medicină, Igienă.

- Bianu V. Dr.* Igiena omului după etate și în special Igiena primei copilării. București, 1894.
- Cătană G.* Omul (noțiuni de anatomie). Gherla, 1893 90 fil.
- Codrescu C. Dr.* Compendiu de igienă generală și aplicată. Bêrlad, 1880.
- Crăinicean Dr.* Higiena țeranului român, carte premiată de Academia română. București, 1897.
- Elefterescu Em. Dr.* Igiena populară, Caransebeș, 1892.
- Erdélyi St. Dr.* Necroscopul român, un vade mecum pentru vizitarea morților. Orăștie, 1897.
- Felix I. Dr.* Igiena elementară pentru școlile primare. București.
- Fêtu An. Dr.* Manual de medicină practică populară. Iași, 1881.
- Fiiala L. Dr.* Cunoștințe igienice populare după Dr. Hoeber. București, 1896.
- Hippolyte-Meurir,* trad. de *Dimitriade C.* Doctorul poporului. București, 1873, ed. II.
- Istrati Dr.* O pagină din istoria contemporană a poporului român dela țară.
- Ionescu-Buzeu Dr.* Micul magazin de medicină populară. București, 1892.
- Kneipp Seb.* Cura de apă rece. București. 3 cor. 50 fil.
- Sfaturi pentru copii. București. 2 cor. 50 fil.
- Manolescu N. Dr.* Higiena țeranului român, carte premiată de Academia română. București, 1897.
- Neagoe St. Dr.* Despre pelagră.
- Păunescu Ch. Dr.* Elemente de igienă publică și privată. Ploiești, 1879 2 cor.
- Poppescu N. Dr. Takeanu.* Elemente de igienă individuală și cosmică. Galați, 1881.
- Severeanu C. D. Dr.* Medicina populară, povește date mamelor de familie, infirmierilor, etc. București, 1880 3 cor.
- Stoica Simeon.* Dietetica populară Brașov. Tip. Mureșan 1 cor. 70 fil.
- Higiena copilului, carte premiată de Asociațiune. Sibiu 30 fil.
- Tractatul boalelor acute infectoase. Sibiu, 1891 2 cor.

Volcinski I. Dr. Moșitul, manual pentru moașe. Cernăuți, 1883.

Vuia G. Dr. Higiena poporală cu privire la țăranul român. Orșova, 1888, ed. II. 2 cor.

Literatura economică.

Albani Niculae. Prăsirea rațională a galițelor. Făgăraș, 1894 1 cor.

Alexandrescu Dum. Cele mai principale boale de animale și vindecarea lor. București.

Aluș G. Societăți de cumpătare. Sibiu, 1898. Soc. „Tipografia“ 1 cor. 40 fil.

Aurelian P. S. Manual de agricultură pentru clasele primare 1 cor.

Avram N. Despre legume. Arad, 1880 1 cor. 68 fil.

✓ *Baciu I.* Îndreptar practic în economia rurală. Sibiu 1895 Soc. „Tipografia“ 2 cor. 50 fil.

Baiulescu B. Meseriile între Români. Sibiu, 1884 1 cor.

Bărbulescu E. Instrucțiune în afacerile dărilor de beaură, consum și vânzare pentru vin, bere, carne, etc. Timișoara 24 fil.

✓ *Brote Eugen.* Ținerea vitelor. Sibiu. Soc. „Tipografia“ 24 fil.

— Trifoiul. Sibiu. Soc. „Tipografia“ 24 fil.

Comșa Demetriu. Pomăritul cu deosebită privire la grădina școlară. Sibiu 2 cor.

Cornea Basiliu. Veterinar de casă pentru vite cornute, oi, capre și rimători. Gherla. Tip. diecesană 1 cor. 60 fil.

Cuza A. C. Meseriașul român 2 cor. 20 fil.

Degan Augustin. Curs de stupărit. Sibiu, 1887 1 cor.

✓ *Dimian Constantin.* Stupăritul. Brașov, 1897 2 cor.

Dopp Elie. Comasările, îndreptar practic. Sibiu, 1895 80 fil.

Economia agriculturală și despre poliția rurală. Budapesta, 1894 80 fil.

Economia domestică (curs elementar pentru cl. IV prim.) București, 1892 1 cor. 20 fil.

Georgescu Ioan. Cartea plugarilor. Gherla. Tip. „Aurora“ 50 fil.

G. U. P. Influența bunei stări materiale. București, 1885 2 cor. 40 fil.

Halip G. Vinuri din poame. Cernăuți, 40 fil.

Maior G. Dr. Agricultura (Agrologia, Fitotechnia și Zootechnia). Brașov și București. 21 cor.

Moga V. S. Cultura cartofului. București 40 fil.

— Micul manual de viticultură și de fabricarea vinului, pentru școalele primare. București 1 cor.

Muntean M. Legea veterinară și boalele contagioase. Sibiu 1 cor. 60 fil.

Negruțiu I. F. Grădina de legume. Blaj, 1898 50 fil.

O asociațiune de învățători. Curs elementar de econ. domestică. București. 80 fil.

Ordean I. S. Cultura hemeiului. București, 1892 60 fil.

Pop Stefan. Economia rurală Blaj, 1881 5 cor.

Porcolab Carol. Păzitorul de pădure. Timișoara, 1892 4 cor.

Riurean M. I. Conferență despre economie. București 1 cor. 20 fil.

✓ *Simu Romul.* Cartea stuparilor săteni. Sibiu. Soc. „Tipografia“ 70 fil.

Vancu P. Vieritul. Arad 1 cor. 20 fil.

Nr. 184—1900.

Proces verbal

din 8 Martie 1900. Ședința ordinară a comitetului central al Asociațiunii.

Președinte: Dr. Ilarion Pușcariu. — Notar: Dr. Ilie Beu. — Membrii prezenți: Zacharia Boiu, Parteniū Cosma, Ioan Crețu, Dr. Ilie Dăian, Dr. Corn. Diaconovich, Georgiu Maxim de Hőchstenberg, Ioan Papiu, Ioan Popovici, Dr. Eusebiu R. Roșca, Ios. St. Șuluțiu, Onoriu Țilea și Nicolau Togan.

40. Cu verificarea procesului verbal al ședinței de ađi

Se încredințează domnii: Zacharia Boiu, Dr. Corneliu Diaconovich și Ioan Papiu.

41. (179—1900). Secretarul I raportează despre lucrările săvırșite de birou în cauza *loteriei „Casei naționale“*.

De raportul secretarului I se ia act.

42. (1—1900). Secretarul I raportează, că în sensul conclusului Nr. 283 din 7 Decembre a. tr. biroul a publicat sub Nr. 1028—1899 un apel pentru rescumpărarea *felicităților de anul nou* în favorul fondului Casei naționale, în urma căruia au intrat la cassa Asociațiunii în total 188 rescumpărări în suma de cor. 704·10 (față cu 62 rescumpărări în suma de cor. 267·60 din anul trecut). Biroul a publicat consemnarea rescumpărărilor în o mică publicațiune festivă, pentru care a primit mici bucați literare dela dnii Ios. Vulcan, I. cav. de Pușcariu și Mih. Străjan, și care publicațiune a fost trimisă pe ăiua anului nou tuturor contribuenților.

Se ia act.

În vederea bunei primiri, ce a întimpinat-o inițiativa luată de Asociațiune pentru rescumpărarea *felicităților de anul nou* în favorul instituțiunilor culturale și de binefacere, și a sumelor însemnate, ce au intrat în urma acestor răscumpărări atât la cassa Asociațiunii cât și la alte așezăminte culturale romănesci, biroul se însărcinează a lua la timpul său dispozițiunile necesare pentru continuarea rescumpărărilor.

43. (146—1900). Secretarul I raportează, că termenul *concursului literar* pentru un premiu de 500 coroane și cu subiectul „Istoria instituțiunilor culturale ale Romănilor din Ungaria și Transilvania dela 1848—1898“, — publicat la 26 Ianuarie 1899 sub Nr. 9, a expirat la 31 Decembre 1899 și că la acest concurs a intrat o singură lucrare, însă aceasta a sosit abia la finea lui Februarie a. c. și nu corespunde nici după formă nici după cuprins condițiunilor concursului.

Se publică din nou concurs pentru un premiu de 500 coroane, care se va decerne celei mai bune lucrări asupra vr'unui subiect din istoria instituțiilor culturale ale Românilor din Ungaria și Transilvania, și anume asupra instituțiilor de învățământ ori asupra societăților sau altor întreprinderi și așezăminte culturale române din patrie. La concurs vor fi admise numai lucrări în extensiune de cel puțin 10 coale de tipar 8° mare, cari vor cuprinde o expunere critică a dezvoltării instituțiilor de cari se ocupă, și vor arăta atât rezultatele realizate cât și condițiunile și piedecile activității acelor instituțiuni.

Censurarea lucrărilor, ce vor intra la concurs, se va face prin o comisiune compusă din 5 membri aleși de comitetul central. Decernerea premiului se va face prin comitetul central după ascultarea raportului comisiunii.

Manuscriptele se vor provedé cu o devisă și un plic, care să cuprindă numele și adresa autorului, se vor scrie în caiete de format 4°, pe o singură față a foilor, și se vor trimite la adresa sediului Asociațiunii în Sibiiu, str. Morii Nr. 8, cel mult până la 30 Iunie 1901.

Lucrarea premiată se va tipări pe spesele Asociațiunii în cel puțin 1000 ex., din cari 500 ex. trec în proprietatea autorului.

44. (1058—1899). Secretarul I raportează, că în urma *concursului literar* publicat la 2 Novembre a. tr. sub nr. 940 pentru scrieri populare, cari să se publice în *Biblioteca poporală a Asociațiunii*, dl T. V. Păcățianu a înaintat o scriere intitulată: „Economisarea“ și lucrată cu întrebuințarea ideilor economistului englez Samuel Smiles, scriere care atât după subiectul ce tractează, cât și cu privire la modul de expunere și la limbă corespunde pe deplin scopului avut în vedere cu proiectata bibliotecă poporală.

Pentru censurarea scrierii prezentate de dl T. V. Păcățianu se exmite o comisiune de trei în persoana dlor Iosif St. Șuluțiu, Dr. Eusebiu R. Roșca și Onoriu Tilea, care fără a aștepta expirarea concursului publicat la 2 Novembre 1899, să înainteze deja în ședința proximă o propunere cu privire la tipărirea scrierii înaintate în „Biblioteca poporală a Asociațiunii“. În cas de admitere lucrarea dlui Păcățianu se va tipări cu ortografia usitată în publicațiunile Asociațiunii în 2000 ex. în contul fondului G. Barițiu și sub supraveghierea autorului. Premiul stabilit în concursul literar Nr. 940—1899 se va libera după terminarea tipării.

45. (138—1900) Judecătoria cercuală prin hârtia sa Nr. Ö 31/3 din 29 Ianuarie a. c. aduce la cunoștință, că testamentul fostului jude de tribunal *Ioan Bădilă*, repositat în 1 Ianuarie a. c., s'a publicat în 27 Ianuarie a. c. Prin acest testament au fost numiți eredi universali ai repositatului doamnele Ana Moga n. Bologa și Maria Dima n. Bologa, iar legatari archidieceasa gr. or. din Sibiu și „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“.

Spre scire. În legătură se dispune, ca suma de fl. 200 pentru cupoanele scădute la 1 Ianuarie a. c. din „Fundațiunea Ioana Bădilă și Iohanna Moldovan n. Farkas întru memoria lui Demetriu Moldovan“, al cărui usufructuar a fost fericitul Ioan Bădilă, să se predee numiților eredi universali.

46. (121—1900). Dl Dr. Ilarion Pușcariu, archimandrit și vicepresident al Asociațiunii, aduce cu data 13 Februarie, a. c. la cunoștința comitetului central, că pertractându-se în 12 Februarie a. c. la notarul public Gabr. Zăgoni *rēmasul testamentar al fericitului Ioan Bădilă*, dînsul a reprezentat Asociațiunea și în numele ei a primit dela dna Ana Moga n. Bologa, unul dintre eredi universali, 4 acțiuni de ale institutului „Albina“ împreună cu cupoanele pe 1899 ca legat testamentar făcut de repositatul ca adaus la „Fundațiunea Ioana Bădilă și Johanna Moldovan n. Farkas întru memoria lui Demetriu Moldovan“.

De comunicatul dlui vice-president se ia act cu aprobare. Primirea acțiunilor este a se confirma dnei Ana Moga n. Bologa.

47. (122—1900). Dl *Gabr. Zăgoni*, notar public în loc, cere cu data 13 Februarie a. c. a i-se asemna suma de fl. 38.90, adică jumătate din competențele sale după *lăsămîntul fundatoarei Ioana Bădilă*. Ceealaltă jumătate a competențelor a solvit-o repositatul Ioan Bădilă.

Suma de fl. 38.90 se asemează spre a se solvi dlui Gabr. Zăgoni în contul venitelor „Fundațiunii Ioana Bădilă și Johanna Moldovan n. Farkas întru memoria lui Demetriu Moldovan“.

48. (123—1900). Direcțiunea despărțemîntului „*Bocșa*“ înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 3 Februarie a. c. Se remarcă:

1. Depărțându-se dl Axente Mureșan de pe teritoriul despărțemîntului, în locul dînsului s'a ales cassar al despărțemîntului dl Nic. Vulpe.

2. S'a luat act de comunicatul, că disertația „*Valorarea Poamelor*“ de P. Ieremia s'a tipărit în 200 ex. pe spesele dlui I. Budințanu, directorul cercual, și s'a decis, ca banii, ce vor încurge din vinderea broșurei, să se împartă ca donațiune în despărțemînt.

3. S'a luat cu plăcere spre scire raportul tovrășiei din Ramna care s'a ocupat cu exportul de prune.

Procesul verbal se ia spre scire cu aprobarea concluzelor, în deosebi se aprobă alegerea dlui N. Vulpe de cassar al despărțământului.

49. (155—1900). Direcțiunea despărțământului „Brașou“ înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 2 Februarie a. c. În această ședință s'au pertractat afaceri curente, s'a luat act de mai multe donațiuni pe sama bibliotecelor populare, s'a decis a se începe o nouă serie de biblioteci populare și a se iniția înființarea de agenturi în comunele Țințari și Vlădeni, de curând alăturate la acest despărțământ.

Procesul verbal se ia spre scire și concluzele aduse se aprobă.

50. (156—1900). Direcțiunea despărțământului „Zernești“ înaintează *procesul verbal* al ședinței comitetului cercual din 26 Februarie a. c. Din acest proces verbal se relevează, că cu conducerea afacerilor despărțământului până la proxima adunare cercuală s'a încredințat în calitate de vice-president dl Ioan Dan, protopop onorar, și dlui N. Garoiu i s'a exprimat mulțămîță protocolară pentru excelențele servicii prestate Asociațiunii.

Spre scire.

51. (158—1900). *Direcțiunea școlii civile de fete* înaintează *procesul verbal* al conferenței corpului didactic dela 21 Februarie a. c. În aceasta conferență s'au pertractat afaceri curente și s'a luat act, că ivindu-se cazuri nouă de scarlatină, la întrevinirea medicului orășenesc au trebuit prelegerile din nou sistate pe timpul dela 21 Februarie până 7 Martie a. c.

Spre scire.

52. (173—1900). Dl Dr. *Zosim Chirtop*, avocat în Câmpeni, trimite cu data 5 Martie a. c. suma de 1314·28 coroane încassată dela cumpărătorii realităților lui *Avram Iancu*, și raportează detaiat despre încassările făcute și despre sumele restante.

Primirea sumei de 1314·28 coroane se confirmă și raportul dlui Dr. *Zosim Chirtop* se ia spre scire. În legătură se decide, ca toate sumele ce au încurs și vor mai încurge din vinderea realităților lui *Avram Iancu* să se administreze separat sub numirea „Averea lui *Avram Iancu*“. Iar la timpul seu, adecă când se va finaliza vinderea realităților lui *Avram Iancu*, se va face raport cătră adunarea generală în înțelesul concludului Nr. 113 din 12 Iulie 1897.

53. (170—1900). Secretarul II raportează, că din broșura „*Biografia lui Avram Iancu*“ de *los. St. Șuluțiu*, donată de autor Asociațiunii cu scopul, ca prețul ei să se alătore la averea rămasă de *Avram Iancu*, s'au vîndut 773 exemplare, pentru cari a încurs suma de fl. 386.65. (Exemplare ne-

vândute mai sunt 108.) Această sumă se administrează împreună cu fondul general.

Suma de fl. 386-65, precum și sumele, ce vor mai incurge din vinderea broșurilor încă disponibile se alătură la sumele încurse din vinderea realităților lui Avram Iancu și se va administra în conformitate cu concludul anterior.

54. (114—1900). În despărțământul „Năsăud“ s'au înscris membri ordinari noi domnii: *Petru Tofan*, învăț. pens., și *Ignat Seni*, învățător.

Dnii amintiți se declară membri ordinari ai Asociațiunii.

55. (117 și 152—1900). Și-au achitat întreagă taxa de membri pe viață dnii *Nicolau Stupariu* din despărțământul „Oravița“ și *Moise Moșoiu* din despărțământul „Zernesci“.

Domnii amintiți sunt a se prevedé cu diploma prescrisă.

56 (149—1900). Dl *Dr. Augustin Bunea*, canonic, transpune 4 acții „Arieșana“ ca taxă de membru fondator; iar dl *Dr. Vasile Hossu*, canonic, trimite alte 2 acții „Arieșana“ ca taxă de membru pe viață. Se observă, că ambii domni au fost declarați membri pe viață prin concludul Nr. 301 din 21 Decembre 1899.

Dl *Dr. Augustin Bunea* se declară membru fondator al Asociațiunii. Ambii domni se prevedé cu diplomele corăspun-dătoare.

57. (102, 107, 125, 131, 132 și 135—1900). Se prezintă *rapoar-tele anuale pe 1899* înaintate de directorii despărțământelor „Bocșa“, „Mediaș“, „Hida-Huedin“, „Sighișoara“, „Năsăud“ și „Șimleu“.

Spre scire.

58. (161—1900). Secretarul II prezintă hârtia Nr. 7906 ddo 1 Decembre 1899 a tribunalului regesc din Alba-Iulia, prin care se comunică sentința adusă în *procesul lui Tit Liviu Albini* pentru colecta întreprinsă cu scopul de a ridica un monument lui *Avram Iancu*, respective pentru delapidare.

Se ia act.

59. (180—1900). Bibliotecarul aduce la cunoștință, că ereții uni-versali ai reposatului Ioan Bădilă, doamnele *Ana Moga* și *Maria Dima născute Bologa*, au dăruit pe sama bibliotecii Asociațiunii 47 opere în 109 volume, între cari unele foarte prețioase.

Pentru frumoasa donațiune comitetul central exprimă mulțămăta sa doamnelor *Ana Moga* și *Maria Dima născute Bologa*.

60. (127 și 160—1900). Dl *G. Lupu*, învățător în Bucium-Poeni, cere cu data 11 Februarie a. c. a se dăruî cărți pentru nou înființata bibliotecă din numita comună. Asemenea cerere înaintează cu data 25 Februarie a. c. și comitetul „*Reuniunii pentru biblioteca populară*“ din *Viștea inferioară*.

De oare-ce publicațiunile Asociațiunii sunt în primul rând pentru instituțiunile sale, cererile amintite se vor considera numai în cazul, când în ambele comune s'ar înființa agenturi de ale Asociațiunii și bibliotecile existente s'ar declara ale acestora.

61. (130—1900). Dl *Demetriu Bardosi*, locotenent, dăruiesce 25 ex. din „Regulamentul de serviciu, partea I și III., pentru scoalele de șarge ale armatei comune ces. și reg. și ale honveșimei reg. ung.“, pentru a se distribui bibliotecelor populare ale Asociațiunii.

Donațiunea se primesce cu mulțămită.

D. u. s.

Dr. *Ilarion Pușcariu*, m. p., vice-președinte. — Dr. *Beu* m. p., secretar II. — S'a verificat. Sibiu, în 13 Martie 1900. *I. Papiu* m. p., *Dr. C. Diaconovich* m. p., *Z. Boiu* m. p.

DIN DESPĂRȚEMINTE.

Desp. „Brașov“. În decursul an. 1899 comitetul cercual a continuat cu lucrările începute în an. anterior, anume a căutat: 1. să înmulțească numărul membrilor Asociațiunii; 2. să organizeze desp., continuând cu înființarea și reorganizarea agenturilor; 3. să înmulțească numărul bibliotecelor populare, și 4) să respândească cultura în sinul poporului din acest desp. prin ținerea câtorva prelegeri publice.

1. În ce privește *numărul membrilor*, la finea anului 1898 erau în desp. 2 membri fondatori, 8 pe viață, 75 ordinari și 77 ajutători. Dintre membrii fund. a repausat *Diamandi Manole*, dintre cei pe viață *I. Bran de Lemeni* și *Valeriu Bologa*, dintre cei ordinari *Onisim Bontoiu* și *Ioan Seniuce*. Dintre membrii ordinari doi s'au mutat de pe teritorul desp. și astfel au rămas: 1 m. fund., 6 pe viață, și 71 ordinari.

În decursul anului 1899 s'au înscris 8 membri ordinari noi, și 117 membri ajutători. Starea presentă este: 1 membru fondator, 6 pe viață, 79 ordinari, și 117 ajutători. Dintre membri ordinari și-au achitat taxele pe 1899: 2 direct la cassa centrală, 73 la cassa desp., 4 restanțieri.

2. Numărul *agenturilor* înființate până la finea anului 1898 era 7. În decursul anului expirat comitetul cercual a mai înființat 8 și anume: în *Satulung* (biserica Sfinților Arhangeli), *Bod*, *Sân-Petru*, *Râșnov*, *Cri-*

stian, Braşov-Tocile, Preşmer şi Dârste (ceasta din urmă numai în 2 Ianuarie v. a. c.), aşa că de present în desp. Braşov sunt 15 agenturi. Dintre agenturile vechi mai multă activitate au dezvoltat cele din Braşov-vechiu, Ghimbav, Feldioara, Măeruş şi Herman.

3. Convins fiind, că *bibliotecile populare* sunt unul din mijloacele cele mai însemnate pentru respândirea culturii în sinul poporului, comitetul cercual şi-a dat toate silinţele să înmulţească cât se poate mai mult numărul acestor biblioteci şi să le înzestreze cu cărţi cât se poate mai bune. Deoarece-ce însă numărul cărţilor în adevăr potrivite pentru popor la noi nu este aşa mare, comitetul, urmând mai departe cu sistemul bibliotecelor ambulante, inaugurat în anul premergător, n'a putut alcătui deocamdată decât 2 biblioteci nouă, iar 4 biblioteci le-a repetat după cele înfiinţate mai înainte. Acest desp. posedă de present 10 bibl. populare, dintre cari în decursul anului 1899 s'au înfiinţat următoarele:

Bibl. Nr.	V	cu 101 vol.	în preţ de 230 cor.	06 fil.	care se află în Braşov-Tocile.
" "	VI	" 93	" " " "	161 " 78	" " " " " " vechiu.
" "	I b.	" 82	" " " "	113 " 72	" " " " " Măeruş.
" "	II b.	" 90	" " " "	144 " 38	" " " " " Herman.
" "	III b.	" 90	" " " "	136 " 60	" " " " " Preşmer.
" "	IV b.	" 90	" " " "	137 " 36	" " " " " Dârste.

Dintre cele vechi:

" "	I a.	cu 80 vol.	în preţ de 96	" 78	" " " " " Ghimbav.
" "	II a.	" 109	" " " "	162 " 52	" " " " " disponibilă.
" "	III a.	" 80	" " " "	128 " 40	" " " " " Cristian.
" "	IV a.	" 88	" " " "	136 " 38	" " " " " Feldioara.

Toate aceste biblioteci se află aşezate în dulapuri uniforme, în preţ de câte 18 cor., şi sunt provădute cu câte 2 cataloage, dintre cari unul este predat agenturei, iar altul se păstrează la comitetul cercual. Sistemul bibliotecelor ambulante s'a afirmat până acum în modul cel mai favorabil în desp. acesta. Cetitorii unei biblioteci aşteaptă cu nerăbdare sosirea biblioteci următoare şi de obicei predarea unei nouă biblioteci este împreună cu o mică serbare populară, împreună cu vorbiri, cântări şi declamaţiuni.

Progresul realizat în a. trecut în privinţa bibliotecelor populare este a se mulţămii în cea mai mare parte acelor prea stimate persoane, cari au dat mână de ajutor parte cu bani parte cu cărţi, dintre cari merită o deosebită amintire tinerii meseriaşi români din Braşov-Tocile, cari au contribuit pe seama bibliotecelor popor. întreg venitul de 219 cor., 78 fil. al unei producţiuni, d-nii I. G. Bibicescu şi I. Calinderu, cari au dăruit un număr însemnat de cărţi, dl G. Pitiş, care a dăruit 53 ex. din broşura sa „Junii“, cum şi suma de 6 cor. 58 fil., de asemenea merită deosebită recunoştinţă dnii P. Broşteanu şi C. Aiser, funcţionari la filiala „Albina“, D. Făgărăşanu, Ars. Vlaicu şi Vas. Goldiş, profesori, cari s'au

angajat și au respons cotisațiuni lunare regulate de câte 2 cor. pe seama bibliotecelor. S'au introdus și carnete de contribuiri pe seama bibl. în suma de câte 20 fil., din cari o parte s'au și desfăcut.

4. *Prelegeri populare* au ținut: dl C. Aiser în Feldioara, „Despre asigurări“, și dl Dr. G. Baiulescu în Ghimbav, „Despre boalele lipicioase și mijloacele de a le preveni“; iar cu ocasiunea adunării cercuale în Cernatul Săcelelor tînărul I. Lăpedat a vorbit „Despre cauzele decadinței economice a Românilor Săceleni și mijloacelor de îndreptare“, care fiind de un deosebit interes pentru locuitorii acelei comune, s'a tipărit pe cheltuiala desp. în 300 ex., din cari partea cea mai mare s'a distribuit gratuit poporului nostru din Săcele. Comitetul a făcut dispozițiuni, ca prelegerile populare să se continue și pe viitor, cu deosebire cu ocasiunea predării și schimbării bibliotecelor popor., cum și cu ocasiunea înființării nouelor agenturi.

5. Pentru îndeplinirea numitelor lucrări comitet. cerc. a ținut în decursul a. trecut 13 ședințe, iar desp. o *adunare cercuală* în Cernatul Săcelelor în 30 Maiu v. În această adunare s'a discutat raportul despre activitatea comitetului cerc., raportul despre bibl. popor. și raportul privitor la cassă; s'au luat dispozițiuni pentru reprezentarea desp. la adunarea gener. a Asociațiunii în Deva; s'a fixat budgetul pe 1900; mai departe s'a decis, ca pentru susținerea bibl. popor. în stare bună, și pentru înlocuirea cărților deteriorate să se introducă o taxă de câte 20 fil. pentru cei-ce folosesc aceste biblioteci; s'a cetit disertațiunea dlui I. Lăpedat, amintită mai sus, și prin agentura din comună sau distribuit gratuit între poporeni din Satulung: 10 ex. din broșura „Grădina de legumi“ de I. F. Negruțiu, 20 ex. din broșura „Învățăminte din viața metrop. Andreiu Șaguna“ de A. Bârseanu, și 5 ex. din „Higiena copilului până la etatea de 7 ani“ de S. Stoica.

6. *Mișcarea cassei* desp. în sem. I a fost de 1433 cor. 20 fil. la intrări, 1085 cor. 58 fil. la eșiri, rămânând pentru sem. II un sald de 347 cor. 62 fil.; în sem. II au fost la intrări 847 cor. 62 fil., la eșiri 587 cor. 40 fil., rămânând pentru an. 1900 un sald de 260 cor. 22 fil., compus din restul contribuțiilor destinate anume pe seama bibliotecelor populare.

Dela membri ordinari și ajutători s'au încassat taxe 974 cor.; s'au reținut pentru desp. (cele 20%o statutare) 194 cor. 80 fil. și s'au trimis cassei centrale 779 cor. 20 fil.

Acest desp. cu drept cuvânt se poate numi model în toate privințele; atât dl director A. Bârseanu, cât și dni: N. Bogdan secretar, C. Aiser cassar, Gr. Maior bibliot. au fost neobosiți și în a. trecut în conducerea și organizarea desp.; ceea-ce se vede din raportul atât de logic și lămurit, pe care l-am dat aproape în întregime.